

T.C.
Fırat Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı
Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

MEB YAYINLARI TÜRKÇE 7. VE 8. SINIF DERS
KİTABINDAKİ METİNLERİN DEĞERLER BAĞLAMINDA
İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Nejla ECERKALE

Danışman: Doç. Dr. Özcan BAYRAK

Elazığ, 2019

T.C.
Fırat Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı
Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

Nejla ECERKALE'nin Doç.Dr.Özcan BAYRAK danışmanlığında hazırlamış olduğu MEB Yayınları Türkçe 7. ve 8. Sınıf Ders Kitabındaki Metinlerin Değerler Bağlamında İncelenmesi başlıklı tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulunun.....tarih ve sayılı kararı ile oluşturulan jüri tarafından..... tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda oy birliği/oy çokluğu ile başarılı sayılmıştır.

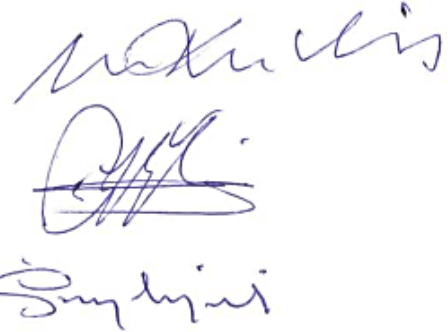
Jüri Üyeleri: (unvan sırasına göre) *

İmza

1: Prof. Dr. Nesrin SİS

2: Doç. Dr. Sezgin DEMİR

3: Doç. Dr. Özcan BAYRAK

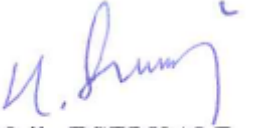
Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ayşegül GÖKHAN
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

BEYANNAME

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Doç. Dr. Özcan BAYRAK danışmanlığında hazırlamış olduğum “MEB Yayınları Türkçe 7. ve 8. Sınıf Ders Kitabındaki Metinlerin Değerler Bağlamında İncelenmesi” adlı yüksek lisans/doktora tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

Nejla ECERKALE

05/07/2019

ÖN SÖZ

Kültür; tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünüdür. Değer ise kültürün manevi yönünü oluşturan toplumun ve bireyin yönelimlerini, tercihlerini belirleyen yargılardır.

Değer aktarımı ailede başlar ve okulda devam eder. Öğrenciler aldıkları eğitim ve öğretim ile topluma ait değer yargılarını benimserler. Küreselleşen dünyada öğrenciyi ve gençliği sadece kendi toplumu etkilemez. Özellikle teknoloji çağında bulunmamız dolayısıyla toplumun eğitmek istediği bireyler çok fazla dış uyarana maruz kalmakta ve topluma ait değerler duygu dünyasına tesir edememektedir. Dünyaya bakışı ve olayları algılayışı toplumdan farklı bir mecraya kayabilmektedir. Daha önce formel olarak derslerde ve ders kitaplarında yer almayan değerler eğitimi yozlaşan gençlik ve artan suç oranları sonucunda 2003 yılında ders kitaplarına girmiş fakat kapsamı yeterli olmamıştır. 2010 yılında ise 18. Milli Eğitim Şûra'sında "Değerler Eğitimi ve Projesi" olarak ele alınmış ve okullarda uygulamaya konulması öngörülmüştür. Bu sayede alana ilişkin bildiri, makale, tez gibi bilimsel çalışmalar artarak ders kitabı hazırlayıcılarının ve uygulayıcılarının beğenisine sunulmuştur.

Türkçe dersi geçmişten günümüze kültür öğeleri ve değer aktarımı noktasında önemli bir alan olmuştur. 2003 yılından önce değerler konusu metinlerde bir program çerçevesinde bulunmasa da metinler kültürel öğeler ve toplumsal öğretiler ile değerleri öğrenciye kazandırmaktaydı. Fakat son dönem çalışmaları ile Türkçe dersi ve ders kitabı değerler eğitimi adına çok önemli bir hâl almıştır.

Bu bağlamda hazırlanan bu çalışmada amaç değer aktarımında çok önemli bir yer tutan Türkçe dersi içerisinde 7. ve 8. sınıf Türkçe kitaplarının belirlenen temel değerleri içerme oranı, değer dağılımının tür ve temadan etkilenme düzeyi bakımından incelenmesidir.

Son olarak bu çalışmanın hazırlanmasındabana öncülük eden ve yardımlarını esirgemeyen sayın hocam Doç. Dr. Özcan BAYRAK’a tezimin her aşamasında bana yol gösteren sayın hocam Dr. Sezgin DEMİR’e, yetişmemde ve eğitimimde büyük emekleri olan, haklarını asla ödeyemeyeceğim en büyük destekçilerim annem ve babama, her zaman yanımda olan beni yüreklendiren eşim Mehmet Ali ECERKALE’ye ve bu süreçte daima yardımına koşan abim Dr. Kemal DEMİR’e teşekkürü bir borç bilirim.

Nejla ECERKALE

Elazığ, 2019

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

MEB Yayınları Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabındaki Metinlerin Değerler Bağlamında İncelenmesi

Nejla ECERKALE

Fırat Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

Elazığ, 2019, Sayfa: XIV+99

Bu çalışmada Milli Eğitim Bakanlığının hazırladığı 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerde belirlenen değerlerin varlığı incelenmiştir. Araştırmanın birinci bölümü problem durumuna bağlı olarak araştırmanın amacı, önemi, sayıtlılar, sınırlılıklar ve tanımlardan oluşmuştur. İkinci bölümde değer tanımı, sınıflandırılması, işlevleri; değerler eğitimi, programda değer yeri, metin kavramı ve metinlerde olması gereken özellikler ve kitaptaki metinler, incelenen değerler, bu değerlere ait bulgular yer almıştır.

Araştırmada Milli Eğitim Bakanlığının hazırladığı 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki toplam on iki tema içerisinde bulunan otuz altı metin incelenmiştir. Bu inceleme neticesinde metinlerde yer alan değerler ve yer almayan değerler belirlenmiştir.

7.sınıf ders kitabındaki değer sıklığı 145 iken 8.sınıf ders kitabında değer sıklığı 94'tür. 7.sınıf ders kitabında yer almayan değer yalnızca adalettir, fakat 8.sınıf ders kitabında 11 değer yer almamaktadır. İki kitapta da en çok değer içeren tema Atatürk temasıdır. Metin türleri sınıf bazında farklılaştığı için tam bir karşılaştırma yapmak mümkün olmasa da genel olarak iki kitapta da olaya dayalı

türlerde değer sıklığının çok daha yüksek olduğu sonucuna varılabilir. Ayrıca şiir duyguya hitap eden bir tür olması nedeniyle yani doğası gereği düşük değer sıklığına sahiptir.

Tüm bu veriler bağlamında 7. ve 8. sınıf ders kitaplarının belirlenen değerlerin tamamını içermediği ve değerlerin dağılımının orantılı olmadığı görülmüştür. Kimi metinler değer aktarımı noktasında bir hazine olabilecekken yalnızca kuru bilgi ile doldurulmuş ve bu fırsat kaçırılmıştır. Bu yüzden öğretmenlere metinler öncesi, metni okuma sırası ve sonrasında değer aktarımını destekleme noktasında büyük bir görev düşmektedir.

Anahtar Kelimeler: Değerler, Değer Aktarımı, Ders Kitabı, Türkçe Eğitimi.

ABSTRACT

Ph. M. Thesis

The Review of the Texts in the Context of the Values in “Turkish Course Book for Seventh and Eighth Grade” Published by the Ministry of National Education

Nejla ECERKALE

Fırat University

Institute of Educational Science

Institute of Turkish and Social Sciences Education

Turkish Education

Elazığ, 2019; Page: XIV+99

In the present study, the existence of values in the texts of Turkish course books prepared by the Ministry of National Education for seventh and eighth grade students was analyzed. The first section of the study comprises of the purpose and importance of the study, premises, limitations and definitions depending on the situation of the problem. The second section contains the definition, classification and functions of value; values education; the place of value in syllabuses as well as the concept of text; the features that should be included in the text; the texts in the book, the values studied and findings regarding these values.

In the research, the thirty six texts in the twelve themes in Turkish course book prepared by the Ministry of National Education for seventh and eighth grade students were examined. As a result, the values which are present in the texts and the ones which are not were determined.

While the frequency of values is 145 in the course book for grade seven, it is 94 in the eighth grade course book. The only value which is not present in the seventh grade course book is justice, yet 11 values are absent in the course book for grade eight. In both books, the theme which includes the most values is Atatürk

Theme. Although it is impossible to compare the texts since the types of them differ in the books, it can be concluded that the frequency of values is significantly high in the types based on events. Besides, since poetry is a type which appeals to emotions, it has a lower frequency as a value.

Within the concept of the data gathered, the coursebooks for seventh and eighth grades neither include all of the values determined nor have a proportional distribution of them throughout the books. Some texts, which may, in fact, include many important values, merely include information. As a result, teachers need to have more responsibility in conveyance of values (value transfer) before, during and after reading the texts.

Key Words: Values, Value Transfer, Textbook, Turkish Education.

İÇİNDEKİLER

ONAY.....	I
BEYANNAME	II
ÖN SÖZ	III
ÖZET	V
ABSTRACT.....	VII
İÇİNDEKİLER	IX
TABLolar LİSTESİ	XIII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XIV
BİRİNCİ BÖLÜM	1
I. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Önemi	1
1.3. Araştırmanın Amacı.....	2
1.3.1. Araştırma Soruları.....	2
1.4. Sayıtlar.....	2
1.5. Sınırlılıklar	3
1.6. İncelenen Değerlerin Tanımları	3
1.6.1. Adalet.....	3
1.6.2. Alçakgönüllük.....	4
1.6.3. Azim.....	5
1.6.4. Barış	5
1.6.5. Başarı	5
1.6.6. Bilimsellik.....	6
1.6.7. Birlik ve Beraberlik	6
1.6.8. Cesaret	7
1.6.9. Çalışkanlık	7
1.6.10. Dostluk.....	8
1.6.11. Duyarlık	8
1.6.12. Dürüstlük	8

1.6.13. Estetik	9
1.6.14. Eşitlik	9
1.6.15. Fedakârlık	10
1.6.16. Güler Yüz-Tatlı Dil.....	10
1.6.17. Hoşgörü.....	11
1.6.18. Merhamet	11
1.6.19. Misafirperverlik	11
1.6.20. Nezaket	12
1.6.21. Saygı	12
1.6.22. Sevgi	13
1.6.23. Sorumluluk.....	13
1.6.24. Temizlik	14
1.6.25. Vatanseverlik	14
İKİNCİ BÖLÜM.....	15
II. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	15
2.1. Değer Kavramı ve Değerler Eğitimi	15
2.1.1. Değerler Kavramı	15
2.1.2. Değerlerin Sınıflandırılması	16
2.1.3. Değerlerin İşlevi	18
2.2. Değerler Eğitimi	19
2.2.1. Değerler Eğitiminde Temel Yaklaşımlar	22
2.3. Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları ve Türkçe Programında Değerler	23
2.3.1. Genel Amaçlar	23
2.3.2. İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Değerler (6-8. Sınıf).....	24
2.4. Metinler ve Metinlerle Değer Öğretimi	26
2.4.1. Metin Nedir?	26
2.4.2. Türkçe Eğitiminde Metin Kavramı	26
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	28
III. YÖNTEM	28
3.1. Araştırmanın Modeli	28
3.2. Örneklem (İncelenen Doküman)	28
3.3. Verilerin Toplanması	29

3.4. Verilerin Analizi	29
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	30
IV. DERS KİTABINDAKİ METİNLERİN İNCELENMESİ	30
4.1. İncelenecek Olan Değerler	30
4.2. Kitaplara Genel Bir Bakış	31
4.3. Kitaplarda Değerlere Ait Bulgu ve Yorumlar	32
4.3.1. Adalet	32
4.3.2. Alçakgönüllülük	32
4.3.3. Azim	33
4.3.4. Barış	35
4.3.5. Başarı	36
4.3.6. Bilimsellik	38
4.3.7. Birlik ve Beraberlik	43
4.3.8. Cesaret	47
4.3.9. Çalışkanlık	48
4.3.10. Dostluk	51
4.3.11. Duyarlık	52
4.3.12. Dürüstlük	56
4.3.13. Estetik	57
4.3.14. Eşitlik	64
4.3.15. Fedakârlık	65
4.3.16. Güler Yüz-Tatlı Dil	67
4.3.17. Hoşgörü	69
4.3.18. Merhamet	70
4.3.19. Misafirperverlik	70
4.3.20. Nezaket	74
4.3.21. Saygı	75
4.3.22. Sevgi	77
4.3.23. Sorumluluk	79
4.3.24. Temizlik	79
4.3.25. Vatanseverlik	80
4.4. Değerlerin Türlerine Göre Dağılımı	87

4.5. Değerlerin Temalara Göre Dağılımı	88
SONUÇ	91
KAYNAKÇA.....	94
EKLER	96
Ek 1. Turnitin Orijinallik Raporu	96
ÖZ GEÇMİŞ	99

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1. Schwartz'ın değerler sınıflandırması	17
Tablo 2. Bazı ülkelerin belirledikleri değerler	21
Tablo 3. 7. Sınıf ders kitabındaki metinlerin temalara göre dağılımı ve türleri	31
Tablo 4. 8. Sınıf ders kitabındaki metinlerin temalara göre dağılımı ve türleri	32
Tablo 5. 7. Sınıf ders kitabındaki metinlere değerlerin dağılımı	84
Tablo 6. 8. Sınıf ders kitabındaki metinlere değerlerin dağılımı	85
Tablo 7. Değerlerin 7. sınıf ders kitabındaki metin türlerinde geçme sıklığı	86
Tablo 8. 7. Sınıf ders kitabındaki metin türlerinde değerler	86
Tablo 9. Değerlerin 8. sınıf ders kitabındaki metin türlerinde geçme sıklığı	87
Tablo 10. 8. Sınıf ders kitabındaki metin türlerinde değerler	87
Tablo 11. Değerlerin 7. sınıf ders kitabındaki temalarda geçme sıklığı	88
Tablo 12. 7. Sınıf ders kitabındaki temalarda bulunan değerler	88
Tablo 13. Değerlerin 8. sınıf ders kitabındaki temalarda geçme sıklığı	89
Tablo 14. 8. Sınıf ders kitabındaki temalarda bulunan değerler	90

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Doç.	: Doçent
Dr.	: Doktor
GPS	: (Global Positioning System) Küresel Konumlama Sistemi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
s.	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
vb.	: Ve benzeri
yy	: Yüzyıl

BİRİNCİ BÖLÜM

I. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Değerler insanın davranışını şekillendirir ve onun toplumda tutunmasını sağlar. Değer eğitimi toplumun kök değerleri bireylere edindirmesi üzerine kuruludur. Türkçe dersi bu amaca hizmet eden en önemli derstir. Bu bağlamda problem durumu Türkçe ders kitaplarının değer eğitimi noktasında nerede durduğunun tespit edilmesidir. Ders kitaplarında hangi metnin hangi değerleri içerdiği, değer içeriğinin metin türünden, temadan ve sınıf seviyesinden etkilenip etkilenmediği incelenecektir.

1.2. Araştırmanın Önemi

Dil bir milletin geçmişi ile kurduğu en önemli bağıdır. İçerisinde o milletin sevinçlerini, hüznlerini, önceliklerini, korkularını, tecrübelerini, barındıran kocaman bir dünyadır. Bir dile ait kelimeler o milletin kimliği hakkında büyük bilgiler içermektedir.

Kültür ise bir milletin tarihindeki atalarından devraldığı sosyal, siyasi, maddi, manevi değerler bütünüdür. Şüphesiz ki bu bütünün büyük parçası dildir. Çünkü kültüre ait diğer öğelerin geçmişten geleceğe taşınmasında dil önemli bir köprüdür. Bu bütünün manevi yönlerinden bir diğeri de değerdir. Değer toplumun yönelim ve önceliklerini belirleyen yargılardır.

Değer aktarımı ve dil edinimi öncelikle ailede başlar. Fakat bu iki önemli unsurun kazanılması gelişigüzel bir seyre bırakılamayacağı için okullarda bir plan çerçevesinde yürütülmektedir. Türkçe dersi bu iki nokta için kaynak derstir. Türkçe Dersi Öğretimi Programında (2006) öğrenciye kazandırılacak değerler net bir şekilde belirtilmemiştir. Bu çalışma aktarılabilecek değerlerin belirlenmesi ve bir plana oturtulması adına ve hangi değerlerin hangi metinlerde, hangi türlerde, hangi temalarda,

yoğunlaştığını veya azaldığını göstermesi bakımından önemlidir..

Değerler eğitimi noktasındaki çalışmalar incelendiğinde metinlerdeki değerlerin tür ve tema bazında ele alınmadığı görülmüş ve çalışmada bu sebeple her sınıf kendi içindeki türler bakımından incelenmiştir.

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı Millî Eğitim Bakanlığının hazırladığı 7. ve 8. sınıf Türkçe kitaplarında bulunan metinlerde adalet, alçakgönüllülük, azim, barış, başarı, bilimsellik, birlik-beraberlik, cesaret, çalışkanlık, dostluk, duyarlık, dürüstlük, estetik, eşitlik, fedakarlık, güleryüz-tatlı dil, hoşgörü, merhamet, misafirperverlik, nezaket, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik değerlerini tespit etmektir. Ayrıca değerlerin sınıf, metin türü ve tema bazında incelenmesi de amaçlanmaktadır. Bu tespit ile Türkçe eğitimine ve eğitimcilerine katkı sağlayarak değer aktarımı noktasında bir kapı açmak ve ders kitabı hazırlayıcılarına ve kitapların uygulayıcıları öğretmenlere kitapların değerler konusunda nerede durduğunu göstermek de hedeflenmektedir.

1.3.1. Araştırma Soruları

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan ilköğretim 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerdeki değerler nelerdir?

Değerler sınıf seviyesine göre, metin türleri ve tema bazında nasıl farklılık göstermektedir?

1.4. Sayıtlar

1. 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan metinlerdeki değerlerin belirlenen değerlerle uygunluk içerisinde olmadığı varsayılmaktadır.
2. Değer aktarımında ders kitaplarındaki metinlerden yararlanılabileceği varsayılmaktadır.
3. Metin türünün değer aktarımını etkilediği varsayılmaktadır.
4. Sınıf seviyesi ile değer sayısı arasında bir bağlantı olduğu varsayılmaktadır.

5. Bazı temalar değer noktasında çok verimli kullanılabilecekken bazılarının değer bakımından fakir olabileceği varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Tezin kapsamını Millî Eğitim Bakanlığının hazırladığı 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. 2006 Türkçe Öğretim Programı baz alınarak hazırlanmış olan ders kitaplarında ünite kavramı yerine tema kavramı tercih edilmektedir. 7.sınıf kitabında “İletişim, Atatürk, Kavramlar ve Çağrışımlar, Milli Kültür, Doğa ve Evren, Toplum Hayatı” olmak üzere toplam 6 tema bulunmaktadır. 8.sınıf kitabında ise “Okuma Kültürü, Atatürk, Milli Kültür, Kişisel Gelişim, Toplum Hayatı, Zaman ve Mekân” isimli toplam 6 tema bulunmaktadır. Temalarda serbest okuma metinleri hariç üç metin bulunmaktadır. Metinler yıllık plan çerçevesinde yer almamakta, tema başlığı altında yer almaktadır. 7.sınıf kitabında en çok yer alan türler deneme ve öyküdür. Öykü 7.sınıf seviyesindeki öğrencilere hitap eden bir türdür. Deneme de yazma ve anlamlandırma kolaylığı olan öznel bir türdür. 8. sınıf ders kitabında en çok bulunan metin türleri anı ve şiirdir. Bu iki tür de yaş seviyesine uygun türlerdir. 8.sınıf ders kitabında en çok geçen türler anı ve şiirdir. 7. sınıftan farklı olarak roman, efsane, söylev, eleştiri türleri de kitaba girmiştir.

Araştırmada 25 değer incelenmiştir. İncelenecek olan değer listesi; Türkçe programında yer alan değerler, alanda yapılan çalışmalardaki değerler ve sınıf ortamında gözlemler sonucu önemli görülen bazı değerler de eklenerek oluşturulmuştur. Bu aşamada bazı değerler iç içe oldukları için ayrıca başlık açılmamış, bazı değerler zamanın gerisinde kaldığı için listeye eklenmemiştir.

1.6. İncelenen Değerlerin Tanımları

1.6.1. Adalet

Adil “*Adaletle iş gören, adaletten, doğruluktan ayrılmayan, hakkı yerine getiren, adaletli*” (Türkçe Sözlük, 2005, s.23) şeklinde ifade edilmiştir.

Adalet ise “Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme doğruluk, türe.” (*Türkçe Sözlük*, 2005, s.18) şeklinde tanımlanmaktadır.

Adaletli olmak Türk toplumunda İslam’ın da etkisi ile çok önemli bir değer olarak görülmektedir. Toplum adalete olan inancını her an korur ve adaletin muhakkak bir gün sağlanacağına inanır. Bu inancını sadece mahkemelerle değil ailede, okulda, iş yerinde korur. Çünkü adaletsiz bir ortamın kaos getireceği ve orada güvensizlik, liyakatsiz insanların başa geçmesi, hak yeme gibi istenmeyen davranışların ortaya çıkacağı tüm bireylerce kabul gören gerçeklerdir. Bu yüzden adil insanlar ve yöneticiler değer görür. Adil olmak Türk toplumunca önemli ve istenen bir değerdir.

1.6.2. Alçakgönüllük

Alçak gönüllü “Kendi değerini olduğundan aşağı gösteren, başkalarını küçük görmeyen, büyüklenmeyen (kimse), engin gönüllü, mütevazı, tevazulu.” (*Türkçe Sözlük*, 2005, s.68) şeklinde tanımlanmaktadır. Bu kişilik özelliği insanı çevresinin beğeneceği davranışları yapmaktan alıkoyarak onda kibir, gurur, taşkın hareketler, insanları aşağılama gibi kötü hasletlerin ortaya çıkmasını engelleyerek bireyi İslam’ın ve toplumun istediği bir “orta yol” üzere dengede tutar. Alçakgönüllü kişi kendisini dev aynasında görmeyeceği için eksiklerinin ve iyi özelliklerinin farkında olacak bu şekilde iyi yönlerini daha iyileştirecek, kötü yönlerini törpüleyerek iyiye yönelecektir. Bu da kişisel gelişimin en önemli noktası olduğu için insanı hep en iyiye doğru taşıyacaktır.

Günümüzde maalesef ki kaybedilen değerlerin başında alçakgönüllülük gelmektedir. Eski Türk toplumunda bireyler alçakgönüllü olmak üzerine eğitilirken günümüz modern ve Batı özentiliğinin hızla arttığı toplumumuzda alçakgönüllülük “ezik insan” tiplmesine ait bir davranış olarak görülmekte ve kişiler günlük hayatlarında, sosyal medyada sürekli kendilerinin çok değerli ve diğer insanların çok gereksiz kişiler olduklarını destekler nitelikte paylaşımlarda bulunmaktadırlar. Bu özellik kötü bir ur gibi toplumda yayılmakta ve hatta bazı anne-babalar bile evlatlarına kendilerini ön plana çıkararak kimi kazanımlar elde etmelerini salık vermektedir.

Bu değer öğretmenlerin model olması yolu ile üzerinde diğer değerlere göre çok daha fazla durulması gereken bir değerdir.

1.6.3. Azim

Azim “Bir işteki engelleri yenme kararlılığı.” (*Türkçe Sözlük*, 2005, s.167) biçiminde tanımlanmaktadır. Azimli insan belirlediği hedefe ulaşmada kesin bir çizgi üzerindedir ve başarı elde etmeden yolundan dönmeyecektir. Elbette burada “Başarıya giden yolda her şey mübahtır.” ifadesindeki gibi bir yoldan bahsedilmemektedir. Azim değerini ailede ve okulda doğru biçimde alıp içselleştiren bireyler hırs ile azmin başka şeyler olduğunu ve azimli olmanın diğer değerleri içinde barındırdığını bilirler.

1.6.4. Barış

Barış “Barışma işi, uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortam.” (*Türkçe Sözlük*, 2005, s.201) şeklinde tanımlanmaktadır. Dünya günümüzde adeta dört yanı savaşlarla, yıkımlarla çevrili bir kara parçası şeklini almıştır. Ülkeler kendi içlerinde ya da başka ülkelerle savaşa tutuşmuş, aileler parçalanmış, toplumlar acı içinde kalmışlardır. İşte bugün en çok ihtiyacımız olan değer barış değeridir. Özellikle Türk toplumu barış ortamı sağlama noktasında birçok toplumdan çok ileridedir.

Bu bağlamda Türk toplumunun genelinin aradığı ve desteklediği barış değeri “Bana dokunmayan yılan bin yaşasın.” sözü çerçevesinde şekillenmez. Aksine barış, adalet çerçevesinde ve herkes için var olmalıdır. Bu yüzden dünyanın neresinde bir savaş olursa olsun bunun barışa dönüşmesi şeklinde bir barış anlayışı çerçevesinde eğitim yapılmalı; Türk evladı, dünyanın dört yanına barış götüren atalarına ve onların şanına layık bir şekilde yetiştirilmelidir.

1.6.5. Başarı

“Başarma işi, muvaffakiyet” (*Türkçe Sözlük*, 2005, s.214) şeklinde tanımlanan başarı insanoğlunun ruh dünyasını olumlu etkileyip kişiliğinde iyi tesirler oluşturan bir kavramdır. Bir işte başarılı olan birey etrafı tarafından takdir edilir, onaylanır ve kabul görür. Bu etkiler bireyi diğer işlerinde de başarıya yöneltir. Ayrıca onay gören birey kötü davranış ve niyetlerinden de uzaklaşarak bu onay durumunu kaybetmekten

kaçınacaktır. Başarıyı yakalamak için çabasını iyi ve güzel uğraşlara yönelterek kişilik gelişiminde birçok değeri de başarı sayesinde kazanacak ve pekiştirecektir.

Başarı değeri verilirken dikkat edilecek nokta öğrencinin yakalamak istediği başarı için çabasının hırsa dönüşmemesidir. Bu noktada öğrenci iyi takip edilmeli, başarı isteği ve hırs arasında ince bir çizgi olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Çünkü hırs istenen ve aranan bir özellik değildir. Kişinin kendisine ve topluma çok zarar verir.

1.6.6. Bilimsellik

Bilim “Evrenin veya olayların bir bölümünü konu olarak seçen, deneye dayanan yöntemler ve gerçeklikten yararlanarak sonuç çıkarmaya çalışan düzenli bilgi, ilim.”, “Genel geçerlik ve kesinlik nitelikleri gösteren yöntemli ve dizgesel bilgi.”, “Belli bir konuyu bilme isteğinden yola çıkan, belli bir amaca yönelen bir bilgi edinme ve yöntemli araştırma süreci.” (*Türkçe Sözlük*, 2005, s.269) şeklinde tanımlanmaktadır. Bilimsellik ise “Bilimsel olma durumu.” (*Türkçe Sözlük*, 2005, s.270) şeklinde tanımlanmaktadır.

Bilimsellik, yapılan çalışmaların gerçek doğrularla örtüşmesi noktasında dayanaklık edecek bir değer olması bakımından önemlidir. Öğrencilerin hayatlarına ışık tutacak evrensel bir değerdir.

1.6.7. Birlik ve Beraberlik

Birlik “Bağlılık, benzerlik, bağlantı, vahdet.” (*Türkçe Sözlük*, 2005, s.283) şeklinde tanımlanırken dayanışma “Bir topluluğu oluşturanların duygu, düşünce ve ortak çıkarlarda birbirlerine karşılıklı bağlanması, tesanüt.” (*Türkçe Sözlük*, 2005, s.478) şeklinde tanımlanmaktadır. Birlik ve beraberlik değeri dayanışma-yardımlaşma değerleriyle iç içe olduğu için dayanışma-yardımlaşma değeri de ayrı bir başlık altında incelenmemiştir. Bu değerler metinlerde birlikte incelenmiştir.

Toplumu bir arada tutan şey birlik ve beraberliktir. Birlik kötü günde yardımlaşma ve kenetlenmeyi içerirken iyi günde de aynı sevinç içinde bir olmaktır. Toplumdaki dil, din, mezhep, kültür, sosyo-ekonomik ayrımlar göz ardı edilip duygu birliği potasında eriyebilmek için bu değer çok önemlidir. Özellikle günümüzde

kutuplaşmanın ve içeriden birliğimize döşenen dinamitlerin tavan yapması bu değeri daha da önemli kılmaktadır. Yaşadığımız coğrafyada geçmişten bugüne kurduğumuz tüm devletlerimizde özellikle de Osmanlı zamanında çok renkliliği sağlayan bir toplum yapımız olmuştur. Türk Halkı; bunu zenginlik olarak bilip her anında birbirinin yanında olmuş, komşunun derdiyle dertlenmiş, ona yardım etmiştir. Ne zaman ki bu bakış açısı kaybedilir toplum içinde çatırdamalar başlar ve kültürel yıkım tahmin edilemez boyutlara çıkar. Bu sebeplerle bu değer Türk milletinin en kadim değerlerinden olduğu için yeni nesillere benimsetilmesi toplum yapısı açısından mühimdir.

1.6.8. Cesaret

“Güç veya tehlikeli bir işe girişirken kişinin kendinde bulduğu güven, cüret, yüreklilik, yiğitlik, yürek ve göz pekliği.” (*Türkçe Sözlük*, 2005, s.361) şeklinde tanımlanan cesaret değeri göçebe bir toplum olan Türk milletinin savaşçılığından ve ataerkilliğinden dolayı daha çok erkeklere mâl edilmekle birlikte savaş ve sıkıntılı durumlarda Türk kadınlarının da çok cesur olduğunu tarih yazmış ve kanıtlamıştır. Cesaret yalnızca düşman üzerine yapılan cenkte değil haksızlık gördüğünde susmayarak, arkadaş ve dost için tehlikeli durumda öne atılarak, ceza almaktan korkmayıp hakkı söyleyerek de ortaya çıkan bir değerdir. Günümüzde bencilleşmeye başlayan toplum yapısında ne yazık ki kişi egoistlik yaparak ve korkarak kendi çıkarını düşünüp cesaret değerini sergileyememektedir. Yani bu değer de nice kıymetli değerimiz gibi yok olmaya karşı savaş vermektedir. O yüzden üzerinde dikkatle durulması gereken değerlerdendir.

1.6.9. Çalışkanlık

Çalışkan “Gayretli, çalışmayı seven, faal.” (*Türkçe Sözlük*, 2005, s.387) şeklinde tanımlanmaktadır. Namerde muhtaç olmaktansa taşı sıkıp suyunu çıkaracak olan Türk milletinin en önemli değerlerinden biri çalışkanlıktır. Bu değer azim, başarı, birlik, dayanışma, yardımlaşma gibi değerleri de beraberinde getirmektedir. “İşleyen demir pas tutmaz.” diyen Türk milleti çocukluğundan ihtiyarlığına kadar seve seve çalışmakta ve

bu değeri genç nesillere aşlamak istemektedir. Bu yüzden derslerde üzerinde durulması gereken bir değerdir.

1.6.10. Dostluk

Dost “Sevilen, güvenilen, yakın arkadaş, gönüldaş, iyi anlaşılan kimse, düşman karşıtı.” (*Türkçe Sözlük*, 2005, s.562) olarak tanımlanmaktadır. Bu dünyada insanın hayatı sırtlaması için ve toplumla kaynaşması ve gerçekten “tam bir insan” olması için dostları olmalıdır. İyi günde beraber gülebilmek, kötü günde birlikte ağlamak stres içinde kaybolan modern insanın en çok ihtiyaç duyduğu şeylerden biridir. Bu sebeple dostluğun önemi genç nesle kavratılmalıdır. Dostluğun vefa, beraberlik, yardımlaşma, adalet, hoşgörü değerlerini içerdiği unutulmamalı tüm bu değerler adına üzerinde durulmalıdır.

1.6.11. Duyarlık

Duyarlık değeri “Dış etkenlere karşı duyarlılığı olan, duygun, hassas.” (*Türkçe Sözlük*, 2005, s.580) şeklinde tanımlanmaktadır. Şehirlerin en kalabalık caddelerinde yere yığılan insanlara birkaç kişinin yardım etmesi, çöpten yiyecek arayan kişilerin yanından geçilip gidilmesi, sokaklarda merdiven altlarında yaşayan insanların ihtiyaçlarını gidermek bir yanda dursun onların o sokaktaki bir taşmışçasına benimsenmesi duyarlık değerinden ne kadar yoksun olduğumuzu göstermektedir. Duyarlı olmayan birey asla iyi bir insan olamaz. Çünkü duyarlılığı onu değerleri uygulaması için eksiklikleri fark edip harekete geçiren itici bir güçtür adeta. Bu sebeple duyarlık tüm değerlerin hayata geçmesi aşamasında temel değer sayılabilir. İnsan etrafına karşı duyarlı olursa yardımsever, merhametli, dürüst, hoşgörülü olacaktır.

1.6.12. Dürüstlük

Dürüst “Sözünde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmayan, doğru (kimse).” (*Türkçe Sözlük*, 2005, s.588) şeklinde tanımlanmaktadır. Dürüstlük, toplumun güvenliğini kazanmak ve toplumda bir yer edinmek adına önemli bir değerdir. İnsanlar

güvenmedikleri kişileri hayatlarında ve etraflarında tutmak istemez, onu toplum dışına iterler. Böylece dürüstlük değerine sahip olmayan kişi toplumun bir parçası olamayacağı için yanlış ve kötü işler yapmaya eğilimi de artacaktır. Tüm bu sebeplerle dürüstlük değeri de önemle üzerinde durulması gereken bir değerdir.

1.6.13. Estetik

“Sanatsal yaratının genel yasalarıyla sanatta ve hayatta güzelliğin kuramsal bilimi, güzel duyu, bedii, bediiyat, güzellik duygusu ile ilgili olan, güzellik duygusuna uygun olan.” (*Türkçe Sözlük*, 2005, s.654) şeklinde tanımlanan estetik değeri 18.yy’da bilim haline getirilse de güzellik kavramını ilk tartışan Platon olmuştur. Yaratılmışlar içinde sadece insan güzelliğin farkına varıp onu yüceltebilmektedir. Doğadaki güzel şeyler kendi güzelliklerinin farkında değildirler. İnsan ise etrafındaki güzelliği görür ve kendini de güzellik ortaya koymakla sorumlu hisseder. Bu sebeple güzeli yüceltir, çeşitlerini artırır ve bunların sonucunda iç dünyasını, ruhunu da güzelleştirerek iyi insan olma yolunda ilerler.

Estetik geçmişten günümüze dek doğadan sanat eserlerine yansımıştır. Milletler kendi estetik duyguları bağlamında eserler vermiş ve kültüre ait, ortak özellikler içeren bir sanat geçmişleri olmuştur. Bu da milleti millet yapan bir geçmiş, kimlik ve tarih anlamına gelmektedir. Bu sebeplerle hem bireysel hem toplumsal açılarından estetik duygusu kazanmış, güzele değer veren, onu yücelten ve güzeli ortaya koyan bireyler yetiştirmek önemlidir.

1.6.14. Eşitlik

Eşit “İki veya daha çok şeyin eşit olması durumu, denklik, müsavilik, müsavat, muadelet, kanunlar yönünden insanlar arasında ayrım bulunmaması durumu ve bedensel, ruhsal başlıkları ne olursa olsun, insanlar arasında toplumsal ve siyasi haklar yönünden ayrım bulunmaması durumu.” (*Türkçe Sözlük*, 2005, s.657) şeklinde tanımlanmaktadır. Eşitlik milletlerin beraberlik içinde yaşamaları amacına hizmet eden bir değerdir. Tüm diğer değerler gibi ailede kardeşler arasında başlayıp okulda öğrenciler arasında uygulanarak öğrencilere kazandırılması gereken bir değerdir.

Öğrencilerin bir ırkın başka bir ırka, bir düşüncenin başka bir düşünceye üstünlüğü olmadığını, asıl meselenin iyi ve topluma faydalı bir birey olmak etrafında şekillendiğini anlamaları gerekmektedir. Bu anlayış sayesinde toplumu kasıp kavuran kutuplaşma ve nefret besleme olaylarından kurtulup kenetlenmiş bir toplum elde etmek mümkündür.

1.6.15. Fedakârlık

“Özverili.” (*Türkçe Sözlük*, 2005, s.685) şeklinde tanımlanan fedakârlık kişinin kendi rahatından, parasından, zamanından yani maddi ve manevi varlıklarından başkaları için vazgeçmesi ya da onların dozunu azaltmasıdır. Günümüzde tahrip olan değerlerin başında gelmektedir. Geçmiş toplum yapısında insanlar dostları, arkadaşları, komşuları hatta hiç tanımadıkları insanlar için bile hiç düşünmeden fedakârlık yaparken günümüzde evlat babası, baba evladı için bile düşünmeden fedakârlıkta bulunamaz hale gelmiştir. Durum bu kadar vahimken eğitimcilere çok önemli bir görev olarak tüm değerler ve fedakârlık değerini öğrencilere aşlamak ve onların içselleştirmelerini sağlamak düşmektedir.

1.6.16. Güler Yüz-Tatlı Dil

“İçten ve yapmacıksız, yumuşak, okşayıcı davranış.” (*Türkçe Sözlük*, 2005, s.805) şeklinde tanımlanan güler yüz içinde sevgi ve hoşgörü olan insanların ve “yaradılanı Yaradan’dan ötürü” sevebilen insanların sahip olduğu bir değerdir. İslam inancında da en kolay sadakalardan biri gülümsemektir. Güleryüzlü ve tatlı dilli olmak olumlu iletişimin kapılarını açacak önemli bir anahtardır. Nitekim hiç kimse asık suratlı ve yılan dilli insanlarla muhatap olmak istemez. Fakat aksine tatlı dilli ve güler yüzlü insanlar her ortamda aranan dostlar olurlar. Ayrıca bu değerlere sahip insanlar herhangi bir sorun durumunda çözüm odaklı oldukları için çözümün de adresi olacaklardır. Bu sebeplerle bu değer de önemli bir değerdir.

1.6.17. Hoşgörü

Hoşgörü “Her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme durumu, müsamaha, tolerans.” (*Türkçe Sözlük*, 2005, s.901) olarak tanımlanmaktadır. Fakat bu tanım değerin tanımı olamaz. Çünkü ifadede her şeyi anlayışla karşılamak anlamı vardır. Bu ise toplumsal hayatta sorun çıkarır. Hoşgörü değerindeki anlayış kişilerin yaptıklarını başka insanlara zarar verip vermemesine bakarak gelişmelidir kanaatimizce. Yoksa bu müsamaha bireyi sınırsız bir özgürlüğe iter ki bu da bireyselliği, bencilliği beraberinde getirir.

Hoşgörü İslam dininin de temelinde bulunan, bu sebeple Türk toplum yapısının içine işlemiş bir değerdir. Yine günümüzde çok ihtiyaç duyduğumuz değerlerin başında gelmektedir. Bu bağlamda ailede ve okulda işlenmesi gereken önemli bir değerdir.

1.6.18. Merhamet

“Bir kimsenin veya bir başka canlının karşılaştığı kötü durumdan dolayı duyulan üzüntü, acıma.” (*Türkçe Sözlük*, 2005, s.1373) olarak tanımlanan merhamet değeri insan için güzel ahlakın en temel değerlerinden biridir. Merhametten yoksun birey kendisine bahsedilen akıl ve güzel hasletleri devreden çıkardığı için en aşağılık varlığa dönüşebilmektedir. İşte bu sebeple aile içi cinayetler işlenmekte, tecavüz olayları ve insanları tasarlayarak hunharca öldürme eylemleri artmaktadır.

Merhamet değerine sahip olan insan kendisini insanlara kötülük yapmaktan geri tutmakla birlikte iyiliğe de yönelecektir. Çünkü muhtaç ve aciz varlıkları görecektir ve içindeki merhamet onu iyiliğe yöneltecektir. Buradaki merhamet sadece insana yönelik merhamet değildir. Tüm canlıları ve evreni kapsayan bir merhamet tanımı ile eğitim verilmeli ve bunu geliştirecek hastane, huzurevi, mezarlık gibi alanların ziyaret edilmesi da eğitime dahil edilmelidir.

1.6.19. Misafirperverlik

Konukseverlik Türk milletinin en temel özelliklerinin başında gelir. Öyle ki yurtdışında Türk milletiyle birebir örtüşen güzel özelliklerinden biridir. Geçmişten bu

yana kullanılan “Tanrı misafiri” ifadesi konuğun ev sahibine Allah tarafından gönderildiğini ve ona her türlü ikramın yapılması gerektiğini anlatır. Türk milleti evindeki en iyi şeyleri saklar ki misafiri gelince ona ikram edebilsin. Kendisi yemez, misafirinin önüne koyar. Ayrıca gelen misafiri kapıda karşılar, yanında edep üzere oturup kalkar, elindekinin en iyisini ona ikram eder. Bu şekilde karşılıksız paylaşmanın hazzını yaşar. İçi görevini güzel bir biçimde yerine getirmekten dolayı şevkle ve huzurla dolar. Bu sebeplerle bu değer kişinin topluma ait olması ve iç huzuru yaşaması bakımından önemli bir değerdir. Modern çağa kurban vermemek için çocuklara bu değer aşılanmalıdır. Misafirperverlik değeri okulda eğitim-öğretime dahil edilirken aile içinde de misafir geldiği zaman çocuklar ders ve sınav kaygısı ile bir odaya hapsedilmemeli, misafirle iç içe ailesinin davranış biçimini görüp içselleştirerek büyümelidirler.

1.6.20. Nezaket

Nezaket “Başkalarına karşı saygılı ve incelikle davranma, incelik, naziklik.” (*Türkçe Sözlük*, 2005, s.1472) şeklinde tanımlanmaktadır. Kibar insanlar çevrelerince sevilen ve aranan insanlardır. Çünkü kimseyi incitmezler ve kimsenin canını yakmazlar. Toplumla kaynaşmaları kolaydır ve bu şekilde toplumun değer yargılarını içselleştirirler. Herkes tarafından takdir toplayan bir kişilik özelliği olan nezaket karşıdaki insanın haklarına saygı duymayı, empati yapmayı, ince düşünceli olmayı ve daha birçok güzelliği içerisinde barındırması açısından önemli bir değerdir.

1.6.21. Saygı

Saygı “Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram, başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu.” (*Türkçe Sözlük*, 2005, s.1714) şeklinde tanımlanmaktadır. Saygı, Türk kültür yapısının temel çekirdeğini oluşturan ve birçok değere kaynaklık eden bir değerdir. Saygı sayesinde toplum huzuru ve barışı sağlanır. Herkes kendi özgürlüğünün verdiklerini kullanırken diğer yandan da başkalarının sınırlarını taciz etmez ve insanlar arasında bir çatışma ortamı oluşmaz.

Ayrıca küçükler büyükler saygıda kusur etmeyerek onların gönüllerini kazanırlar. Yani saygı değeri; sevgi, nezaket, misafirperverlik, hoşgörü, fedakârlık, eşitlik gibi değerleri beraberinde getirerek kişisel ahlaka ve kişilik gelişimine büyük katkı sağlamaktadır.

1.6.22. Sevgi

“İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu.” (*Türkçe Sözlük*, 2005, s.1742) şeklinde tanımlanan sevgi temel evrensel değerlerdendir. Etrafındaki her şeye ve herkese sevgi duyan birey mutluluğu yakalar. Ayrıca saygı duyduklarına kötü davranamayacağı için doğal bir süreç olarak genel bir iyilik hali içine girer. Bu da birçok değeri kazanmasında ona yardımcı olacak ve kazandığı değerleri içselleştirerek gelecek kuşaklara aktarmasını sağlayacaktır.

Sevgi, aile sevgisi, bilim sevgisi, millet sevgisi, okuma sevgisi, edebiyat sevgisi, evlat sevgisi, doğa sevgisi vb. gibi pek çok çeşide ayrılır. Fakat kişide bunlardan hangisinin bulunduğu çok da önemli değildir. Sevginin girdiği kalp kötülüğe meyletmekten uzaklaşacaktır. Bu sebeple öğrencilere sevgi aşılanırken “şu çeşit bu çeşit” denmemeli, minik yürekler sevgi ile tanıştırılmalıdır.

1.6.23. Sorumluluk

Sorumluluk değeri “Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet.” (*Türkçe Sözlük*, 2005, s.1794) şeklinde tanımlanmaktadır. Sorumluluk sahibi birey yapacağı bir davranıştan önce bunun sonuçlarını hesaplar ve yanlış işlere adım atmaktan geri durur. Ya da yapacağı bir yanlış hareket varsa bedelini bilir, bu bedeli ödemeye razı olarak yapar. Ayrıca sorumluluk sahibi birey insanlara külfet olmaz, sıkıntı yaratmaz. Toplumda yer edinmesi kolaylaşır. Bu şekilde birey toplumla kenetlenir. Toplumla kenetlenen birey o topluma karşı aidiyet duygusu geliştirdiği için yanlışlardan uzaklaşır. Ayrıca bu aidiyetle toplumun değer yargılarını da kabullenir ve o değerleri içselleştirerek kişiliğine katar.

1.6.24. Temizlik

Temiz “Kirli, lekeli, pis, bulaşık olmayan, arı, pak, münezzeh, hijyen, hijyenik.” (*Türkçe Sözlük*, 2005, s.1949) şeklinde tanımlanmaktadır. Temizlik, insanın kendine saygısı ile gelişen ve büyüyen bir değerdir. Öncelikle birey kendine değer verirse temizlik değerine sıkı sıkıya bağlanır. Ayrıca temizlik diğer insanların haklarına da saygıdır. Çünkü kirlilik insan üzerinde koku ve görüntü olarak kötü bir durum yaratır. Bu da diğer bireylerin hakkına tacizdir.

Türk toplum inancında da “Temizlik imandan gelir.” şeklinde bir algı vardır. İnanışın da etkisiyle temizlik Türk toplumunda önemli bir değer olarak yerini almıştır. Somut olarak da sağlık getiren bir değerdir. Okullardaki temizlik seviyesi maalesef ki oldukça düşüktür. Öğrenciler okulu evleri kadar benimseyip temiz tutma gayretinde olmamaktadırlar. Bu nedenlerle temizlik değeri öğrencilere aşılması gereken önemli değerlerdendir.

1.6.25. Vatanseverlik

Vatanseverlik, kişinin vatanını kendi çıkarları üzerinde tutması ve onun uğruna birçok şeyden vazgeçebilmesidir. Yani kısaca vatanına duyduğu yoğun ve kalbî muhabbetir. Türk milletinde önemli bir özellik olduğunun göstergesi geçmişten bugüne dek vatan uğruna birçok şehit vermemizdir. Türk evladı, vatan söz konusu olduğunda canını vermekten çekinmemiştir. Ayrıca evladını şehit veren analar da gururlanmış ve göğüslerini gere gere, gönül rahatlığıyla “Vatan sağ olsun!” demişlerdir.

Vatanseverliğini kaybeden bir Türk Türklüğünün büyük bölümü kaybetmiş sayılır. Çünkü vatanseverlik Türk kimliğinin en karakteristik özelliklerinden biridir. Bu nedenlerle çocuklarımıza aşılamamız gereken en önemli değerlerden biri vatanseverliktir. Bunu sağlamak için destanlaşan kahramanlık hikâyeleri, atalarının bu vatan için neler yaşadıkları anlatabilir, ebeveynlerin içindeki vatan sevgisi dillendirilerek onlara örnek olunabilir.

İKİNCİ BÖLÜM

II. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Değer Kavramı ve Değerler Eğitimi

2.1.1. Değerler Kavramı

“Değer, belirli bir durumu bir diğerine tercih etme eğilimi olarak tanımlanmaktadır. Değerler, davranışlara kaynaklık eden ve onları yargılamaya yarayan anlayışlardır. Değerler ayrıca, bireylerin neyi önemli gördüklerini tanımlayarak istekleri, tercihleri, arzu edilen ve edilmeyen durumları gösterir.” (Erdem, 2003, s. 56)

Değer kişiden kişiye değişebilmekle beraber her toplumun temel değerleri vardır. Kendisini topluma ait hisseden birey toplumun değerlerini benimser. Bu benimseme için öncelikle değerlerin bireye aktarılmış olması şarttır şüphesiz. Kişi doğduğu andan itibaren ailede değerleri görür. Annesinin kendisine olan davranışlarında, aile içi iletişim unsurlarında, kültür öğeleri olan ninni, halk hikâyesi ve masallarda bu değerlerle karşılaşır. Büyüdüğü zaman dış dünyada yaşadığı yerdeki insanlarla etkileşime girdikçe değerleri edinir. Okul çağında değer eğitimi daha yoğundur. Öğretmenlerinin davranışlarından değerleri kazandığı gibi okuldaki programlar da öğrencilere toplumun değerlerini aktarma hedefine yönelik uygulandığı için temel değerleri buradan da alır. Kimi zaman bireyler toplumun tüm değerlerini benimsemek durumunda olmayabilirler elbette. Fakat sosyal bir varlık olan insanın toplumda hayatını idame ettirebilmesi için temel değerleri benimsemesi şarttır. Bazı değerler de fark edilmeden insanın hayatında yerini alıp bir kişilik özelliği olabilmektedir.

Toplum yapısının temel taşı o topluma ait değerlerin tümüdür. Toplum üzerinde herhangi bir alanda yapılacak değişiklik de bu değerler göz önüne alınarak yapılır. Fakat bu değerler değişmez değildir. Kimi değerler küreselleşmeye kurban olurken kimileri de bireylerin hayat tarzının değişmesiyle unutulup gitmiştir. Örneğin kanaatkârlık önceden

temel değerlerden biriyken günümüz modern dünyasında tüketimin, bireyselleşmenin ve küreselleşmenin sonucu olarak maalesef ki tercih edilen bir değer olmaktan çıkmıştır. Artık kişiler doyumsuzluk içinde elde ettiklerinin daha fazlasını istemekte ve kanaatkâr bireyleri yadırgamakta hatta bu özellikteki bireyleri kullanıp bencilliğini ve doyumsuzluğunu zirvede yaşamaktadırlar.

“Değerler müstakil değildir. Bazıları arasında sıkı bir bağ varken bazıları arasındaki bağ daha zayıftır fakat sonuç itibarıyla tamamı birbirine bağlıdır. Değerler arasında da bir üstünlük ve öncelik münasebeti vardır.” (Güngör, 1993, s. 23)

Herkesin ilk sıralara koyduğu değer aynı olmayacağı gibi zihnindeki değer listesi de aynı değildir. Bunu aile, yaşanan semt, ilçe, il, eğitim alınan okul, öğretmen ve arkadaş çevresi etkilemektedir. Ayrıca kişiler tecrübeleri sonucu kimi değerleri daha ön plana alırken kimilerini arka sıralara atmış ve kimi değerleri de hiç önemsememiştir.

2.1.2. Değerlerin Sınıflandırılması

Değerler birbirine sıkı bir bağ ile bağlı olmakla beraber bazı noktalarda birbirlerinden ayrılırlar. Bu da onların sınıflandırılmasını gerekli kılar. Bugüne dek değer sınıflandırması noktasında birçok bilim adamının çalışması bulunmaktadır.

Bilim dünyasınca en çok benimsenen ve kabul gören sınıflama çalışması Spranger tarafından yapılan çalışmadır. Daha sonraki yıllarda bu çalışma Verno, Allport ve Lindzey tarafından ölçek dönüştürülmüştür. Allport ve Vernon (1931), çalışmalarında değerleri; bilimsel, ekonomik, siyasî, sosyal ve dinî olmak üzere kategorize etmişlerdir. Spanger, değerleri altı grupta sınıflandırmayı tercih etmiştir. Bunlar: Estetik, Teorik(Bilimsel), Ekonomik, Siyasi, Sosyal ve Dinî değerlerdir (Akbaş, 2004, s. 30) .

Rokeach, değerler üzerinde uzun süren çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmaların sonunda değerleri amaç ve araç değerler olarak ikiye ayırmıştır. Amaç değerler, yaşamın temel amaçlarını (özgürlük, mutluluk, aile güvenliği, barış içinde bir dünya, başarılı olma, bilgelik, dini olgunluk, eşitlik, gerçek dostluk, güzellikler dünyası, heyecan verici bir yaşam, iç huzur, kendine saygı, rahat bir yaşam, sosyal kabul, ulusal güvenlik, zevk); araç değerler ise bu amaçlara ulaşmada kullanılabilecek davranış tarzlarını (bağımsız olma, bağışlayıcı, cesaretli, dürüst, entelektüel, geniş görüşlü, hırslı,

itaatkâr, kendini kontrol eden, kibar, kendine hâkim, mantıklı, neşeli, sevecen, sorumluluk sahibi, temiz, yardımsever, yaratıcı olma) içermektedir (Akbaş, 2004, s. 30).

Rokeach'ın değerlendirmesinde toplamda otuz altı değer bulunmaktadır. Bunların on sekizi amaç, on sekizi de araç değerler olarak belirtilmiştir.

“Schwartz, değerleri sınıflandırmada daha geniş bir yelpaze kullanmıştır. Schwartz, sınıflandırmasında on değer grubu belirlemiştir. Her bir değer grubu için çeşitli değer beklentileri belirlemiştir.” (Akbaş, 2004, s. 34)

Tablo 1. Schwartz'ın değerler sınıflandırması

Değer Grupları	Değerler
Güç (power): Toplumsal konum insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü	Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görüntüyü koruyabilmek, insanlar tarafından benimsenmek.
Başarı (achievement): Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi	Başarılı olmak, yetkin (muktedir) olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak, zeki olmak.
Hazcılık (hedonism): Bireysel zevke ve hazzâ yönelim	Zevk, hayattan tat almak
Uyarılma (stimulation): Heyecan ve yenilik arayışı	Cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak.
Özyönelim (self-direction): Düşünce ve eylemde bağımsızlık	Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak, kendine saygısı olmak.
Evrenselcilik (universalism): Anlayışlılık, hoşgörü ve tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek	Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, dünyaya barış istemek, güzelliklerle dolu bir dünya, doğayla bütünlük içinde olma
İyilikseverlik (benevolence): Kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme	Yardımsever olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak, gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat, alçakgönüllü olmak.
Geleneksellik (tradition): Kültür ya da dinsel töre ve fikirlere saygı ve bağlılık	Alçakgönüllü olmak, dindar olmak, hayatın bana verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı bir hayat (Dünyevi işlerden el ayak çekmek), mahremiyet.
Uyma (confirm) : Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlandırılması	Kibarlık, itaatkâr olmak, anne- babaya ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilmek.
Güvenlik (security): Toplumun var olan ilişkilerin ve kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği	Ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, temiz olmak, aile güvenliği, iyiliğe karşılık vermek, bağlılık duygusu, sağlıklı olmak.

2.1.3. Değerlerin İşlevi

Değerlerin kültür aktarımından toplumun kontrol sistemini oluşturmaya, bireysel kişiliği desteklemeden toplumsal bir kişilik yaratmaya kadar birçok işlevi vardır. Bu işlevler geçmişten günümüze değişmiş ve gelişmiştir.

Özensel'in (2003, s. 231) Gökçe ve Fichter'den aktardığı değerlerin işlevleri şu şekilde ifade edilmiştir: Gökçe'den aktarılan değerlerin işlevleri aşağıda verilmiştir:

1. “Sosyal değer, temel seçici oryantasyonun standardıdır. Yani bu bağlamda değerler bilinçli ve amaçlı davranışın genel ölçütüdür. Bu bakımdan değer, sosyal eylemde bulunan bir kişinin sosyal olarak kabullenebilen olgu ve istekleri için temel atıf noktası görevini görmektedir.
2. Değerler, kültürel olarak şekillendirilmiştir ve aynı zamanda kültür üzerinde de yönlendirici olarak etki etmektedir. Bu bakımdan değerler, belli bir kültürün gelişme süreci içinde şekil almaktadır. Bu da genel olarak sembol, moral ve estetik normlar, davranış şekilleri olarak belirginleşir. Bu açıdan değerler kültürün esasını oluşturmaktadır.
3. Değerler, insanlarla özdeşleşmiştir. Yani sosyalleşme sürecinde değerler kişiler tarafından öğrenilmekte ve üstlenilmektedir. Kısaca, kişinin şahsiyet yapısına entegre olmaktadır. Bunun doğal bir sonucu olarak değerler kişinin şahsiyetinin bir parçası olarak görülmektedir.
4. Değerler, sosyal bir boyuta sahiptirler. Yani değerler hem zihinsel (arzu ve eylem boyutunu belirten) hem de hissî-duygusal yönü belirten ifadelerdir. Sosyal değerler belli sosyal sonuçlara yol açarlar. Bu sosyal sonuçlar edebiyatta sosyal değerlerin işlevleri olarak adlandırılmaktadır.” (Özensel, 2003, s. 231)

Fichter'den aktarılan işlevler ise şunlardır:

1. “Değerler, kişilerin ve birlikteliklerin sosyal değerinin yargılanmasında hazır birer araç olarak kullanılır. Tabakalaşma sistemini mümkün kılar. Bireyin çevresindekilerin gözünde nerede durduğunu bilmesine yardım eder.
2. Değerler, kişilerin dikkatini istenilir, yararlı ve önemli olarak görülen maddî kültür nesneleri üzerinde odaklar. Bu değerli nesne, her zaman birey

veya grup içinde en iyi olmayabilir. Fakat o nesne için çaba gösterilmesine yol açtığı da bir gerçektir.

3. Her toplumdaki ideal düşünme ve davranma yollarına, değerler tarafından işaret edilir. Sosyal olarak kabul edilebilir davranışın adeta şemasını çizerler. Böylece kişiler de hareket ve düşüncelerini en iyi hangi yolda gösterebileceklerini kavrayabilirler.
4. Değerler, kişilerin sosyal rollerini seçmesinde ve gerçekleştirmesinde rehberlik ederler. İlgi yaratırlar, cesaret verirler. Böylelikle de kişilerde çeşitli rollerin gerekliliklerinin ve beklentilerinin birtakım değerler doğrultusunda işlemekte olduğunu kavramış olurlar.
5. Değerler, sosyal kontrol ve baskının araçlarıdır. Kişileri törelere uymaya yöneltir, doğru şeyleri yapmaya yüreklendirir. Değerler ayrıca onaylanmayan davranışları engeller, yasaklanmış örüntülerin neler olduğuna işaret eder ve sosyal ihlâllerden kaynaklanan utanma ve suçluluk duygularının kolayca anlaşılabilmesini sağlar.
6. Değerler, dayanımsa araçları olarak da işlevde bulunurlar. Sosyal bilimlerin aksiyonlarından biri de, grupların yüksek düzeyde bazı değerlerin paylaşılması amacıyla buluştuğudur. Kişiler aynı değeri güden kişilere doğru çekimlenirler. Ortak değerler sosyal dayanışmayı yaratan ve sürekli kılan en önemli faktörlerden biridir.” (Özensel, 2003, s. 231)

2.2. Değerler Eğitimi

Toplum ailelerden, aileler de bireylerden oluşmaktadır. Bireylerin eğitimi ve öğretimi toplumu olmak istediği yere taşıyacağı için çok önemlidir. Akademik bilgilerin üzerinde kişilik özellikleri ve değerler yer almaktadır. Eğitim ve öğretim programları bu değerleri bireylere aktarmaya çalışır. Çünkü birey topluma aittir ve onun özelliklerini üzerinde barındırmalıdır.

Geçmişte karakter ve ahlak eğitimi gibi isimler alan eğitim günümüzde değerler eğitimi adı altında yer almaktadır. Modern toplumda yozlaşma, suçların artışı, kişilerin bireyselleşme eğilimi gibi sorunlar değerler eğitimi daha gerekli ve zorunlu bir alan haline getirmiştir. Okullarda değerlerin eğitimi küreselleşen dünyanın yıktığı ahlaki

ilkeler için yapılmalıdır. Gençler küresel dünyada toplumsal değerlerden çok şiddet, çevreye zarar verme, zararlı alışkanlıklar gibi yanlışlıkları benimsedikleri için bu eğitim okullarda disiplinlerarası bir şekilde yürütülmelidir.

Bailey'e (2000) göre değerler eğitimi dört temel süreci kapsamalıdır. Bunlar:

1. Akıl yürütme ve mantıklı olmayı destekleme: Birey kendisinde olan bilgileri harmanlayarak sorgulamalı ve ahlaki değerler çerçevesinde karar verip yargıya ulaşmalıdır.
2. Empati kurma: Karşıdaki insanın yerine kendisini koyan birey çok daha hoşgörülü olacak ve yapacağı yanlışlardan vazgececektir. Bu da onu doğru davranışa iterek değerleri kazanmasını sağlayacaktır.
3. Özsaygı geliştirme: Kişinin kendini algılaması başkalarına olan davranış şekilleri üzerinde etkilidir. Kendisine saygı duyan birey yanlış gördüğü davranışa yönelmeyeceği için bu aşama değerler eğitiminden bağımsız düşünülemez.
4. İş birliği geliştirme: İş birliği kişinin etrafındaki insanlarla birlikte olmasını sağladığı için bireyi "ben"den "biz"e yöneltir. Böylece paylaşılan birey davranışlarının sonucunu da toplumsal çerçevede değerlendirecek ve değerlere sınıksız bağlanacaktır.

Son zamanlarda tüm dünya değerler eğitimi gerekliliği üzerinde dururken bu eğitimin nasıl sağlanacağı noktasında bir görüş birliği yoktur. Çünkü değerler toplumdan topluma fark etmektedir. Daha küresel toplumlarda bazı kadim değerler tamamen yok olmuşken bazı toplumlarda unutulmaya direnmekte bazılarında ise baş değer olarak yer almaktadır. Bu konuda bazı ülkelerin belirlediği değerler şu şekildedir:

Tablo 2. Bazı ülkelerin belirledikleri değerler (Doğanay, 2006, s.263)

Ülke İsmi	Değerler
Türkiye	Adil olma, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, eşitlik, hoşgörü, özgürlük, saygı, sevgi, misafirperverlik, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik, sağlıklı olmaya önem verme, yardımseverlik, aile birliğine önem verme
Yeni Zelanda	Doğruluk, itaat etme, başkalarını düşünme, dürüstlük, saygı, sorumluluk, İyi kaplılık, görev, merhamet
Avustralya	Tarafsızlık, gerçeğe saygı, akıl yürütmeye saygı, adalet, eşitlik, başkalarının iyiliğini düşünme, özgürlük, çeşitliliği kabul etme, çatışmalara barışçıl çözüm arama
ABD	Özgürlük, gizlilik, doğruluk, hukukun üstünlüğü, insan onuru, adalet, sadakat, uluslar arası insan hakları, hakkaniyet, eşitlik, sorumluluk, dürüstlük, çeşitlilik, otoriteye saygı

Bu tablodan da anlaşılacağı gibi ülkeler topluma ve dünyaya ait değerleri vatandaşlarına aktarmak isterler. Bunun için de en uygun yer okuldur. Okulda da değer öğretiminin birinci basamağı öğretmen olduğu için öğretmenlerin bu konuda donanımlı olması gerekir. Maalesef üniversitede değerler eğitimi almayan birçok öğretmen okullarda bunu uygulamak zorundadır. Çünkü okul sosyal öğrenmenin en yüksek olduğu Mekânlardan biridir. Bu yüzden öğretmenler bazı hususlara dikkat etmelidir. Bunlar:

- Öğretmenin gerçek manada içselleştirdiği değerlerden başlayarak model olması
- Sınıfın demokratik bir dokusu bulunması
- Öğrenciler arasında yüksek seviyede aidiyet duygusu gelişmiş olması
- Öğretmenin özsaygı seviyesinin yüksek olması
- Öğrencilerin fikirlerine önem verilmesi, gerekirse öğrencilerin öğretmeni de eleştirebilmesi
- Bazı değerler için somut materyaller geliştirilmesi

Bu hususlar elbette ki artırılabilir. Fakat öncelikli olarak bilinmesi gereken buradaki tüm sorumluluğun okul ve öğretmenlerde olmadığıdır. Değerler eğitimi iki

kanatlı gerçekleşir. Bunlar aile ve okuldur. Bu noktada okul ve ailenin işbirliği içinde olması hedeflere ulaşılabilmesi ve bireysel düzeltilme ve desteklemelere gidilmesi açısından çok önemlidir.

2.2.1. Değerler Eğitiminde Temel Yaklaşımlar

Günümüz dünyası eskisi gibi birbirinden habersiz, milletler kendi içine kapanmış değildir. Gelişen teknoloji kültür ve değerleri diğer toplumların etkisine açmıştır. Özellikle televizyondaki dizi ve programlar, sosyal medya üzerindeki fenomenler değer yargılarının içini boşaltmakta, popüler kültüre hizmet etmektedir. Bu değerlerin bunlardan etkilenmesi kaçınılmazdır. Fakat maalesef ki bu etkilenme genelde olumsuz olmakta, değerlerimiz tahrip edilmektedir. Bu ortamda ailelere ve öğretmenlere değer kazanımında büyük roller düşmektedir. Çocuk değerini açıklanması, tanımlanması ve nasihat verilmesi biçiminde değer kazanamaz. Bunların etkisi çok azdır. Ailede anne ve baba içselleştirdikleri değerlerle davranışta bulunarak çocuklarına örnek olmalıdır. Mesela eve gelen misafire karşı güler yüzlü olup en güzel ikramlarla onu ağırlayarak misafirperverlik, tanıdığı insanların arkasından konuşmayıp verdiği sözde durarak dürüstlük, elindekileri ihtiyaç sahibi insanlarla paylaşarak yardımseverlik, aile içinde iş bölümü yaparak sorumluluk alma noktalarında çocuklarına örnek olabilir. Öğretmenler ise sınıf içinde bazı öğrencilere iyi bazılarına kötü davranmayarak adalet, okulda olan sorunları çözmeye çalışarak duyarlık, öğrencileri farklılıkları ile kabul ederek saygı, tüm öğrencilere yüreğini açarak sevgi değerlerinde öğrencilerine model olabilirler. Sınıfta böyle bir doku oluşturulduğu zaman değer edinimi daha kolay gerçekleşmekte ve sınıf ortamı öğrencileri kontrol etmektedir. Bu ortama uyma çabası ise öğrencide otokontrol geliştirmektedir. Tüm bunların ötesinde de değer öğretimi bir plan program çerçevesinde yapılmalıdır. Bu plan ve öğretim için de bazı yaklaşımlar geliştirilmiştir.

Carter, değerleri ve ahlakı öğretmek için altı yaklaşım ortaya koymuştur. Bunlar:

1. “Öğretici (inculcative): Bu yaklaşım öğretilecek belli bir değer grubu kabul eder ve öğrencilere aktarır.
2. Klasik: Tüm öğrencilere felsefe anabilim dalından seçimlik dersler sunar.
3. Yaşantısal: J. Dewey tarafından ortaya atılmıştır ve istenen ahlâkî karakter için model olmak üzere bazı öğrenci liderleri belirlenir.

4. Gelişmeye-yönelik: Yaşantısal yaklaşımın kişiselleştirilmiş bir versiyonu gibi görünür ve öğrenciye gerçek/hâlihazır dünyada değerleri sorgulamayı getirir.
5. Gelişimsel: Piaget ve Kohlberg'in çalışmalarından türemiştir.
6. Meslek öncesi: Genel amacı bir ders boyunca (tam veya bir kredili) düzenli bir derste, öğrencileri değerlerle tanıştırmaktır.”

Ayrıca alan yazın taraması yapıldığı zaman tercih edilen bir başka sınıflandırmanın Superka'nın sınıflandırması olduğu görülmüştür. Bu sınıflandırma şu şekildedir:

1. Telkin Etme Yaklaşımı: Değerlerin model olma, pekiştirme, ceza, rol gibi yöntemlerle empoze edilmesidir.
2. Değer Analizi Yaklaşımı: Bireylerin bilimsel araştırma ve mantıksal düşünme düzeylerini üst seviyede kullanabilmelerini sağlamayı amaç edinir.
3. Karakter Eğitimi Yaklaşımı: Bireyin küçük yaştan itibaren iyilik potansiyelini en üst seviyeye çıkarmayı amaçlar.
4. Ahlaki Sorgulama Yaklaşımı: Piaget ve Kohlberg'i temel alarak bireyin ikilemlerden doğruya varmasını amaçlar.
5. Değer Belirginleştirme Yaklaşımı: Bireyin kendine göre önemli olan değeri belirleyip onu içselleştirebilmesini amaçlar (Güven, 2014, s.37).

2.3. Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları ve Türkçe Programında Değerler

1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'na göre Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları:

2.3.1. Genel Amaçlar

“Madde 2:

Türk Millî Eğitiminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerini;

1. Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasa'da ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel

değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasa'nın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik; laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek.

2.Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek.

3.İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek, gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak. ” (Türkçe Öğretim Programı, 2006, s.4).

Buradan da anlaşılacağı üzere Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları içinde değerler önemli bir yer tutmaktadır. Bu amaçlarda Türk evladını saygılı, birlikte iş yapacak kapasitede, vatanını ve milletini seven, demokratik, yapıcı, sorumluluk sahibi, değer ve kültürüne önem veren bireyler olarak yetiştirmek amaçlanmaktadır. Değerlerin burada bu şekilde yer tutması sevindirici olmakla birlikte ders bazında buna önem verilmeyişi amaca ulaşmayı engellemektedir.

2.3.2. İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Değerler (6-8. Sınıf)

İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda (2006) Türkçe dersinde verilmesi gereken değerlerin neler olduğu ya da değer öğretimi üzerine bir açıklamaya yer verilmemiştir. Fakat Türkçe dersi kültürel öğelerle iç içe olduğu için buna dair amaçlar belirtilirken ismi geçmese bile değerlere ve değer eğitimi atıf bulunmaktadır. O bölümler ise şu şekildedir:

Türkçe Dersi Öğretim Programı'yla dinlediklerini, izlediklerini ve okuduklarını anlayan; duygu, düşünce ve hayallerini anlatan; eleştirel ve yaratıcı düşünen, sorumluluk üstlenen, girişimci, çevresiyle uyumlu, olay, durum ve bilgileri kendi birikimlerinden hareketle araştırma, sorgulama, eleştirme ve yorumlamayı alışkanlık

hâline getiren, estetik zevk kazanmış ve millî değerlere duyarlı bireyler yetiştirilmesi amaçlanmıştır.

İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda değerlerle ilgili olarak Genel Amaçlar arasında aşağıdaki ifadeler yer almaktadır:

“Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımaları,

Hoşgörülü, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olmaları ve çözümler üretmeleri,

Millî, manevî ve ahlâkî değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri amaçlanmaktadır.” (Türkçe Öğretim Programı, 2006, s.4)

Bir programla kazanım dâhilinde değerler planlanmadığı halde Türkçe dersinin genel amaçlarında yerini bulmuştur. Fakat yozlaşan dünyamızda Türkçe gibi önemli ve kültür aktarıcısı görevi gören bir derste değerlerin sadece hoşgörülü, saygılı, duyarlı şeklinde özel olarak belirtilmesi büyük bir eksikliktir. 6.maddede “millî ve evrensel değerleri tanımaları” ifadesi geçmektedir. Bu çok genel bir ifade olmakla beraber değerler eğitime gereken önemi vermediğimizi göstermesi bakımından da çok önemli bir ifadedir. Değerler detaylı bir plan çerçevesinde değil üstünkörü dillendirilmiş ve kazanım amaçlanmayıp sadece öğrencilerin bunları “tanımaları” istenmiştir. Fakat günümüz gençliğinin değerleri tanımaya değil onları öğrenip içselleştirmeye, koruyup geliştirmeye ihtiyacı vardır.

“Okuma Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler” başlığı altında metinlerin ders kitabına alınabilmesi için bulundurması gereken değerler belirtilirken metinlerde verilmesi gereken değerler genel olarak ifade edilmiştir. Bunlar:

“Metinlerde millî, kültürel ve ahlâkî değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlar yer almamalıdır.

Metinlerde siyasî kutuplaşmalara ve ayrımcılığa yol açacak bölücü, yıkıcı ve ideolojik ifadeler yer almamalıdır.

Metinlerde insan hak ve özgürlüklerine, insanî değerlere aykırı öğeler yer almamalıdır.

Metinler, öğrencinin kişisel gelişimine katkıda bulunacak ve onlara estetik bir duyarlılık kazandıracak nitelikte olmalıdır.” (Türkçe Öğretim Programı, 2006, s.13)

“Dinlenecek/İzlenecek Materyallerin İçeriğinde Bulunması Gereken Özellikler” başlığı altında verilen maddeler arasında değerlerle ilgili olan ifadeler:

“Millî, kültürel ve ahlâkî değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlar yer almamalıdır.

Siyasî kutuplaşmalara ve ayrımcılığa yol açacak bölücü, yıkıcı ve ideolojik ifadeler yer almamalıdır.

Öğrencilerin sosyal, zihinsel, psikolojik gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek cinsellik, karamsarlık, şiddet vb. öğeler yer almamalıdır.

İnsan hak ve özgürlüklerine, insanî değerlere aykırı öğeler yer almamalıdır.”
(*Türkçe Öğretim Programı*, 2006, s.14)

2.4. Metinler ve Metinlerle Değer Öğretimi

2.4.1. Metin Nedir?

Metin kelimesi:

1. “Bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin bütünü, tekst.

2. Basılı veya el yazması parça, tekst. şeklinde tanımlanmaktadır.” (*Türkçe Sözlük*, 2005, s.1382)

Günay’a göre ise (2001, s. 33), “*Bildirişim işlevi olmayan yazılı ve sözlü bir belge metin değildir. Kısaca metin başı ve sonu ile kapalı bir yapı oluşturan dilsel göstergelerin art arda geldiği anlamlı yapıdır.*”

2.4.2. Türkçe Eğitiminde Metin Kavramı

Türkçe eğitiminin temel amaçlarından biri öğrencilere kültür ve değer aktarımıdır. Buradaki değerleri de gelişigüzel aktarması beklenemez. Bu amaç için en değerli kaynak ders kitaplarıdır. Ders kitaplarının içindeki metinler amaca uygun seçilmelidir. Çünkü bu metinler Türkçenin temel dil becerileri yanında değer aktarımı da sağlayacaktır. “Türkçenin kurallarının sezdirilerek davranışa ve zamanla alışkanlığa dönüştürülmesinde ders kitaplarıyla aktarılan Türk ve dünya edebiyatının seçkin

örnekleri oldukça etkilidir. Bu nedenle ders kitaplarının programın amaçlarına uygun, edebî değeri olan metinleri içermesi gerekmektedir.” (Özbay, 2006, s. 170) Bu derece önem arz eden metinler rastgele seçilmez. Belli ilkeler ışığında dikkatle seçilmelidir. Türkçe programı ders kitabındaki bu metinlerin özellikleri Ek 1’de gösterilmiştir.

Metinlerde olması gereken özellikler incelendiğinde metinlerin milli eğitim genel amaçlarına aykırı olamayacağı belirtilmiş ve genel bir çerçeve çizilmiştir. Değerler bağlamında ise milli, kültürel, ahlaki değerlere aykırı unsurlar olamayacağı belirtilerek kapsayıcı bir değer çerçevesi çizilmiştir fakat bu çerçeveye hangi değerlerin gireceği, hangi değere ne oranda ağırlık verileceği ve metin bazında ele alınacak değerler belirlenmemiştir. Fakat bütünleştirici bir hoşgörünün öğrencilere kazandırılması amaçlanmaktadır. Dil zevki ve estetiğin yanı sıra öğrencilerin sosyal, zihinsel, psikolojik gelişimi de göz önünde tutularak metnin her yönüyle öğrenciye uygun olması istenmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Tükçe 7. ve 8. sınıf ders kitaplarında var olan değerleri belirlemek amacıyla gerçekleştirilecek bu çalışmada kullanılacak model, nitel araştırma tarama modelidir. Metinler genel tarama tekniği ile taranacak ve içerik çözümlemesi ile bilgiler yorumlanacaktır. Tarama modelinde “Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Önemli olan, bilinmek istenen şeyin gözlenip belirlenebilmesidir” (Karasar, 2010: 77).

Araştırmada hedef, olguların betimlenmesi olduğu için araştırmanın yöntemi betimsel analiz yöntemidir. “Betimsel analiz”de elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden- sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır.” (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 224)

3.2. Örneklem (İncelenen Doküman)

Araştırmanın evreni Türkiye’de okutulan tüm Türkçe kitaplarıdır. Örneklem olarak ise 2015 yılına ait Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları seçilmiştir.

3.3. Verilerin Toplanması

Çalışmada veriler genel nitel araştırma tarama tekniği ve betimsel analiz ile elde edilmiştir. Öncelikle millî eğitimin genel amaçları ve Türkçe programı hedef değerler noktasında incelendikten sonra değer eğitimi konusunda basılmış kitaplar, alandaki akademik çalışmalar ve makaleler incelenmiştir. Bu çalışmalar sonunda öğretmenlik deneyimleri ışığında ihtiyaç olduğu düşünülen değerler de eklenerek metinlerde varlığı tespit edilecek değerler listesi oluşturulmuştur.

Değer tespiti amacına yönelik bir form oluşturulmuş bu formda metin ismi ve aranan değerler bölümleri açılmıştır. Bu form hangi değer için hangi metni kaç kez içerdiği noktasında kullanılmıştır. Araştırmacı her metni değerlerin varlığı noktasında okumuş ve bir frekans tablosu belirlemiştir. Ayrıca bu kodlama işlemi her tema için ve metin türü baz alınarak da yapılmış ve frekans tablosu oluşturulmuştur.

3.4. Verilerin Analizi

Metinler oluşturulan formla okunmuş ve her metnin hangi değeri ne kadar içerip içermediği tespit edilmiştir. Nitel verilerin güvenilirliği açısından Miles ve Huberman (1994:64) benzeşen kodları “Görüş Birliği” ayrışan kodları ise “Görüş Ayrılığı” olarak adlandırmakta ve kodlayıcı güvenilirliği için Uzlaşma Yüzdesi = $\frac{\text{Görüş Birliği}}{\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı}} \times 100$ formülünü önermektedir. Çalışmada bu formül tek kodlayıcı tarafından kodlamanın altı hafta arayla iki kez gerçekleştirilmesi şeklinde yapılmış ve 7.sınıf için 95.86, 8.sınıf için 94.56 oranında uygunluk bulunmuştur.

Daha sonra her bir değer ayrı bir başlık altında analiz edilerek ve metinlerde geçtiği bölümler alıntılanarak sunulmuştur. Ayrıca değerlerin sıklığının metin türünden, temalardan ve sınıf seviyesinden etkilenip etkileneceği de incelenmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

IV. DERS KİTABINDAKİ METİNLERİN İNCELENMESİ

4.1. İncelenecek Olan Değerler

Kitaplarda aranacak değerlerin belirlenmesinde yapılan çalışmalar incelendikten sonra kültürel ve evrensel değerler araştırılmış ve bir değerler listesi oluşturulmuştur. Türk çocuğunda olmasını beklediğimiz değerler sınıflandırıldıktan sonra tüm metinler taranarak metinlerde değerlerin ne şekilde ve kaç defa geçtiği veya geçmeyen değer olup olmadığı tespit edilmiştir. Değer tespiti metin türü ve tema bazında da gerçekleştirilmiştir.

Kitapta toplam 25 değer incelenmiştir. Bu değerler aşağıdaki gibidir.

Adalet	Eşitlik
Alçakgönüllülük	Fedakârlık
Azim	Güleryüz-Tatlı Dil
Barış	Hoşgörü
Başarı	Merhamet
Bilimsellik	Misafirperverlik
Birlik ve Beraberlik	Nezaket
Cesaret	Saygı
Çalışkanlık	Sevgi
Dostluk	Sorumluluk
Duyarlık	Temizlik
Dürüstlük	Vatanseverlik
Estetik	

4.2. Kitaplara Genel Bir Bakış

2006 Türkçe dersi öğretim programına göre hazırlanan Türkçe kitaplarında ünite kavramı yerine tema kavramı kullanılmaktadır. 7.sınıf kitabında “İletişim, Atatürk, Kavramlar ve Çağrışımlar, Millî Kültür, Doğa ve Evren, Toplum Hayatı” olmak üzere toplam 6 tema bulunmaktadır. 8.sınıf kitabında ise “Okuma Kültürü, Atatürk, Millî Kültür, Kişisel Gelişim, Toplum Hayatı, Zaman ve Mekân” isimli toplam 6 tema bulunmaktadır. Her tema altında serbest okuma metinleri hariç üç metin bulunmaktadır. Metinler yıllık plan çerçevesinde yer almamakta, tema başlığı altında yer almaktadır.

7.sınıf ders kitabı söyleşi, tiyatro, deneme, öykü, şiir, anı, destan, biyografi, makale olmak üzere toplam 9 farklı metin türü içerirken 8.sınıf ders kitabı şiir, anı, eleştiri, söylev, makale, biyografi, deneme, öykü, roman, destan, söyleşi, efsane olmak üzere toplam 12 farklı metin türü içermektedir. 7.sınıf ders kitabında bulunan tiyatro türü 8.sınıfta yoktur. 8.sınıf kitabında ise 7.sınıf ders kitabından farklı olarak eleştiri, söylev, roman ve efsane türleri vardır.

Tablo 3. 7. Sınıf ders kitabındaki metinlerin temalara göre dağılımı ve türleri

TEMA	METİN SAYISI	METİNLERİN ADLARI	METİNLERİN TÜRLERİ
1. İletişim	3	Tatlı Dil Öyle Denmez Bir İletişim Biçimi Olarak Karikatür	Söyleşi Tiyatro Deneme
2. Atatürkçülük	3	Unutulmayan Hafta Atatürk ve Türk Dili Atatürk ve Türk Tiyatrosu	Öykü Şiir Anı
3. Kavramlar ve Çağrışımlar	3	Bakardım Güneş Avuçlarımda Hayata Açılan Kapılar Pembe İncili Kaftan	Şiir Deneme Öykü
4. Millî Kültür	3	Miras Keçe Oğuz Destanı Mehmet Akif Ersoy	Öykü Destan Biyografi
5. Doğa ve Evren	3	Sular Son Kuşlar Kutup Yıldızı	Şiir Hikâye Makale
6. Toplum Hayatı	3	Osmanlı Dürüstlüğü Odcu Haftası Şenlikleri Anadolu’da Konukseverlik	Öykü Anı Deneme
		Gelenekseldir	

Tablo 4. 8. Sınıf ders kitabındaki metinlerin temalara göre dağılımı ve türleri

TEMA	METİN SAYISI	METİNLERİN ADLARI	METİNLERİN TÜRLERİ
1. Okuma Kültürü	3	Kitaplarla Kurulan Dostluk Okuma Serüvenim Nasıl Başladı Sarı Traktör	Şiir Anı Eleştiri
2. Atatürk	3	İşte Onun Evrensellik Anlayışı Onuncu Yıl Nutku Atatürk ve Bilim	Anı Söylev Makale
3. Milli Kültür	3	Türküler Dolusu Evliya Çelebi Orta Oyunu	Şiir Biyografi Anı
4. Kişisel Gelişim	3	Empati ile Yaşamak Karanfiller ve Domates Suyu Martı	Deneme Hikâye Roman
5. Toplum Hayatı	3	Ergenekon Destanı Misafirliklerimiz İmece	Destan Söyleşi Anı
6. Zaman ve Mekân	3	Güney İlleri Bir Göl Nasıl Bingöl Oldu? Zamanı Kazanmak ve Kaybetmek	Şiir Efsane Söyleşi

4.3. Kitaplarda Değerlere Ait Bulgu ve Yorumlar

4.3.1. Adalet

Adalet değeri iki kitapta da herhangi bir metinde geçmemektedir.

4.3.2. Alçakgönüllülük

Alçakgönüllülük değeri ile ilgili 7.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve ona ait yorumlar şunlardır:

- “— Ben satın almak istiyorum oğlum, kaftanın burada mı? dedi.
— Hayır, getirmedim.
— İran'da mı sattın?

— Hayır, satmadım.

— Çaldırdın mı?

— Hayır.

— Ya, ne yaptın?

— Hiç!

Sadrazam ısrar etti, tekrar sordu. Kaftanın ne olduğunu bir türlü anlayamadı. Muhsin Çelebi, yaptığıyla iftihar edecek kadar küçük ruhlu değildi.” (*Pembe İncili Kaftan*, s.56)

“Ama yine ne kimseye boyun eğdi ne de bütün servetini bir anda yere atmakla gösterdiği fedâkarlığa dair gevezelikler yaparak boşu boşuna kendini pohpohladı.”(*Pembe İncili Kaftan*, s.57)

“Hani sessiz, zenginliğini belli etmez, mütevazı adamdı da...”(*Son Kuşlar*, s.89)

Alçakgönüllülük değeri kitapta toplam üç yerde geçmektedir. Bunlardan ikisi aynı metinde diğeri ise başka bir metinde bulunmaktadır. Sosyal medyada, toplumda kendini beğenme, yaptıklarıyla övünme özelliği hızla normalleşmektedir. Bunu alçakgönüllülük değerini okullarda vererek aşmamız mümkündür. Bu bağlamda alçakgönüllülük değerinin sadece üç yerde geçmesi yetersizdir.

Alçakgönüllülük değeri 8.sınıf ders kitabında yer almamaktadır.

4.3.3. Azim

Azim değeri ile ilgili 7.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve onlara ait yorumlar şunlardır:

“Bir işi başarmak istiyorsan önce korkularını yenecek ve kendine güveneceksin.” (*Unutulmayan Hafta*, s.33)

“Nereye gitti ise kalem aldı eline.

Dilin güçlülüğüne inanırdı ezelden,

O harfleri öğretti çocuk gence tez elden.” (*Atatürk ve Türk Dili*, s.38)

“Muhsin, en ufak bir falsoya yer vermemek gerektiğini çok iyi bilmektedir. Onun için maddi, manevi elden gelen bütün çabayı harcayarak Akın'ı eksiksiz oynamaya çalışıyor.” (*Atatürk ve Türk Tiyatrosu*, s.41)

“Yıllar önce Odcu Haftası”na gidecek miyiz? diye soran kızına cevap veren bir annenin ağızlı sözleri çınliyordu kulaklarımda: Gitcek. Gitcek. Küccük kazanı satcak yine gitcek.” (*Odcu Haftası Şenlikleri*, s.110)

Azim değeri kitapta toplam dört farklı metinde yer almaktadır. Değerin aynı metne sıkıştırılmış olmaması öğrencilerin farklı zamanlarda değerle karşılaşması açısından önemli bir özelliktir. Fakat serbest okuma metinleri hariç toplam on sekiz metnin bulunduğu bir kitapta azim değerinin dört kez geçmesi yeterli bir durum değildir.

Azim değeri ile ilgili 8.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve onlara ait yorumlar şunlardır:

“Bunun için köydeki ilkel üretim biçimini bütün ayrıntılarıyla anlatıyor. Sabırla toplanmış bilgiler, gözlemler birbirini kovalıyor.” (*Sarı Tarktor*, s.16)

“Az zamanda çok ve büyük işler yaptık.”(*Onuncu Yıl Nutku*, s.26)

“Bundaki muvaffakiyeti Türk milletinin ve onun değerli ordusunun bir ve beraber olarak azimkârane yürümesine borçluyuz. Fakat yaptıklarımızı asla kâfi göremeyiz. Çünkü daha çok ve daha büyük işler yapmak mecburiyetinde ve azmindeyiz.” (*Onuncu Yıl Nutku*, s.26)

“Geçen zamana nispetle daha çok çalışacağız. Daha az zamanda, daha büyük işler başaracağız. Bunda da muvaffak olacağımıza şüphem yoktur.” (*Onuncu Yıl Nutku*, s.26)

“Bugün, aynı iman ve katiyetle söylüyorum ki millî ülküye, tam bir bütünlükle yürümekte olan Türk milletinin büyük millet olduğunu, bütün medeni âlem, az zamanda bir kere daha tanıyacaktı. Asla şüphem yoktur ki Türklüğün unutulmuş büyük medeni vasfı ve büyük medeni kabiliyeti, bundan sonraki inkişafıyla atının yüksek medeniyet ufkuunda yeni bir güneş gibi doğacaktır.” (*Onuncu Yıl Nutku*, s.27)

“Akşam olunca çalıların arasına sakladığı kazmasını alıyor, gün ağarınca kadar söküyor, koparıyor, kazıyordu. Kazdıkça kaya, kazdıkça taş. Bütün bir yaz, bütün bir kış, orman memurunun tazyiki, çalı, palamut, defne, koca yemiş, diken, ot, kök ona karşı koydular. Bu korkunç mücadeleye üç evlek toprak için Mustafa’dan başka bizim köyde kimse girişemezdi.” (*Karanfiller ve Domates Suyu*, s.58)

“Kaya bitip de yumuşak, esmer pembe bir funda toprağı bir karış meydana çıkınca bir meşe palamudunun korkunç yılan gibi kökü önüne çıkardı. Onu sökünce orman memurunu karşısında bulurdu. O gidince zehirli bir diken başparmağını şişirirdi. Kazma körlenir, kürek bulamaz, taş yar gibi yığılırdı. İnsan büyüklüğünde bir kaya yumuşak toprağın üstünde, altındaki bir insan büyüklüğünde cüssesini hiç belli etmeden yosunlu yüzüyle dikilir. Omuzları, tırnakları, ayakları, göğsü, sırtı, bütün kuvveti ile dayanır, onu yener, yıkardı. Kazma iş görmediği zaman yumruğı, yumruğı yetmediği zaman parmakları, parmakları kalın geldiği zaman tırnakları ile toprağı tırmalardı...” (*Karanfiller ve Domates Suyu*, s.58)

“Bilmedik ki dişle, tırnakla, kanla, canla tabiat denilen canavarı yenmek lazım gelir.” (*Karanfiller ve Domates Suyu*, s.58)

“Yine dünya yuvarlağı üzerinde böyle milyonlarca insanın tırnakları, nasırları, çirkinlikleri, tek gözleri, tek kollarıyla bir ejderha ile kavga etmek için beklediklerini düşünüyorum.” (*Karanfiller ve Domates Suyu*, s.59)

“Bütün bu zamanı uçmayı öğrenerek geçiriyor olabilirdim.

Öğrenecek bu kadar şey varken!” (*Martı*, s.62)

“On kez denedi. Onunda da hızı saatte yetmiş mili aştığında, kontrolden çıkıp çalkalanan bir tüy yığını biçiminde suya çakıldı.” (*Martı*, s.63)

“Altı yüz metreye çıkıp yeniden denedi. Gagasını aşağı dikip denize doğru pikeye geçti. Hızı, saatte elli mili aşınca kanatlarını gerdi ve hareketsiz bıraktı. Bu deney, olağanüstü güç tüketmişti onda. Ama sonunda başarmıştı. On saniye içinde hızı saatte doksan mile ulaşmış, martılar arası dünya hız rekorunu kırmıştı.” (*Martı*, s.63)

“Hep birlikte gidip demir madenini gördüler. Demircinin sözlerini de beğendiler. Dağın geniş yerine bir kat odun, bir kat da kömür dizdiler. Sonra da dağın üstünü, arka yanını, öte yanını ve beri yanını bir sıra odun ve bir sıra kömürle doldurduktan sonra yetmiş deriden yetmiş körük yapıp yetmiş yerde kurdular; odunlarla kömürleri ateşleyip körükleri körüklediler.”(*Ergenekon Destanı*, s.73)

Azim değeri kitapta 5 ayrı metinde toplam 13 kez geçmektedir. Bu sayının dördü bir metinde, üçü bir metinde yer almaktadır. Öğrenci beş ayrı metinde değerle karşılaşacak ve üç farklı metinde daha yoğun olacak görecektir. Bu bakımdan azim değerinin geçme sıklığının 8.sınıf için yeterli düzeyde olduğunu söylemek mümkündür.

4.3.4. Barış

Barış değeri ile ilgili 7.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve ona ait yorumlar şunlardır:

“Sanat, insanlar ve toplumlar arasında kurulan bir barış köprüsüdür. Birçok savaşa katılmış bir komutan olarak Atatürk, savaşın ne denli yıkımlara neden olduğunu çok iyi bilmekteydi. Bunu hayatının önemli bir bölümünde bizzat yaşamış ve birçok fidanın henüz tazelik döneminde solup gittiğine tanıklık etmişti. Bu itibarla Atatürk, barışa ve kardeşçe yaşamaya önem vermiş, bunu sözleriyle de desteklemiştir. Onun “Yurtta barış, dünyada barış.” sözünün, yüreğindeki insan sevgisini göstermesi bakımından da anlamı çok büyüktür. Bugün Atatürk'ün bu sözüne ne denli ihtiyacımız olduğunu yakın çevremizde devam eden savaşlar ve bu savaşların meydana getirdiği yıkımlardan çok iyi anladığımızı sanıyorum. İşte bu söze içten inanmış Atatürk, barışa ve sevgiye giden

yolların en önemlilerinden birinin de sanat olduğunu çok iyi bilmekteydi. Umuyor ve diliyorum ki sizler de bu konuda daha farklı bilgi ve belgelere ulaşmak için araştırarak, Atatürk'ün barış ve sevgi için sanata ne denli önem verdiğini daha yakından görmek isteyeceksiniz.” (*Unutulmayan Hafta*, s.37)

“Osmanlı Devleti’nin başında o zaman barışsever, tasavvuf ve hikmet ehli bir hükümdar olan Bayezit-i Veli vardır. Vezirler barışsever hükümdarlarının huzurunu bozmak istememektedirler.” (*Pembe İncili Kaftan*, s.52)

Barış değeri kitapta toplam iki parçada geçmektedir. Birinci parçada uzun bir pasajda geçmekle beraber kitap geneline bakıldığında dar bir alanda kaldığı görülmektedir. Savaşlarla yoğrulan dünyamızda barış değeri çocuklarımızın zihinlerine ve kalplerine yerleştirmeleri gereken bir değer olduğu için bu sayı çok azdır.

Barış değeri 8.sınıf ders kitabında yer almamaktadır.

4.3.5. Başarı

Başarı değeri ile ilgili 7.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve ona ait yorumlar şunlardır:

“Konuşmadaki noksanlarını bilen bazı zeki insanlar, susmayı becermek suretiyle işlerinde muvaffak olurlar. Bütün ömürleri boyunca sustukları için yükselmiş insanlar çoktur. Ama asıl muvaffakiyet konuşmakla olur.” (*Tatlı Dil*, s.11)

Türk karikatürcülerinin uluslararası alanda çeşitli başarılar elde etmeleri ve adlarını duyurmaları bu iletişim sürecinde etkin bir şekilde yer aldıklarının göstergesidir.” (*Bir İletişim Biçimi Olarak Karikatür*, s.20)

“Bir işi başarmak istiyorsan önce korkularını yenecek ve kendine güveneceksin.”(*Unutulmayan Hafta*, s.33)

“O, Türk milletinin tarihte gösterdiği başarı ve zaferlerle övünmüş ve konuşmalarında da bu konuya özel önem vermiştir.” (*Unutulmayan Hafta*, s.35)

“Dünyada her şey için, medeniyet için, hayat için, başarı için en gerçek yol gösterici ilimdir, fendir.” (*Unutulmayan Hafta*, s.36)

“Bunu hayatının önemli bir bölümünde bizzat yaşamış ve birçok fidanın henüz tazelik döneminde solup gittiğine tanıklık etmişti. Bu itibarla Atatürk, barışa ve

kardeşçe yaşamaya önem vermiş, bunu sözleriyle de desteklemiştir.” (*Unutulmayan Hafta*, s.37)

“Hilal'in bu etkileşimli ve şaşırtıcı konuşması bittikten sonra sınıfta bir alkış tufanı koptu. Hatta bazı arkadaşlarımız onu ayakta alkışladı. Öğretmenimiz de yerinden kalkarak önce Hilal'i sonra bizi tek tek tebrik etti. Hepimiz bu işi beraberce başarmanın verdiği gurur ve mutlulukla kürsüden indik.” (*Unutulmayan Hafta*, s.37)

“Sadrazamın konağına gitti. Mektubu Şah'a verdiğini, hiçbir hakarete uğramadığını, Şah'ın müsaadesine tenezzül etmeden habersizce kalkıp İstanbul'a döndüğünü söyledi.” (*Pembe İncili Kaftan*, s.57)

“İş bilirdi, akıllıydı, pratik zekâsıyla kolayca işleri devşiriverirdi. (*Osmanlı Dürüstlüğü*, s.104)

Başarı değeri kitapta toplam beş parçada geçmektedir. Toplam on sekiz parçanın olduğu kitapta beş parçada dokuz kez geçmesi diğer değerlere nazaran iyi bir oran olarak değerlendirilebilir.

Başarı değeri ile ilgili 8.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve ona ait yorumlar şunlardır:

“Komşumuz olan ve bizim ninemizin yaşında olduğunu sandığımız bir Cici Teyze'mize, mühendis olan oğlu tarafından okuma (hayır okuma değil, alfabe) öğretildiğini annemizden işittiğimizde bu haberden pek hoşlanmıştık. Annem, rahmetli ikiz kardeşim Alâeddin'le bana: Cici Teyze o yaşta öğrenebildikten sonra siz de öğrenebilirsiniz, dediğinde sevinçli bir telaşa kapıldık.” (*Okuma Serüvenim Nasıl Başladı*, s.12)

“Az zamanda çok ve büyük işler yaptık.”(*Onuncu Yıl Nutku*, s.26)

“Bundaki muvaffakiyeti Türk milletinin ve onun değerli ordusunun bir ve beraber olarak azimkârane yürümesine borçluyuz.”(*Onuncu Yıl Nutku*, s.26)

“Geçen zamana nispetle daha çok çalışacağız. Daha az zamanda, daha büyük işler başaracağız. Bunda da muvaffak olacağımıza şüphem yoktur.”(*Onuncu Yıl Nutku*, s.26)

“Türk milletine çok yaraşan bu ülkü, onu, bütün beşeriyete hakiki huzurun temini yolunda, kendine düşen medeni vazifeyi yapmakta muvaffak kılacaktır. Büyük Türk milleti, on beş yıldan beri giriştiğimiz işlerde muvaffakiyet vaat eden çok sözlerimi işittin. Bahtıyarım ki bu sözlerimin hiçbirinde, milletimin hakkımdaki itimadını sarsacak bir isabetsizliğe uğramadım.”(*Onuncu Yıl Nutku*, s.27)

“Yaşamanın şartı uygarlık yolunda yürümek ve başarıya ulaşmaktır. Bu yol üzerinde ilerlemeyi değil de geriye bağlılığı benimseyenler, böyle bir bilgisizlik ve

gaflette bulunanlar, evrensel uygarlığın coşup gelen seli altında bir gün boğulmaya mahkûmdurlar.” (*Atatürk ve Bilim*, s.28)

“Kostantinoğlu, Acem diyarında Daraşa’yı yenerek Dârâ evlatlarını, burada bir mağara içinde rahiplerin hepsine verdi. Sonra, bu kaleyi yaparak adına Dârâpeçe dedi ki Dârâ oğulları demektir.” (*Evliya Çelebi*, s.41)

“Hepsinin bir veya iki tipte ustalığı vardı ve bu tipleri, mesela Yahudi’yi, Acem’i, Laz’ı, Kürd’ü, otuz senedir oynaya oynaya taklitlerini mükemmelleştirmişlerdi.

Hepsinin bir veya iki tipte ustalığı vardı ve bu tipleri, mesela Yahudi’yi, Acem’i, Laz’ı, Kürd’ü, otuz senedir oynaya oynaya taklitlerini mükemmelleştirmişlerdi.” (*Orta Oyunu*, s.43)

“Düşmanlar galip geldi.” (*Ergenekon Destanı*, s.70)

“Savaş on gün sürdü. Sonunda Göktürkler üstün geldi.” (*Ergenekon Destanı*, s.70)

“Fakat on gün geçmeden kadınlarını da kurtarıp beraberlerine alarak atlanıp bir gece düşmandan kaçtılar ve esirlikten kurtuldular.” (*Ergenekon Destanı*, s.71)

“Onlarla da savaşıldı, Göktürkler hepsini yendiler.” (*Ergenekon Destanı*, s.71)

Başarı değeri 8.sınıf kitabında iki ayrı metinde dörder kez diğer metinlerde birer kez olmak üzere toplam 6 metinde 12 kez geçmektedir. Emek vererek bir şeyler elde etmenin insanlara çok zor geldiği ve gençlerin kolay yoldan bir şeyler yapmayı yücelttiği günümüzde başarı değerinin sıklığı yeterlidir.

4.3.6. Bilimsellik

Bilimsellik değeri ile ilgili 7.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve ona ait yorumlar şunlardır:

“Türk milletinin çok zengin bir tarihî ve kültürel birikime sahip olduğunu bilen Atatürk, bu birikimin ortaya çıkarılması için bilimsel çalışmalar yapılmasını emretmiş ve bu çalışmaları yakından takip etmiştir.” (*Unutulmayan Hafta*, s.35)

“Akıl ve bilim arasında nasıl bir ilişki vardır? Akıl, düşünmeyi, soru sormayı gerektirir. Soru sormak, merak etmek bilimsel düşüncenin temelidir. Her şey soru ile başlar. Bilim, sorulan bu sorulara akıl ve mantık süzgecinden geçirerek deneysel yollarla cevap arar. Akılcılık ve bilimcilik ilkesi, aklın hâkimiyetini, yani olayları akılla

değerlendirmeyi ve bilimin rehberliğini benimser. Bugünkü bilimsel gelişmelerin temelini hiç şüphesiz akıl ve mantık oluşturur. Ancak bilinmelidir ki Atatürk karşılaştığı her soruna akılcı ve bilimsel çözümler üretmiş, akıl ve bilimin gösterdiği yoldan asla ayrılmamıştır. Onun, “Hayatta en hakiki mürşit ilimdir.” sözü bu yaklaşımın en önemli göstergesidir.” (*Unutulmayan Hafta*, s.35)

“Atatürk’ün bu sözüyle ondan yıllar önce söylediği bu sözün bilim ve teknolojiadaki gelişmelere paralel olarak ne denli önemli olduğunu hiç düşündünüz mü? Atatürk’ün yaşadığı dönemde bilgisayar var mıydı? Ya İnternet? Bugün, İnternet aracılığıyla her türlü bilgiye istediğimiz anda ulaşabiliyoruz. Şu an içinde bulunduğumuz okulun bizim için tek bilgi kaynağı olduğunu kim söyleyebilir? Bilim ve teknolojiadaki ilerlemenin hızına ulaşmak için sanırım çok daha fazla çalışmak gerekecektir. Bilimsel çalışmalarda geline nokta Atatürk’ün ne kadar haklı olduğunu göstermektedir. Sözlerimi Atatürk’ün şu sözleriyle tamamlamak istiyorum: “Gözlerimizi kapayıp tek başımıza yaşadığımızı düşünemeyiz. Memleketimizi bir çember içine alıp dünya ile alakasız yaşayamayız... Aksine yükselmiş, ilerlemiş, medeni bir millet olarak medeniyet düzeyinin üzerinde yaşayacağız. Bu hayat ancak ilim ve fen ile olur. İlim ve fen nerede ise oradan alacağız ve her millet ferdinin kafasına koyacağız. İlim ve fen için kayıt ve şart yoktur. Dünyada her şey için, medeniyet için, hayat için, başarı için en gerçek yol gösterici ilimdir, fendir. İlim ve fennin dışında yol gösterici aramak gaflettir, cahilliktir, doğru yoldan sapmaktır.” (*Unutulmayan Hafta*, s.36)

“Mehmet Âkif, kalkınmanın sırrının çalışma, ilim ve sanatta olduğunu savunmuştur. Bu konuda Batı’daki bilimsel gelişmelerin ve sanatın da mutlaka alınması gerektiğini belirtmiştir.” (*Mehmet Akif Ersoy*, s.78)

“Ne de olsa günümüzde yönleri basit bir pusula yardımıyla kolayca bulabiliyoruz. Hatta yeryüzündeki konumumuzu çok duyarlı bir şekilde gösteren GPS (Küresel Konumlandırma Sistemi) alıcıları var. Bunlara artık herkes ulaşabiliyor. Hatta cep telefonumuza, kol saatimize bile girdiler.” (*Kutup Yıldızı*, s.94)

“Tıpkı sabahları Güneş’in doğudan doğup batıdan batması gibi gece de yıldızların aynı şekilde doğudan batıya doğru hareket ettiğini görebiliriz. Bu aslında gökyüzünün hareket etmesinden değil üzerinde durduğumuz Dünya’nın kendi ekseninde dönmesinden kaynaklanır. Tıpkı dönen bir insanın her şeyin kendi çevresinde döndüğünü görmesi gibi. Dönen biri için yalnızca iki nokta olduğu yerde duruyor gibi

görünür. Bunlardan biri başucu, öteki de ayakucudur. İşte Dünya'da da durum benzerdir. Gezegenin dönme ekseninin doğrultusunda bulunan yıldızlar gökyüzünde hemen hiç hareket etmiyor gibi görünür. Saatler, günler hatta yıllar geçse bile...” (*Kutup Yıldızı*, s.95)

“Aslında yıldızların da hareketsiz olduğunu söylemek doğru olmaz. Çünkü evrendeki her şey hareket hâlinindedir. Gezegenler Güneş'in Güneş de gökadamız Samanyolu'nun merkezinin çevresinde dolanır. Samanyolu da yerinde durmaz, o da Yerel Gökada Kümesi'nin içinde hareket eder. Ne var ki gezegenlerin gökyüzündeki hareketi dışındaki değişimleri, bir insanın yaşam süresi içinde fark etmesi çok zor. Bunun için birtakım gözlemler ve hesaplar yapmak gerekir. Çünkü yıldızlar arasındaki uzaklıklar o kadar büyük ki hareket hâlinde olmalarına karşın onların bu hareketini algılamamız çok zor. Yıldızların birbirlerine göre yer değiştirmeleriye çok uzun zaman içinde gerçekleşir ve çok karmaşıktır. Her şeyin yerli yerinde durduğunu varsaysak bile önümüzdeki birkaç yüzyıl içinde Kutup Yıldızı artık gerçekten kutup yıldızı olmak için kutup noktasından çok uzaklaşmış olacak. Bunun nedeniye yukarıda saydıklarımızdan çok farklı. Gezegenimiz Dünya'nın yapmakta olduğu yalpa hareketi. Bunu bir topacın yaptığı yalpa hareketine benzetebiliriz. Topaç kendi ekseninde hızla dönerken aynı zamanda yavaş bir yalpa yapar. Gezegenimizin bu hareketi neden yaptığı konusunda birtakım varsayımlar var. Ancak temelde, Dünya'nın dönüş ekseninin yörünge düzlemine göre eğik oluşu ve Ay'la Güneş'in kütle çekimi etkilerinin buna yol açtığı düşünülüyor.” (*Kutup Yıldızı*, s.96)

“Dünya'nın bir yalpa hareketini tamamlaması yaklaşık 25.800 yıl sürüyor. Bu süre içinde gezegenimizin ekseninin doğrultusu da önemli ölçüde değişiyor. Bu da bu süre içinde gök kutbunun yer değiştirdiği anlamına geliyor. Aslında Kutup Yıldızı birkaç yüzyıl önce kuzey gök kutup noktasına bugünkünden daha uzaktı. O zamanlar çok da duyarlı bir yön belirlenmesine gereksinim duyulmadığı için bu durum sorun olmuyordu. Macellan, 1519'da Dünya'nın çevresini dolanmak üzere yola çıktığında Kutup Yıldızı kuzey kutup noktasından yaklaşık 3,5 derece (üç parmağınızı birleştirip kolunuzu uzattığınızda bu üç parmağınızın genişliği ya da Ay'ın görünür çapının 7 katı kadar) uzaktaydı. Günümüzdeyse bu uzaklık Ay'ın görünür çapından (yarım derece) çok az fazla. Günümüzde Güney Yarıküre'de yaşayanlar, Kutup Yıldızı konusunda bize göre daha şanssızlar. Çünkü güney gök kutbu yakınında belirgin bir yıldız yok. Çıplak gözle

görülebilen en yakın yıldız, Altılık. Ne var ki bu yıldızın parlaklığı da çıplak gözün görme sınırına yakın. Bu nedenle yerleşim yerlerinden görülmesi neredeyse olanaksız. Durum günümüzde böyle olsa da gelecek yıllarda Güney Yarıküre’de yaşayanlar bize göre daha şanslı olacak. Çünkü güney gök kutbu bölgesi görece daha zengin ve önümüzdeki 25.800 yıl boyunca birçok parlak yıldız güney yıldızı olarak parlayacak.” (Kutup Yıldızı, s.97)

Bilimsellik değeri 7.sınıf ders kitabında üç metinde, sekiz kez geçmektedir. İki metinde de hacmi epeyce geniştir. Bu metinlerden Kutup Yıldızı metninin neredeyse tamamında bilimsellik yer almaktadır. Değere geniş yer verilmesi elbette önemlidir fakat kanaatimizce değerin bir metinde bu kadar yoğun olmasındansa kitap geneline dağıtılması çok daha yararlı olurdu.

Bilimsellik değeri ile ilgili 8.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve ona ait yorumlar şunlardır:

“Atatürk, bilimin insan yaşamındaki önemli yerini, özgürlük savaşımızın sona ermesi sıralarından başlayarak hemen her vesile ile tekrarlamış, vurgulamıştır. 27 Ekim 1922’de Bursa’da yaptığı bir konuşmada Atatürk, Türkçesi biraz sadeleştirilmiş şekliyle şöyle demiştir: Yurdumuzun en bayındır, en göz alıcı, en güzel yerlerini üç buçuk yıl kirli ayaklarıyla çiğneyen düşmanı mağlup eden zaferin sırrı nedir, bilir misiniz? Orduların sevk ve idaresinde bilim ve fen ilkelerinin kılavuz edinilmesidir. Milletimizin siyasi ve toplumsal hayatı ile ulusumuzun eğitiminde de yol göstericimiz bilim ve fen olacaktır. Türk milleti, Türk sanatı, Türk ekonomisi, Türk şiiri ile edebiyatı okul ve okulun vereceği bilim ve fen sayesinde bütün olağanüstü incelikleri ve güzellikleriyle oluşup gelişecektir. 30 Ağustos 1924 tarihinde Atatürk, Dumlupınar’da yaptığı başka konuşmada da şöyle diyor: Yaşamının şartı uygarlık yolunda yürümek ve başarıya ulaşmaktır. Bu yol üzerinde ilerlemeyi değil de geriye bağlılığı benimseyenler, böyle bir bilgisizlik ve gaflette bulunanlar, evrensel uygarlığın coşup gelen seli altında bir gün boğulmaya mahkûmdurlar. Atatürk’ün “Hayatta en hakiki mürşit ilimdir.” kısaltılmış şekliyle yaygınca bilinen sözünün tam metni ise aynen şöyledir: Dünyada her şey için, maddiyat için, maneviyat için, muvaffakiyet için, en hakiki mürşit ilimdir, fendir; ilim ve fennin haricinde mürşit aramak gaflettir, cehalettir, dalalettir. Yalnız, ilim ve fennin yaşadığımız her dakikadaki safhalarının tekâmülünü idrak etmek ve terakkiyatını zamanında takip eylemek şarttır. Bilindiği üzere ilim sözcüğünün anlamı, gayet geniştir.

Hatta aslı Arapça olan bu sözcüğün, Osmanlıcadaki kullanılışıyla, günümüzde artık yaygınlaşmış olan bilim sözcüğünden daha geniş anlamlı olduğunu söyleyebiliriz. Fen ise temel bilimler, yani matematik, astronomi, fizik, kimya ve tabii bilimler anlamına gelir. Liselerimize ilişkin olarak fen kolu ve üniversitelerimize ilişkin olarak “fen fakültesi” terimlerimiz bunu açıkça gösteriyor. Demek ki Atatürk’ün, kılavuzluğunda yürünmesini öğütlediği bilim, geniş kapsamlı bir bilimdir. Topluma ve insana ilişkin her türlü sistemi ve bilimsel çalışmayı içermek durumundadır. Fakat ayrıca, bilimler arasında temel bilimlere, matematiğe ve doğaya ilişkin bilimlere, burada özellikle işaret edilmektedir. Bilimin insan yaşamındaki en gerçek yol gösterici olduğuna dikkatimizi çektiğine göre demek ki Atatürk, bilimden başka gerçek yol göstericilerimizin de bulunduğunu kabul etmiş olmaktadır. Oysa bu cümlesinin hemen arkasından, bilim ile fennin dışında mürşit aramanın, bunları dışta bırakan kılavuzlar peşinde yürümenin, dünyadan habersizlik, bilgisizlik demek olacağını vurgulamaktadır. Demek oluyor ki Atatürk, burada, bilim dışında kılavuzlarımız olsa da bunların bilimle bağdaşabilen, bilim anlayışına ters düşmeyen, yol göstericiler olmaları gerektiğine kesin bir dille işaret etmek ihtiyacını duymuştur. Başka bir ifade ile Atatürk, en başta kesinlikle bilim gelmek şartıyla, diğer birtakım gerçek kılavuzlarımızın da bulunduğuna fakat bunların bilim yöntem ve kurallarından pay alabilen ve bilim kadar olmasa da yine de az çok dizgileşmiş, özgünleşmiş durumda bulunan bilgi ve gözlemlerimiz olduğuna yahut da bunların, örneğin aklımız ve tecrübemiz gibi bilimi oluşturan temel öğeler arasında yer almaları gerektiğine isabetle parmak basmış oluyor. Yukarıda aktarılan sözlerinin, kendisinden yapılan alıntılarının hepsinde Atatürk’ün bilim ve uygarlık arasında yakın ilişki kurduğuna ve her ikisini de dinamik yönleriyle vurgulamaya özen gösterdiğine tanıklık ediliyor. Batılılaşma girişimimizde karşılaşılan en büyük sorun, örnek alınmış olan Batı’nın büyük dinamizmi, kendi kendini geride bırakma ve aşma özelliği idi. Atatürk uygarlığın temeline bilimi koymakta ve Batı uygarlığının dinamizmini, devingenliğini, esas itibarıyla bilimden ve bilimin sınırsız gelişme yeteneğinden aldığına inanmaktadır. Bilimsiz endüstrinin, sınai faaliyetin ve daha genel olarak bilime dayanmayan uygarlığın Batı ile yarışmada etkili olamayacağı, Batı’ya ayak uydurma çabalarını başarıya ulaştırmaktan uzak kalacağı, şüphe götürmez bir gerçektir. Bu gerçeğin açık seçik bir biçimde kavranması aşamasına biz de Atatürk’le ulaşıldığını söyleyebiliriz. Bunun için bilimsel araştırma faaliyetinin Batı dünyasıyla atbaşı

yürütülmesi idealinin noksansız biçimde benimsenmesine ihtiyaç vardır. İşte bilime genel anlamda verilen büyük önem yanında, böyle bir ülküyü ve böyle bir ülkeye bağlanma zorunluluğu fikrini Atatürk'te açık ve kesin bir biçimde görmekteyiz.” (*Atatürk ve Bilim*, s.28-29)

Bilimsellik değeri 8.sınıf kitabında Atatürk ve Bilim isimli metnin tamamında yer almaktadır. Bilim modern toplumların her anlamda ileride olmasının ilk şartıdır. Fakat Atatürk bu ilk şartı bizlere daha Cumhuriyet kurulduğu anda göstermiş ve ilerlemenin yolunu açmıştır. Bu değerin Atatürk'le birlikte sunulması yerindedir fakat tek parçada geçmesi bir dezavantajdır.

4.3.7. Birlik ve Beraberlik

Birlik ve beraberlik değerleri ile ilgili 7.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve ona ait yorumlar şunlardır:

“Teneffüste Seçil ve Serdar yanıma gelip programı birlikte hazırlayabileceğimizi söylediler. Hemen oturduk. Neler yapabileceğimizi ve hangi kaynaklardan ne şekilde yararlanabileceğimizi konuştuk.” (*Unutulmayan Hafta*, s.32)

“Artık biz bir ekip olmuştuk. Şimdi neler yapacağımızı görüşecek ve aramızda görev dağılımı yapacaktık.”(*Unutulmayan Hafta*, s.33)

“Öğle tatili olunca okulumuzun kütüphanesinde arkadaşlarımızla buluştuk. Kütüphanenin bir köşesi Atatürk'e dair kitaplara ayrılmıştı. Önce aramızda bir görev dağılımı yaptık. Serdar, Atatürk'ün fikir hayatını, Hilal, Atatürk'ün kişilik özelliklerini, Seçil de Atatürk'ün akıl ve bilime verdiği önemi araştırarak, araştırmalarının sonuçlarına göre sunumlarını hazırlayacaklardı. Arkadaşlar, benim de program yöneticisi olarak grup sözcüsü olmamı istediler. Arkadaşlarımın bu düşüncesi beni hem çok heyecanlandırmış hem de çok mutlu etmişti. Hemen işe koyulduk. Önce Atatürk bölümünden ilgili kitap ve dergileri inceledik, notlar aldık. Sunumlarda kullanmak üzere konuyla ilgili görsel materyalleri de inceledik.” (*Unutulmayan Hafta*, s.33)

“Hür kuşlar, kafesteki çığırkan kuşun feryadına, dostluk, arkadaşlık, yalnızlık sesine doğru küme küme gelirler.” (*Son Kuşlar*, s.88)

“Hatta gençlerden bazıları üzerlerindeki elbiseleri bile çıkartmadan denize atlayıp paraları kapışıyorlardı.” (*Osmanlı Dürüstlüğü*, s.105)

“Bu şekilde sıkıntı ile etrafına göz attığında yüzlerine hiç de aşına olmadığı adamların kendisine doğru geldiğini fark etti. Aralarında az önce denize atlayan gençler de vardı. Islak elbiseleriyle ellerindeki altınları getirip önüne bıraktılar.” (*Osmanlı Dürüstlüğü*, s.106)

“Hâli vakti yerinde olan Müslümanlardan bazıları para vererek sokaktaki ağaçları sulatıyordu.

Ferdinand’ın hiç alışık olmadığı, gerekçesini bir türlü anlayamadığı karşılıksız iyilikte bulunma onlar için sıradan davranışlardı. İstanbul dışına çıktığı bir gün, çevre köylülerin yolculara ayran dağıttıklarına şahit olmuştu. Bir diğer günde taş döşeli İstanbul sokaklarında dolaşırken uzun bir sırığa ciğerler takarak satan seyyar satıcıya rastlamıştı. Bu ciğerleri satın alan yaşlı bir teyze “Gel pisi pisi!” diye çağırarak mahallenin bütün kedilerini başına toplamış, küçük canavarlara ziyafet çekmişti. Belli ki Türkler her canlıya yardım etmekten tarifsiz bir haz alıyorlardı. Uzun uzun sakallı, kelli felli adamlar kafeslerde satılan kuşları parayla satın alıp gökyüzüne salıveriyorlardı. Böylece kuşları azat ediyorlarmış. Onlar mavi gökyüzünde kanat çırpıp uçarken kendileri kanatlanmışcasına mutlu oluyorlardı.” (*Osmanlı Dürüstlüğü*, s.107)

“Birlik ve beraberlik değeri 7.sınıf ders kitabında üç farklı metinde yedi farklı yerde geçmektedir. Bu metinlerden Osmanlı Dürüstlüğü metni tamamında birlik ve beraberlik değerinin işlendiği bir metindir. Bu değerın öykü tadında ve bir yabancı gözünden verilmesi de ayrıca dikkat çekici bir unsur olmuştur.

Birlik ve beraberlik değerleri ile ilgili 8.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve onlara ait yorumlar şunlardır:

“Bundaki muvaffakiyeti Türk milletinin ve onun değerli ordusunun bir ve beraber olarak azimkârane yürümesine borçluyuz.”(*Onuncu Yıl Nutku*, s.26)

“Çünkü Türk milleti millî birlik ve beraberlikle güçlükleri yenmesini bilmiştir ve çünkü Türk milletinin yürümekte olduğu terakki ve medeniyet yolunda, elinde ve kafasında tuttuğu meşale, müspet ilimdir.”(*Onuncu Yıl Nutku*, s.26)

“Bunun içindir ki milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, fitri zekâsını, ilme bağlılığını, güzel sanatlara sevgisini, millî birlik duygusunu mütemadiyen ve her türlü vasıta ve tedbirlerle besleyerek inkişaf ettirmek millî ülkümüzdür.” (*Onuncu Yıl Nutku*, s.27)

“Bir araya gelip birleştiler ve Türklerden öç almaya karar verdiler, onların üzerlerine yürüdüler. Bunun üzerine Göktürkler de çadırlarını ve sürülerini bir yere topladılar.” (Ergenekon Destanı, s.70)

“İlk gittiğim imeceyi hayal meyal anlıyorum. Köyün içinde bir bayram havası esiyordu. Bayram havasından da öte bir şeyler. Düğünden öte bir sevinç. Köyün kızları Hıdırellez’de en güzel giysilerini kuşanırlar, ellerine alca kınalar yakarlardı. Bizim kalenin sırtları, kayalıkları renk renk giyinmiş kızların türküleriyle dolardı. Ayna tutmayı bir Hıdırellez günü gördüm. Bir delikanlı kalenin üstünden, ta aşağıdaki Ceyhan kıyısındaki düzlükte eğlenen kızların içindeki sevgilisine ayna tutuyordu. Sonra ayna tutmayı çok gördüm. Aynanın şavkı, benim kafamda aşkla birleşti. Ne zaman ayna şavkı görsem aklıma hep renkli Hıdırellez gelir, aşk gelir. Bir çiçek, bir renk, bir doğa cümbüşünün içinde ayna şavkı, aşka yakışır. İmece gününde kızlar, delikanlılar en güzel giysilerini kuşanmışlardı. Köyün içinde biri dolanıyor, “imeceye” diye bağıyordu. Çoluk çocuk, kadın erkek, genç yaşlı, herkes imeceye hazırlanıyordu. Tanyerleri ışıırken biz, bütün köy Kısıkgediği aşmış, tarlalara düşmüştük. Öndeki topluluktan bir türkü geliyordu. Şimdiye kadar bu türküyü hiç duymamıştım. Belki köydeki kimse de duymamıştı. Bir tuhaf, esikli kesikli, çok uzunlu, çok kısalı bir türküydü bu. Türkü ne üstüne söylenmişti, neyi anlatıyordu bilmiyor, anlamıyordum. Çok kişi de bilmiyor, anlamıyordu. Türküyü bir daha hiç duymadım. Kimin söylediğini de bilmiyorum. Çok kişiye sordum, kimsecikler de o türküyü söyleyenı bilmiyordu. Bir gün, tanyerleri ağırırken bir türkü geldi geçti. Bir daha da kimsecikler duymayacak, bilmeyecek. Belki o anda, o kişi tarafından uydurulmuştu. Bu da olamazdı. Uyduran, uydurduğu türküyü birkaç kere söylerdi hiç olmazsa. Derken tarlaya geldik. Büyük bir tarlanın ekini biçilecekti. Şimdi aklımda kaldığına göre tarlanın sahibi altı aydır hastaydı. Bu imece, bir yardım imecesiydi. Tarlanın ekini biçilecek, sonra harman edilecekti. Orakları çeken delikanlılar, orta yaşlılar ekine hemen giriştiler. Kızlar, kadınlar desteleri harmana hemencecik taşımaya başladılar. Yaşlılar harman yerinde kalmışlar, bir yandan konuşuyorlar, bir yandan da harmanı yapıyorlar. Bir türkü , bir kıyamettir gidiyordu. Öğleye kalmadan, daha sarı sıcak çökmeden kocaman bir tarlanın ekini biçildi, harman edildi. Sonra, belki on beş tane hayma yaptı delikanlılar. Büyük, üstü çiçekli otlarla örtülü haymalar. Kocaman bir kazanda düğün yemeği gibi patatesli et pişiyordu. Bir kocaman kazanda da bulgur aşı. Yemek koyuldu, yenildi, içildi ama hemen köye

dönülmedi. Oyunlar başladı. Bir yanda delikanlılar halay çektiler. Abdal Musa zorlu davul çalıyordu. Hösük de zurnaya çökmüştü. Sonra ustaca bir oyun oynadı. Türlü kılıklara girip oynadı. Önce kirpi, sonra ayı, sonra sansar, tilki, çakal oldu. Her girdiği donda o hayvanın huyunu husunu alıyordu. Tilkide kurnaz, çakalda hırsız. Öylesine gerçek öykünüyordu ki, bu hayvanlara millet gülmekten kırılıyordu. En sonunda ustaca Arap oldu, bir apak insan çıkardılar karşısına. İki arasında bir savaştır başladı. İmece cümbüşü o gün, gün batıncaya kadar sürdü. Herkes çalışmayı, her bir şeyi, yorgunluğu unutmuştu. Herkesin damağında eğlencenin tadı kalmıştı. Bu tarlayı hasta adamın karısı bir ayda biçtirip harman edemezdi. Bir öğleye kadar, iş tamam. mece türlü türlüdür. Bir de köyün ortak mallarının imecesi vardır. Bir de imama, öğretmene, muhtara, ağaya imece yaparlar. Bir de iki üç ev aralarında birleşirler; bir gün birincisinin ekinini, ikinci gün ikincisinin, üçüncü gün üçüncüsünün.. Sırasıyla... Ekinlerin oluşuna bakar. Kimin ekinini erken yetmişse önce onunki... Bütün bir köyün imeceyle iş gördüğü vardır. Tarlada, o Çukurova'nın ıssız ovasında, o Orta Anadolu'nun bomboş bozkırında yalnız çalışmanın ne demek olduğunu çalışanlar bilirler. Köyde bir evde, bir yerde imece olacağı, imeceye gidileceği bir hafta, on gün öncesinden duyurulurdu. Benim gözüme uyku girmezdi imece gününe kadar. Çocuklar, hep imece üstüne konuşurduk imece gününe kadar. Hepimiz, bütün köy çocukları, yalnız kendi kendimize, kendi tarlamızda çalışmaktan, o havadan bıkmıştık. İmece imdadımıza bir yetişirdi ki... Uzun zaman imeceyi unutamaz, ondan, türkülerden, oyunlardan söz ederdik. Bir imece daha olsun da bir cümbüş daha görelim, diye can atardık. İmecelerde en çok çalışanlar da çocuklar olurdu. Şimdi düşünüyorum da ... Bir gün insanlar çalışmayı bu hâle getirselers... Böyle düğünlü bayramlı... Çalışmak bana imecede hiç zor gelmedi. Hiç kimseye de gelmemiştir. İmeceyle, imece düğünüyle çalışma, insanların yaşayışlarını değiştiriyor. İnsanları daha insan yapar. Daha dost, daha sevimli yapar. Elden geldiğince Anadolu köylüsü imeceye koşuyor, imeceye can atıyor. Karadeniz'de kayan, akan tarlalar vardır. Duymuşsunuzdur. Tarlaların topraklarını seller, yamaçlardan alır, koyaklara götürür, oraları doldurur. İşte bu koyaklardaki toprakları yukarıya, tarlaların yerine götürüp sermek gerekir. İşte bu toprakları yukarıya dağların kayalık yamacına taşıyıp sermek, yeniden tarla yapmak imeceyle olur. Bir tek kişi, ne kadar çalışkan olsa da tek başına tarlasını yapamaz. 1953 yılında Sürmene dolaylarında elli altmış kadını arkası arkasına dizilmiş, bin incecik çiğirden, bir yamacı tırmanırken gördüm. Sırtlarındaki sepetlerde

toprak vardı. “Nedir bu?” dedim. “İmece” dediler. “Götürdüğünüz ne?” diye sordum. “Toprak” dediler. Kışın tarlaları sel aldı gitti de... Şu aşağılara doldurdu da toprağı... Bunların imecesi o kadar sevinçli değildi. Ağır toprak yükünün altında kadınlar iki büklümdüler. Şimdi hep aklımda. Çukurova’da, bir düzlükte, ortalık ıslak ot, çiçek kokarken bütün bir köy atıyla, itiyle, çoluğu çocuğuyla giyinmiş kuşanmış, düğüne, bayrama, imeceye giderken önden, uzaktan hiç duyulmamış bir türkü geldi kulağıma. Bir tuhaf bir türküydü. Tanyeri ışıyordu. İmeceler, benim aklımda hep imece düğünü olarak kaldı. Bir de tanyerleri ışıırken bir bir daha duymadığım, duyamayacağım türkü kaldı.” (*İmece*, s.78-79-80-81)

Birlik ve beraberlik değeri 8.sınıf ders kitabında 3 farklı metinde geçmektedir. İmece metninin ise tamamı birlik ve beraberlik üzerinedir. Değerin üç farklı zamanda öğrencinin karşısına çıkması olumlu bir nokta iken tek bir parçaya sıkışması olumsuz bir noktadır. Her geçen gün daha da önem kazanan bu değer öğrencilerin dünyasında daha fazla yer etmesi gereken bir değerdir.

4.3.8. Cesaret

Cesaret değeri ile ilgili 7.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve ona ait yorumlar şunlardır:

“Cesur bir adam gerekiyor paşalar, dedi. Biz onun sırmalara, altınlara, elmaslara gark ederek gönderdiği elçisine padişahımızın elini öptürmedik. Şüphesiz o, karşılığını vermeye kalkacak. O hâlde, bizden elçi gidecek adamın çok cesur olması gerek. Öyle ki ölümden korkmasın. Devlet şanına dokunacak hareketlere karşı koysun. Ölüm korkusu ile uğrayacağı hakaretlere boyun eğmesin... Onun yapacağı münasebetsizliğe karşı koyacak, devleti en güzel şekilde temsil edecek ve korku nedir bilmeyen bir elçi aranmaktadır.” (*Pembe İncili Kaftan*, s.52)

“Sadrazam söyleyecek bir şey bulamadı. Böyle göğsü ilerde, kabarık, başı yukarı kalkık bir adamı ömründe ilk defa görüyordu. Kubbe vezirleri bile huzurunda iki büklüm dururlardı.” (*Pembe İncili Kaftan*, s.53)

“Çünkü ben boyun eğmem, el etek öpmem, dedi. Bu kadar pervasız bir adam devletine, milletine yapılacak hakareti de çekemez, ölümden korkarak göreceği hakaretlere eyvallah diyemezdi.” (*Pembe İncili Kaftan*, s.54)

“Muhsin Çelebi, geniş, somaki kemerli açık kapıdan serbest adımlarla girdi. Yürüdü. Baş, her vakitki gibi yukarıda, göğsü her vakitki gibi ilerdeydi.” (*Pembe İncili Kaftan*, s.55)

“Dünya yaratıldığından beri, onun atalarından kimse kul olmamıştır. Hepsi padişah, hepsi hakandır. Ataları yaratılıştan itibaren hükümdar olan bir padişahın elçisi, hiçbir yabancı ülke padişahı karşısında divan durmaz.” (*Pembe İncili Kaftan*, s.57)

“Güder at sürüleri, tutar atlara biner!

Daha bu yaşta iken çıkar avlara gider!” (*Oğuz Destanı*, s.71)

“Kargıyla gergedanın, başına vurdu Oğuz!

Öldürüp gergedanı kurtardı yurdu Oğuz!

Keserek kılıcıyla hemen başını aldı,

Döndü gitti evine, iline haber saldı!

Öyle bir canavar ki işte böyle çok yaman!

Oğuz Kağan derlerdi, çok alp bir kişi vardı,

Avlarım gergedanı, diye o yere vardı.

Kargı, kılıç aldı, kalkan ile ok ile,

Dedi, gergedan artık, kendisini yok bile!” (*Oğuz Destanı*, s.72)

Cesaret değeri 7.sınıf ders kitabında toplam iki metinde, yedi farklı yerde geçmektedir. Pembe İncili Kaftan metninde yoğun bir şekilde yer almaktadır. Yedi yerde geçmesi diğer değerlere nazaran iyi bir rakam olarak değerlendirilebilir. Fakat metin bazında iki metne sıkıştırılmasındansa geçmiş ve tarihi kahramanlıklarla, destanlarla dolu bir milletin çocukları için hazırlanan ders kitabında cesaret değeri için çok daha fazla örnek bulunabilirdi. Çünkü bu değer için Türk milletinde özel kahramanlar aramaya gerek bile yoktur. Milletimizin her bir ferdi cesareti bağrında taşıyan koca kahramanlardır.”

Cesaret değeri 8.sınıf ders kitabında yer almamaktadır.

4.3.9. Çalışkanlık

Çalışkanlık değeri ile ilgili 7.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve ona ait yorumlar şunlardır:

“Sonrası iyi bir planlama ve düzenli çalışmadır.” (*Unutulmayan Hafta*, s.33)

“Ulu Önder Atatürk tutkundu Türk diline,
Nereye gitti ise kalem aldı eline.

Dilin güçlülüğüne inanırdı ezelden,
O harfleri öğretti çocuk gence tez elden” (*Atatürk ve Türk Dili*, s.38)

“Ata'ma minnettarız bu günleri gören o,
Hasan ve millet için hep emekler veren o” (*Atatürk ve Türk Dili*, s.39)

“Muhsin, en ufak bir falsoya yer vermemek gerektiğini çok iyi bilmektedir. Onun için maddi, manevi elden gelen bütün çabayı harcayarak Akın'ı eksiksiz oynamaya çalışıyor.” (*Atatürk ve Türk Tiyatrosu*, s.41)

“El kapılarında çalışır, ekmeğimizi kazanırız. İnsan çalışırken neşesini kaybetmemeli.” (*Hayata Açılan Kapılar*, s.51)

“Elçilikten hatıra kalan atıyla, süslü takımını satıp Kuzguncuk'ta mini mini bir bahçe aldı. Onu ekip biçti. Çoluğunun çocuğunun ekmeğini öyle çıkardı. Ölünceye kadar Üsküdar pazarında sebzecilik etti.” (*Pembe İncili Kaftan*, s.57)

“Mehmet Âkif, kalkınmanın sırrının çalışma, ilim ve sanatta olduğunu savunmuştur. Mehmet Âkif, burada halkın İstiklal Savaşı'na desteğini hızlandıran çalışmaları sürdürdü.” (*Mehmet Akif*, s.78)

“İlk gençliğinden beri gemilerde çalışıyordu.” (*Osmanlı Dürüstlüğü*, s.104)

Çalışkanlık değeri 7.sınıf kitabında toplam yedi farklı metinde, sekiz bölümde yer almaktadır. Oran olarak ise diğer değerlerden çok daha yüksektir. Farklı metinlerde geçmesi bu değer farklı zamanlarda öğrencinin karşısına çıkması açısından çok olumlu bir durumdur.

Çalışkanlık değeri ile ilgili 8.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve ona ait yorumlar şunlardır:

“Bütün akıllı adamlar takdir ederler ki bu yolda çalışmakla hiçbir şey kaybedilemez çünkü dünya milletlerinin mutluluğuna çalışmak, diğer bir yoldan kendi huzur ve mutluluğunu temine çalışmak demektir.” (*İşte Onun Evrensellik Anlayışı*, s.24)

“Az zamanda çok ve büyük işler yaptık.” (*Onuncu Yıl Nutku*, s.26)

“Geçen zamana nispetle daha çok çalışacağız. Daha az zamanda, daha büyük işler başaracağız.” (*Onuncu Yıl Nutku*, s.25)

“Bunun içindir ki milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, fitri zekâsını, ilme bağlılığını, güzel sanatlara sevgisini, millî birlik duygusunu mütemadiyen

ve her türlü vasıta ve tedbirlerle besleyerek inkişaf ettirmek millî ülkümüzdür.”
(*Onuncu Yıl Nutku*, s.27)

“Yaşamının şartı uygarlık yolunda yürümek ve başarıya ulaşmaktır. Bu yol üzerinde ilerlemeyi değil de geriye bağılılığı benimseyenler, böyle bir bilgisizlik ve gaflette bulunanlar, evrensel uygarlığın coşup gelen seli altında bir gün boğulmaya mahkûmdurlar.” (*Atatürk ve Bilim*, s.28)

“Medrese öğrenimini İstanbul’da tamamlayan Evliya Çelebi, müzik ve yazı dersleri almış, hafız olmuş, şairliğe özenmiş, birçok el sanatında hüner kazanmıştı.” (*Evliya Çelebi*, s.39)

“Kör Mustafa bahçelerde çalışır, gündeliğe gider, sarnıç sıvar, dam aktarır, kuyu kazar...” (*Karanfiller ve Domates Suyu*, s.57)

“Kör Mustafa nasıl becerdi bilmem... Denize diklemesine inen bu çalıllığın bir kısmını ne pahasına ayıkladı, biliyor musunuz; tırnakları pahasına. O çalı çırpının sere serpe geliştiği, bu denizlere inen toprak öyle taşlık, öyle taşlıktı ki... Sonra Mustafa gündüzleri başka yerde çalışmak mecburiyetinde idi.” (*Karanfiller ve Domates Suyu*, s.57)

“Akşam olunca çalıların arasına sakladığı kazmasını alıyor, gün ağarınca kadar söküyor, koparıyor, kazıyordu. Kazdıkça kaya, kazdıkça taş. Bütün bir yaz, bütün bir kış, orman memurunun tazyiki, çalı, palamut, defne, koca yemiş, diken, ot, kök ona karşı koydular. Bu korkunç mücadeleye üç evlek toprak için Mustafa’dan başka bizim köyde kimse girişemezdi.

Kaya bitip de yumuşak, esmer pembe bir funda toprağı bir karış meydana çıkınca bir meşe palamudunun korkunç yılan gibi kökü önüne çıkardı. Onu sökünce orman memurunu karşısında bulurdu. O gidince zehirli bir diken başparmağını şişirirdi. Kazma körlenir, kürek bulamaz, taş yar gibi yığılırdı. İnsan büyüklüğünde bir kaya yumuşak toprağın üstünde, altındaki bir insan büyüklüğünde cüssesini hiç belli etmeden yosunlu yüzüyle dikilir. Omuzları, tırnakları, ayakları, göğsü, sırtı, bütün kuvveti ile dayanır, onu yener, yıkardı. Kazma iş görmediği zaman yumruğu, yumruğu yetmediği zaman parmakları, parmakları kalın geldiği zaman tırnakları ile toprağı tırmalardı...” (*Karanfiller ve Domates Suyu*, s.58)

“Eline yabancı dilden bir kitap almıştı. “Bu harikulâde bir kitap!” diyordu. “Bunu tercüme etmek istiyorum. Ama buna bir girişirsem öteki işlerimi yapamayacağım diye korkuyorum. Hâlbuki yapılacak çok iş var. Hepsinin de mutlaka yapılması lazım.” (*Zamanı Kazanmak veya Kaybetmek*, s.94)

Çalışkanlık değeri 8.sınıf ders kitabında 7 farklı metinde 11 kez geçmektedir. İki metinde üçer kez olan bu sıklık diğer metinlerde birer kezdir. Öğrencinin farklı zamanlarda değerle karşılaşması ve değerın öğretimde kullanılması adına yeterli bir sayıdır.

4.3.10. Dostluk

Dostluk değeri ile ilgili 7.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve ona ait yorumlar şunlardır:

“Eski okulumu ve sınıf arkadaşlarımı da çok özliyordum. Burada herkesin arkadaşı vardı. Beni de yanlarına çağırıyorlardı ama...”(*Unutulmayan Hafta*, s.32)

“Hilal'in de aramıza katılmak istemesi bizi hem şaşırtmış hem de mutlu etmişti. Artık biz bir ekip olmuştuk.” (*Unutulmayan Hafta*, s.33)

“Seçil, Serdar, Hilal ve ben çok iyi arkadaş olmuştuk. Ben de yeni okulumda yeni arkadaşlar bulmanın verdiği güvenle geleceğe umutla bakıyordum.” (*Unutulmayan Hafta*, s.37)

“Kadınlar eşikte oturup dinlenirken bir yandan da komşularıyla sohbet ederek günlük hayatın sıkıntısından ve tekdüzeliğinden biraz olsun uzaklaşırlar.” (*Hayata Açılan Kapılar*, s.51)

“Ne çok atla yürüdüm!

Ne düşmanlar ağlattım!

Nice dostlar güldürdüm!” (*Oğuz Destanı*, s.77)

“Hür kuşlar, kafesteki çığırtnan kuşun feryadına, dostluk, arkadaşlık, yalnızlık sesine doğru küme küme gelirler.” (*Son Kuşlar*, s.88)

“İşketem tek gözünü verip bana dostlukla bakmış.” (*Son Kuşlar*, s.91)

“Kim bilir belki de ela gözlerinden fışkıran samimi bakışlar ve yüzüne yapıştırdığı yayvan gülümseme kelimelerden daha etkiliydi.” (*Osmanlı Dürüstlüğü*, s.106)

Dostluk değeri 7.sınıf ders kitabında beş farklı metinde, sekiz yerde geçmektedir. Bu da dostluk değerinin öğrencilere kazandırılması noktasında kitabın iyi bir yerde durduğunu göstermektedir.

Dostluk değeri ile ilgili 8.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve ona ait yorumlar şunlardır:

“Ömür boyu dost bildiğim kitap,

Seni cüz adıyla tanıdım önce.” (*Kitaplarla Kurulan Dostluk*, s.10)

“Dost oldum "Keloğlan"la, "Kerem"le” (*Kitaplarla Kurulan Dostluk*, s.10)

“Kitap, kitap,

Sen dostların başına gelen dost!” (*Kitaplarla Kurulan Dostluk*, s.11)

“Işığın aydınlattı içimi.
Sevgilerin ölümsüzlüğü ile dolup taşı
Yüreğim...” (Kitaplarla Kurulan Dostluk, s.11)

“Bu memlekette kanlarını döken kahramanlar! Burada bir dost vatanın toprağındasınız. Huzur içinde uyuyunuz. Sizler Mehmetçiklerle yan yana, koyun koyunasınız. Uzak diyarlardan evlatlarını harbe gönderen analar, gözyaşlarınızı dindiriniz. Onlar bu toprakta canlarını verdikten sonra artık bizim evlatlarımız olmuşlardır.” (İşte Onun Evrensellik Anlayışı, s.25)

“Cana can katan bir dost ararız lakin onu bulamayacağımızı düşünerek aramaya cesaret edemeyiz. Bu gidişe “Dur!” diyebilecek mecalimiz de kalmamıştır.” (Empati ile Yaşamak, s.52)

“Akşamüstü evimize yorgun argın dönsek bile çoluk çocuğumuzla hoşbeş ederken kapımızın çalınmasını, tanıdıklarımızdan birinin bizi hatırlayıp ziyaretimize gelmesini istediğimiz anlar olur. Yahut biz, günün birinde sevdiklerimizden birinin kapısını çalarak onu evinde görmek, onunla birkaç saati beraber geçirmek hevesine kapılabiliriz. İnsan ne kadar çekingen, başkalarıyla münasebette bulunmaktan ne derece hoşlanmaz bir adam olursa olsun, sohbetinden, misafirliğinden hazzedeceği bir iki dostu veya yakını vardır. Böyle yakın ahbabların, birbirlerini candan seven insanların dostlukları gibi misafirlikleri de tatlı olur. Çünkü birbirine ağırlık vermezler.” (Misafirliklerimiz, s.74)

“Şam’da bir Arap’la iyice dost olmuşlar.” (Misafirliklerimiz, s.75)

Dostluk değeri 8.sınıf ders kitabında 8 kez geçmektedir. Bir metinde 4 kez, bir metinde 2 kez ve diğer iki metinde birer kez geçen dostluk değerinin kitaptaki sıklığı yeterli bir seviyededir.

4.3.11. Duyarlık

Duyarlık değeri ile ilgili 7.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve ona ait yorumlar şunlardır:

“Vatan, bayrak değerli dilimiz de çok kutsal,

“Titizlik ve duyarlık gösterip tedbiri al.” (Atatürk ve Türk Dili, s.39).

“Temsil ilerledikçe Atatürk’ün ilgisi artıyor, bakışları yumuşuyor ve ilk perde kapanmak üzere iken Muhittin Üstündağ yanaklarından iki damla yaşın süzüldüğünü görüyor.” (Atatürk ve Türk Tiyatrosu, s.42)

“Şimdi yerlerini ağır metal kapılara bırakan o güzelim ahşap işlemeli kapılar, antikacıların soğuk vitrinlerinde bir masa tablası ya da iç dekor olarak kullanılmak üzere uygun fiyata satılmayı bekliyor. Yıllar boyunca yüzlerine vuran yağmurlara, rüzgârlara ve içlerinde sakladıkları anılara, kim nasıl değer biçecek dersiniz? Kapıları kapatırız dış dünyanın tehditlerine karşı. Bir de üzerine kilit takarız bizden başkası açmasın diye. Gelenleri sorgusuz sualsiz kabul ettiğimiz, başkalarına güvenip kapılarımızı hiç kilitlemediğimiz günler geride kaldı. Ali Baba ve Kırk Haramiler masalında olduğu gibi kilidi söz olan kapılar yok ki “Açıl susam, açıl!” denildiğinde açılsın. Şimdi, şehrin kıyıda köşede kalmış birkaç mahallesi dışında, evler artık çelik kapılar ve geçmeli kilitlerle korunuyor.” (*Hayata Açılan Kapılar*, s.50)

“Soğuk ama güvenli bir zırhın arkasında, sıcak sohbetlerimiz de “kilitleniyor”. Dökme demirden kilit ve anahtarları, kapı eşiklerini, belli belirsiz bir çocukluk anısı olarak da olsa hatırlayacak mı yeni gelen nesil? Anadolu kentlerinde, büyük şehirlerin ücra semtlerinde, hayatın aktığı yerdir kapı eşikleri.” (*Hayata Açılan Kapılar*, s.51)

“Belki birkaç seneye kadar nesilleri de tükenecek. Her memlekette kaç tane Konstantin Efendi var kim bilir? Kuşlardan sonra şimdi de milletin yeşilliğine musallat oldular. Geçen gün yol kenarındaki yeşilliklere basmaya kıyamayarak yola çıkmıştım.” (*Son Kuşlar*, s.91)

“Saçılan paralara insanlar üşüştü. Sanki bin bir el ayak birbirine dolaşmış gibiydi. Hatta gençlerden bazıları üzerlerindeki elbiseleri bile çıkartmadan denize atlayıp paraları kapşıyorlardı.” (*Osmanlı Dürüstlüğü*, s.105)

“Islak elbiseleriyle ellerindeki altınları getirip önüne bıraktılar. Ferdinand büyük bir şaşkınlık içerisinde para kesesindeki altınları saydı. Hiçbir eksiklik yoktu.” (*Osmanlı Dürüstlüğü*, s.106)

“Hayatında ilk defa gördüğü, farklı bir coğrafya ve kültüre ait insanlar onun yardımına koşmuşlar.” (*Osmanlı Dürüstlüğü*, s.106)

“Yerlere tükürmek büyük ayıp sayılıyordu. Türkler çevre temizliği konusunda oldukça hassas davranıyorlardı. Hâli vakti yerinde olan Müslümanlardan bazıları para vererek sokaktaki ağaçları sulatıyordu. Ferdinand’ın hiç alışık olmadığı, gerekçesini bir türlü anlayamadığı karşılıksız iyilikte bulunma onlar için sıradan davranışlardı. İstanbul dışına çıktığı bir gün, çevre köylülerin yolculara ayran dağıttıklarına şahit olmuştu. Bir diğer günde taş döşeli İstanbul sokaklarında dolaşırken uzun bir sırığa ciğerler takarak

satan seyyar satıcıya rastlamıştı. Bu ciğerleri satın alan yaşlı bir teyze “Gel pisi pisi!” diye çağırarak mahallenin bütün kedilerini başına toplamış, küçük canavarlara ziyafet çekmişti. Belli ki Türkler her canlıya yardım etmekten tarifsiz bir haz alıyorlardı. Uzun uzun sakallı, kelli felli adamlar kafeslerde satılan kuşları parayla satın alıp gökyüzüne salıveriyorlardı. Böylece kuşları azat ediyorlarmış. Onlar mavi gökyüzünde kanat çırpıp uçarken kendileri kanatlanmışcasına mutlu oluyorlardı (*Osmanlı Dürüstlüğü*, s.107).

Türklerin kendi ülkeleri ve şehirlerine, köylerine, kasabalarına gelen yabancılara, gariplere, kimsesizlere, yolculara karşı insanca, dostça davranışları, kısacası konukseverlikleri çok eskidir. Bugün de Anadolu'nun birçok köy ve kasabasında, köyün ve kasabanın ortaklaşa malı olan köy odaları “misafirhaneler” vardır. Bir konuk geldiği zaman bu odalarda ağırlanır, yedirilir, içirilir. Karşılığında hiçbir şey beklenmez. Bu odaların giderleri, sıra ile ya o köyde oturan varlıklı aileler tarafından ya da köy sandığından karşılanır. Aslolan konuğu hoşnut etmektir. Bunun için yapılması gereken ne varsa yapılır, ayrılırken konuğun gideceği yere kadar azığı düzelir.” (*Anadolu’da Konukseverlik Gelenekseldir*, s.115)

Duyarlık değeri 7.sınıf kitabında toplam altı farklı metinde, on yerde geçmektedir. Bu değer diğer değerler için temel bir değer olması bakımından önemlidir. Altı farklı metinde yer alması ise öğrencilerin farklı zamanlarda bu değeri görmesi açısından faydalıdır.

Duyarlık değeri ile ilgili 8.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve ona ait yorumlar şunlardır:

“İnsan, mensup olduğu milletin varlığını ve mutluluğunu düşündüğü kadar bütün dünya milletlerinin huzur ve refahını düşünmeli ve kendi milletin mutluluğuna ne kadar kıymet veriyorsa bütün dünya milletlerinin mutluluğuna da hizmet etmeye, elinden geldiği kadar çalışmalıdır. Bütün akıllı adamlar takdir ederler ki bu yolda çalışmakla hiçbir şey kaybedilemez çünkü dünya milletlerinin mutluluğuna çalışmak, diğer bir yoldan kendi huzur ve mutluluğunu temine çalışmak demektir. Dünyada ve dünya milletleri arasında sükûn, açıklık ve iyi geçim olmazsa bir millet kendi kendisi için ne yaparsa yapsın huzurdan mahrumdur. Onun için ben sevdiklerime şunu tavsiye ederim: Milletleri sevk ve idare eden adamlar, tabi evvela kendi milletin varlığının ve mutluluğunun yaratıcısı olmak isterler. Fakat aynı zamanda bütün milletler için aynı şeyi istemek lazımdır. Bütün dünya hadiseleri bunu açıktan açığa ispat eder. En uzakta

zannettiğimiz bir hadisenin bize bir gün temas edeceğini bilmeliyiz. Bunun için insanlığın hepsini bir vücut ve bir milleti bunun bir organı saymak gerekir. Bir vücudun parmağının ucundaki acıdan diğer bütün organları etkilenir. Dünyanın herhangi bir yerinde bir rahatsızlık varsa tıpkı kendi aramızda olmuş gibi onunla alakadar olmalıyız. Hadise ne kadar zor olursa olsun, bu esastan şaşmamak lazımdır. İşte bu düşünüş insanları, milletleri ve hükûmetleri bencillikten kurtarır. Bencillik şahsi olsun, millî olsun daima fena sayılmalıdır.” Ya Atatürk’ün evrensel sevgi ve saygı anlayışı!” (*İşte Onun Evrensellik Anlayışı*, s.24)

“Ama Çanakkale’de yalnız bizim şehitlerimiz yok. Bu topraklar üzerinde kanlarını döken insanları da o kahraman düşman savaşçıları da saygı ile anacaksın.”(*İşte Onun Evrensellik Anlayışı*, s.25)

“Bu memlekette kanlarını döken kahramanlar! Burada bir dost vatanın toprağındasınız. Huzur içinde uyuyunuz. Sizler Mehmetçiklerle yan yana, koyun koyunasınız. Uzak diyarlardan evlatlarını harbe gönderen analar, gözyaşlarınızı dindiriniz. Onlar bu toprakta canlarını verdikten sonra artık bizim evlatlarımız olmuşlardır.” (*İşte Onun Evrensellik Anlayışı*, s.25)

“Empati kurabilmek için karşımızdaki insanın karşılaştığı olayı yaşamak zorunda değiliz elbet. Onun yaşadığı olayda kendimizi görebiliyorsak, eğer kendimizi onun yerine koyup onunla aynı duyguları yaşayabiliyorsak, olaya onun bakış açısından bakabiliyorsak ve bunun ona iletebiliyorsak empati kurmuşuz demektir. Bu nedenle empatik iletişimde aslolan, olayları yaşamak değil doğru olarak anlamaktır.

Karşımızdaki kişinin duygularını ve düşüncelerini tam olarak anlasak bile eğer anladığımızı ona ifade edemiyorsak veya yanlış ifade ediyorsak empati kurmuş sayılmayız. Yine empati kurarken kişinin sadece sözel tepkilerine değil; ses tonuna, konuşma temposuna, jest ve mimiklerine hatta duruşuna bile dikkat etmek gerekir.

Empatide nesnelliği kaybetmemek, karşımızdaki kişinin korku, kaygı, neşe ve öfke gibi duygularıyla bunalmamak gerekir.

Empatik anlayış insanları birbirlerine yaklaştırma, iletişimi kolaylaştırma özelliğine sahiptir. İnsanlar, kendileriyle empati kurulduğunda başkaları tarafından anlaşıldıklarını ve kendilerine önem verildiğini hissederler. Bu da insanları rahatlatır.

Empati, bakabilme ve görebilme sanatıdır. Kendini başkasının yerine koyabilme, onu anlayabilme işidir.” (*Empati ile Yaşamak*, s.53)

“İşte bizim empati seviyemiz bu, örnekleri çoğaltmaya gerek yok. Günümüzde başkalarını düşünerek atılan bir adım, yapılan bir uğraş yok. Bir empati muhasebesi yaparsak; öğretmen kendini öğrencinin yerine koysa, doktor kendisini hastasının yerine koysa, patron kendisini işçisinin yerine koysa, anne ya da baba kendini evladının yerine koysa, erkek kendini kadının yerine, kadın kendini erkeğin yerine koysa, özgür olan kendini hükümlünün yerine koysa, para kazanabilen biri kendini işsiz arkadaşının yerine koysa keşke...” (*Empati ile Yaşamak*, s.54)

“Kitaplar, bir zaman bana, insanları sevmek lazım geldiğini, insanları sevince tabiatın, tabiatı sevince dünyanın sevineceğini, oradan yaşama sevinci duyulacağını öğretmiştiler.” (*Karanfiller ve Domates Suyu*, s.56)

Duyarlık değeri 8.sınıf ders kitabında 3 kez bir metinde, 2 kez bir metinde ve 1 kez bir metinde olmak üzere üç metinde toplam 6 kez geçmektedir. Duyarlık esasen tüm değerlerin temelini oluşturmaktadır. Çünkü duyarlı olan bir insan çevreye, doğaya, hayvanlara ve diğer insanlara karşı hassas olacak ve kötü bir şekilde yaklaşamayacaktır. Bu nedenle birçok değeri beraberinde getirebilecek olan duyarlık değerinin kitaba yayılmış olması ve çok daha sık bir biçimde öğrencinin karşısına çıkması gerekirdi.

4.3.12. Dürüstlük

Dürüstlük değeri ile ilgili 7.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve ona ait yorumlar şunlardır:

“Boylu poslu, güçlü kuvvetliydi ve her şeyden önemlisi de dürüsttü. Hatta yetiştiği ortama göre fazla dürüst sayılırdı.” (*Osmanlı Dürüstlüğü*, s.104)

“Genç adamın yorgun gözlerinde minnettarlık parıltıları oynaşmaktaydı. Hayatında ilk defa gördüğü, farklı bir coğrafya ve kültüre ait insanlar onun yardımına koşmuşlar, büyük bir emniyet, güven ve dürüstlük örneği göstermişlerdi. Etrafindakilere kendi bildiği usuller içerisinde defalarca teşekkür ettikten sonra, gönül rahatlığıyla kalacağı hana doğru yöneldi. Artık tedirginlik hissetmesi için hiçbir sebep kalmamıştı. Belli ki Türkler emniyet telkin eden dürüst insanlardı.” (*Osmanlı Dürüstlüğü*, s.106)

“En küçüğünden yaşlısına kadar meslekleri ve konumları farklı da olsa Türk insanının vakarlı hareketleri, dürüstlükleri kendisini şaşırtmaya devam ediyordu. Yanlışlıkla bir eşyasını unuttuğu dükkânların sahipleri defalarca arkasından çıraklarını koşturmuşlar, malını kendisine geri verebilmek için uğraşmışlardı. Evlerin ve dükkânların

kapıları doğru dürüst kilitlenmiyordu. Şöyle iğreti bir mandal güvenlik görevini görüyor, buna rağmen hırsızlık olaylarına rastlanmıyordu.” (*Osmanlı Dürüstlüğü*, s.108)

Dürüstlük değeri 7.sınıf ders kitabında aynı metnin üç farklı yerinde geçmektedir. Bu kadar önemli bir değerın ders kitabında bu denli az yer almaması kitabın genelindeki metinlere dağılması gerekirdi. Osmanlı Dürüstlüğü metni isminden anlaşılacağı gibi dürüstlük değeri üzerine kurulmuş bir metindir. Bu metnin dürüstlük değerini temel alması ve değerin öykü tadında sunulması güzeldir. Ancak bu metinde “...yetiştığı ortama göre fazla dürüst sayılırdı.” ifadesi dürüstlük gibi temel bir değerin insanda fazlaca bulunmasını kötüler nitelikte bir ifadedir. Öğrencinin zihin dünyasında yanlış bir algı oluşturabilir.

Dürüstlük değeri 8.sınıf ders kitabında yer almamaktadır.

4.3.13. Estetik

Estetik değeri ile ilgili 7.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve ona ait yorumlar şunlardır:

“Onlar her ne kadar insan benzeri iseler de insanları güzel yapan, sıcak yapan dildir (*Tatlı Dil*, s.10)

“Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir.” “Efendiler, hepiniz mebus olabilirsiniz; vekil olabilirsiniz, hatta cumhurbaşkanı olabilirsiniz. Fakat sanatkâr olamazsınız. Hayatlarını büyük bir sanata vakfeden bu sanatçıları sevelim.” (*Unutulmayan Hafta*, s.36)

“Atatürk'e göre sanat, bir milletin uygarlaşmasında çok önemli bir yere sahiptir. Atatürk sanatı, uygarlık savaşında en etkin, kalpten kalbe giden en sıcak, en dolaysız, en sağlıklı araç saymıştır. Şüphesiz sanatın evrensel bir dili vardır. Sanat, insanlar ve toplumlar arasında kurulan bir barış köprüsüdür.” (*Unutulmayan Hafta*, s.37)

“İşte bu söze içten inanmış Atatürk, barışa ve sevgiye giden yolların en önemlilerinden birinin de sanat olduğunu çok iyi bilmekteydi. Bunun için Cumhuriyet’i kurduktan hemen sonra Atatürk çağdaş Türk sanatını geliştirmek amacıyla Avrupa’ya resim, heykel ve müzik öğrenimi için gençler göndermiş. Ankara Devlet Konservatuvarını, Ankara Devlet Tiyatrosunu ve Operasını, Filarmoni Orkestrasını kurdurmuştur. Özellikle Rumeli türkülerini dinlemeyi çok seven Atatürk, ülkemizin

gerçek sanat değerlerini çıkarmak için yaptığı çalışmaları da yerinde takip etmiştir.”
(*Unutulmayan Hafta*, s.37)

“Hani güzel çocukluk evleri vardı,
Görülmemiş rüyalar gördüğümüz.
Yıldızlara bürünürdüm üflüyünce,
Ay üşümüş ellerimde kayardı,

Dışarda kar yağardı ıslıl ıslıl” (Bakardım Güneş Avuçlarımda, s.48)

“İstanbul surları üzerindeki Topkapı ve Edirnekapı, Diyarbakır Kalesi üzerindeki Urfa kapısı, ülkemizdeki şehir kapılarının en güzel örneklerinden birkaçı.

Bir evin tüm güzelliklerini başkalarına açıp kötülüklerin üzerine kapanır dış kapılar.” (*Hayata Açılan Kapılar*, s.49)

“Kapıların üzerinde bulunan tokmak ve çekeklerin, bir görüntü zenginliği olmanın ötesinde işlevleri vardır. Çok basit şekillerde olanlarının yanı sıra, küçük birer sanat eseri olarak değerlendirilebilecek örnekleri mevcuttur.” (*Hayata Açılan Kapılar*, s.50).

“-Müzeye geleli bir hafta oluyor, dedi. Ama bin senelik. Yazık ki maldan anlamayan kişilerin eline düşmüş. Şu örmeye bakın, şu sarı renge, şu tozpembesine... Sanattan anlamayan bile bunları görürdü.” (*Miras Keçe*, s.70)

“Gömgök, gök mavisiydi, bu oğlanın yüz rengi, Kıp kızıl ağzıyla, ateş gibiydi benzi.

Al al idi gözleri, saçları da kapkara!

Perilerden de güzel, kaşları var ne kara!” (*Oğuz Destanı*, s.71)

“Bir ben vardı başında, ateş gibi ışığı,

Çok güzel bir kızdı bu, sanki Kutup yıldızı!

Öyle güzel bir kız ki gülse gök güledurur!

Kız ağlamak istese gök de ağalayadurur!

Oğuz kızı görünce aklı gitti beyninden,

Kıza vuruldu birden, sevdi kızı gönlünden,” (*Oğuz Destanı*, s.73)

“Gözü gökten daha gök, bu bir Tanrı kızıydı.

İrmak dalgası gibi, saçları dalgalıydı.

Bir inci idi dişi, ağızında hep parlayan,
Kim olsa şöyle derdi, yeryüzünde yaşayan:
“Ah! Ah! Biz ölüyoruz! Eyvah! Biz ölüyoruz!”
Der bağıırır dururdu!
Tıpkı tatlı süt gibi, acı kımız olurdu!
Oğuz kızı görünce aklı başından gitti,
Nedense yüreğine, kordan bir ateş girdi.
Gönülden sevdi kızı, tutup aldı elinden,” (Oğuz Destanı, s.74)

“Ateş olur çiğ pişirir fırında
Ziya verir nurlar saçar yerinde
Saf olarak akar köy pınarında
Güzeller gönlünü eğleyen sular
...
Her zaman âşığım suyun sesine
Baharda bulanıp çağlamasına
Akar gözyaşlarım gam deryasına
Veysel’in derdini yenleyen sular” (Sular, s.86)

“Ökselerden kurtulmuş dört beş kuş, bir başka ökseye doğru şimdilik uçup giderken birer damlacık ederiyle birer tabiat harikası olan kuşları toplarlardı” (Son Kuşlar, s.88)

“Hâlbuki sonbahar koca yemişleri, beyaz esmer bulutları, yakmayan güneşi, durgun maviliği, bol yeşili ile kuşlarla beraber olunca insana; sulh, şiir, edebiyat, resim, musiki, mesut insanlarla dolu, anlaşmış, açsız, hırssız bir dünya düşündürüyor.” (Son Kuşlar, s.90-91)

“Bu nadide şehri inciye benzetenlere hak vermeden edemedi. Gemi yavaş yavaş Karaköy’e doğru yanaşırken ilk kez gördüğü şehir, masal perilerinin fısıltıları ile kendisini çağırıyordu. Bir tarafta boydan boy Topkapı Sarayı’nın haşmetli surları -Türk hakanının asaletini bu haşmetli ve gizemli saray ne kadar da tamamlıyor- surların az ilerisinde tarihi bin yıllara uzanan Ayasofya -kültürlerin karıştığı, zamanın devasa kubbelerinde durup eğleştiği nadide yapı- sahil boyunca uzanan yeşillikler, diğer tarafta Yeni Cami, Süleymaniye Cami ve Beyazıt Kulesi’nin silüetleri.” (Osmanlı Dürüstlüğü, s.104)

“Turkuaz mavisi küçük çiçek desenli satenler, zümrüt yeşili taftalar, alev kırmızısı, zeytinyağı sarısı ipekler, koyu eflatun renk kadifeler gerçekten de göz alıcıydı.” (*Osmanlı Dürüstlüğü*, s.108)

“Ferdinand İstanbul’a Asya’nın incisi diyenlere bir kez daha hak verdi. Bu sözü söyleyenler inciye asıl kıymeti verenlerin, onu karanlık deniz diplerinden gün ışığına çıkaranlar olduğunu biliyor olmalıydı. İstanbul’u da inci yapanlar mutlaka her biri inci değerinde insanlar olmalıydı.” (*Osmanlı Dürüstlüğü*, s.109)

“Sis Dağı’nda bu yıl düzenlenen şölen de çok görkemliydi. Eski geleneklere uygun olarak, büyük toplanma yerine doğru gelen obalar kemençe eşliğinde buluşup, sabah başlayan horona katıldılar. Binlerce insan horon tepiyordu. Böylesine bir manzara dünyanın az yerinde görülür diye düşündüm.” (*Odcu Haftası Şenlikleri*, s.111)

“Ne tarafa doğru giderseniz gidin yaylanın güzelliğini yaşıyorsunuz.” (*Odcu Haftası Şenlikleri*, s.113)

“İlginç, ilginç olduğu kadar güzeldi de Sis Dağı’nın güney yüzü. Şenlikten sonra dere boyunca yukarılara doğru devam ettim. Sis Dağı’ndan şelale oluşturarak inen dere, Görele Deresi ile buluşuyordu. Fırat Nehri’nin deli vadileri kadar çarpıcı olmasa da burada da vahşi bir güzellik var.” (*Odcu Haftası Şenlikleri*, s.114)

Estetik değeri 7.sınıf ders kitabında on farklı metinde yirmi yerde geçmektedir. Kitapta en çok geçen değerdir. “Güzel bakan güzel görür, güzel gören güzel düşünür.” sözüne atfen estetik değeri birçok değer için önem arz etmektedir.

Estetik değeri ile ilgili 8.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve ona ait yorumlar şunlardır:

“Şunu da ehemmiyetle tebarüz ettirmeliyim ki yüksek bir insan cemiyeti olan Türk milletinin tarihî bir vasfı da güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektir. Bunun içindir ki milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, fitri zekâsını, ilme bağlılığını, güzel sanatlara sevgisini, millî birlik duygusunu mütemadiyen ve her türlü vasıta ve tedbirlerle besleyerek inkişaf ettirmek millî ülkümüzdür.” (*Onuncu Yıl Nutku*, s.27)

“Türk milleti, Türk sanatı, Türk ekonomisi, Türk şiiri ile edebiyatı okul ve okulun vereceği bilim ve fen sayesinde bütün olağanüstü incelikleri ve güzellikleriyle oluşup gelişecektir.” (*Atatürk ve Bilim*, s.28)

“Kirazın derisinin altında kiraz
Narın içinde nar
Benim yüreğimde boylu boyunca
Memleketim var
Canıma ciğerime dek işlemiş
Canıma ciğerime
Sapına kadar.
Elma dalından uzağa düşmez
Ne yana gitsem nafile.
Memleketin hali gözümde gitmez
Binbir yerimden bağlanmışım
Bundan ötesine aklım ermez.

Yerliyim yerli olmasına
ilmik ilmik, damar damar
Yerliyim.
Bir dilim Trabzon peyniri
Bir avuç tiftik
Bir çimdik çavdar
Bir tutam şile bezi gibi
Dışimden tırnağıma kadar
Ressamım.
Yurdumun taşından toprağından şurup gelir nakışlarım
Taşıma toprağına toz konduranın
Alnını karışlarım
Şairim şair olmasına
Canım kurban şiirin gerçeğine hasına
içerisine insan kokusu sinmiş mısralara vurgunum
Bıçak gibi kemiğe dayansın yeter
Eğri büğrü , kör topal kabulum
Şairim
Zifiri karanlıkta gelse şiirin hası
Ayak seslerinden tanırım
Ne zaman bir köy türküsü duysam
Şairliğimden utanırım
Şairim
Şiirin gerçeğini köy türkülerimizde bulmuşum
Türkülerle yunmuş yıkanmış dilim
Onlarla ağlamış, onlarla gülmüşüm

Hey hey, yine de hey hey
Salınsın türküler bir uçtan bir uca
Evelallah hepsinde varım
Onlar kadar sahici
Onlar kadar gerçek
insancasına, erkekçesine
'Bana bir bardak su' dercesine
Bir türkü söylemeden gidersem yanarım.

Ah bu türküler
Türkülerimiz
Ana sütü gibi candan
Ana sütü gibi temiz
Türkülerde tüter dağ dağ, yayla yayla
Köyümüz, köylümüz, memleketimiz.
Ah bu türküler,
Köy türküleri
Dilimizin tuzu biberi
Memleket ahvalini onlardan sor
Kitaplarda değil, türkülerde ara Yemen'i
Öleni, kalanı, gidip gelmeyi...
Ben türkülerden aldım haberi.

Ah bu türküler, köy türküleri
Mis gibi insan kokar, mis gibi toprak
Hilesiz hurdasız, çırılçıplak
Dışısı dışı, erkeği erkek
Kaşı kaş, gözü göz, yarası yara
Bıçağı bıçak .
Ah bu türküler köy türküleri
Karanlık kuyularda açılmış çiçekler gibi
Kiminin reyhasından geçilmez
Kimi zehir, kimi zemberek gibi.

Ah bu türküler, köy türküleri
Olgun bir karpuz gibi yarırlır içim
Kan damlar ucundan, murekkep değil
işte söz, işte ses, işte biçim:
'Uzun kavak gıcım gıcım gıcılar'
iliklerine kadar işlemiş sızı
Artık iflah olmaz kavak ağacı
Bu türkünün yüreğinde sancı var.

Ah bu türküler, köy türküleri
Ne düzeni belli, ne yazanı
Altlarında imza yok ama
içlerinde yürek var
Cennet misali sevişen
Cehennemler gibi dövüşen
Bir çocuk gibi gülüp
Mağaralar gibi inleyen
Nasıl unuttur nasıl
Ömründe bir kez olsun
Halk türküsü dinleyen...”
(*Türküler Dolusu*, s.36,37,38)

“On ciltlik Seyahatnâme’si de, seyahat edebiyatının zevkle okunan bir şaheseri olarak tanınır.” (*Evliya Çelebi*, s.39)

“On büyük ciltte toplanan Evliya Çelebi Seyahatnâme’si bir kültür, sanat ve inceleme hazinesi olarak büyük önem taşır.” (*Evliya Çelebi*, s.40)

“Gayet güzel liman olduğundan Gebze şehrinin iskelesidir.” (*Evliya Çelebi*, s.41)

“Küçük bir çam ormanı. Vakit sabah. Arı, sinek, kuş sesi. Bir siyah gözlükten görülen yerde ve ağaçlarda güneş parçaları. Sonra uzak, göğün, kendi renginden biraz daha koyu kıyılara giden hudutlu bir deniz...” (*Karanfiller ve Domates Suyu*, s.56)

“Martı Jonathan (Canıtın), durgun bir denizde ve üzerinde güneşin altın gibi parladığı bir kıyıda yaşar.” (*Martı*, s.60)

“Sabahın ilk saatleriydi ve yeni doğan güneş, durgun denizin küçücük dalgaları üzerinde, altın sarısı ışıklarıyla parılıyordu.” (*Martı*, s.60)

“Dediler ki: Atalarımızdan duyardık, Ergenekon’un dışında geniş yerler, güzel yurtlar olurmuş.” (*Ergenekon Destanı*, s.72)

“Köyün kızları Hıdırellez’de en güzel giysilerini kuşanırlar, ellerine alca kınalar yakarlardı.” (*İmece*, s.78)

“Ne zaman ayna şavkı görsem aklıma hep renkli Hıdırellez gelir, aşk gelir. Bir çiçek, bir renk, bir doğa cümbüşünün içinde ayna şavkı, aşka yakışır.” (*İmece*, s.79)

“Gök mavi, dağlar ak, ovalar yeşil...
Dört mevsim bahardır güney illeri.
Çiğ düşmüş çiçekte gün ıslıl ıslıl...
Bir sarı, bir mordur güney illeri

Yollar kıvrım kıvrım iner yokuştan,
Köpüklü suları dökülür taştan.
Kuşları çiçekten, çiçeği kuştan
Seçilmeyen yerdin güney illeri.

Dağılır yaylanın boz dumanları,
Eğilir yıldızlar öper çamları.
Bir başka âlemdir yaz akşamları
Cennet ile birdir güney illeri.

Baharda haz duyar nar çiçeklenir;
Arı sesi çan sesine eklenir.
Tüm güzellik Toroslarda renklenir;
Oylum oylum kardır güney illeri.

Motor sesleriyle uyanır sabah
Kekik kokusuna boyanır sabah.
Özene bezene yaratmış Allah,
Ne geniş ne dardır, güney illeri

Ordadır ozanın gönül bolluğu:
Sevgi sıcak sıcak, aşk buğu buğu...
Gerçek yiğitlerin harman olduğu,
Eşsiz bir diyardır güney illeri.” (Güney İlleri, s.90)

“Gölün suları ayna gibi duru, dupduruydu. Işıl ışıl parlıyordu. Bir bulut geçmeye görsün, bir anda ışıklı sular sönüyor, kararıyor, bulut geçer geçmez de gene ışığa kesiyordu

Birçok çiçek açmıştı kıyısında. Çiçek her yerde olur. Buradaki çiçekler ise bir başkaydı. Renkleri daha canlı, daha parlak, daha ışıklıydı. En küçük çiçek bile kocamandı, el gibi, el gibiydi. Hele bir yaban süsenleri vardı ki sarının en tatlısıydı. Bir de güzel kokuyorlardı, insanın başı dönüyordu.” (Bir Göl Nasıl Bingöl Oldu?, s.91)

“Bingöllüler, o eşsiz güzellikteki yaylaları dolduran göllerden her birinin üstün meziyetleri olduğunu gururla anlatırlar. Ne de olsa bu göllerin suyuna hayat suyunun kaynağı karışmıştır. Üstünlükleri bundan gelir, derler.” (Bir Göl Nasıl Bingöl Oldu?, s.93)

Estetik değeri 8.sınıf ders kitabında Türküler Dolusu ve Güney İlleri metninin tümünde, bir metinde 3 kez, üç metinde ikişer kez ve diğer 4 metinde birer kez olmak üzere toplam 15 kez geçmektedir. Ayrıca kitapta geçme sıklığı en çok olan değer estetik olmuştur. Kitabın geneline yayılması ve geçme sıklığı bakımından oldukça yeterli düzeydedir.

4.3.14. Eşitlik

Eşitlik değeri ile ilgili 7.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve ona ait yorumlar şunlardır:

“Evrensel açıdan karikatürü ele aldığımızda özellikle son dönemlerde yazısız karikatürün yaygınlaşmasıyla dünya çizerleri arasında karikatür, ortak bir dil hâline gelmiştir.” (*Bir İletişim Biçimi Olarak Karikatür*, s.19)

“Kültürleri, dilleri, dinleri, ekonomik ve siyasal yapıları farklı karikatürcüler hem birbirleriyle hem de farklı toplumlarla rahatça iletişim kurmaya başlamışlardır.” (*Bir İletişim Biçimi Olarak Karikatür*, s.20).

Eşitlik değeri 7.sınıf ders kitabında tek bir metinde iki bölümde geçmektedir. Faşizmin, kendini üstün görmenin giderek arttığı dünyamızda eşitlik değeri kitapta daha çok yer bulmalıydı.

Eşitlik değeri 8.sınıf ders kitabında yer almamaktadır.

4.3.15. Fedakârlık

Fedakârlık değeri ile ilgili 7.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve ona ait yorumlar şunlardır:

“Bunlar için mutlaka hazineden sana birkaç bin altın vereceğiz. Muhsin Çelebi döndü. Önüne baktı. Sonra, başını kaldırdı.

— Hayır, dedi, hazineden bir pul almam. Gereken muhteşem takım atları, süslü hizmetçileri ben kendi paramla düzeceğim. Hatta...

Sadrazam gözlerini açtı.

— ... Hatta sırtıma, Şah İsmail'in ömründe görmediği ağır bir şey giyeceğim.

— Ne giyeceksin?

— Sırmakeş Toroğlu'ndaki ipek kumaşı Hint'ten, takısı Venedik'ten gelme, “Pembe İncili Kaftan”ı alacağım.

— Ne? O kadar parayı, nereden bulacaksın, oğlum?

Sadrazamın şaşmaya hakkı vardı. Bir ay önce dikimi tamamlanan, üzeri en nadir pembe incilerle işlemeli bu kaftanın namını İstanbul'da duymayan yoktu. Vezirler, elçiler, padişaha hediye etmek için Toroğlu'na müracaat ettikçe o, fiyatını arttırıyordu. Muhsin Çelebi de bu meşhur kaftanı nasıl alacağını anlattı:

— Çiftliğimi, mandıramı ve evimi rehine vereceğim; tüccarlardan on bin altın borç toplayacağım. İki bin altını atlarla, hademelere harcayacağım. Geriye kalan sekiz bin altınla da bu kaftanı alacağım.” (*Pembe İncili Kaftan*, s.54)

“Hayır, sekiz bin altına alacağım kaftanı altı ay sonra Toroğlu, benden geri alır. Yedi bin altınla ben çiftliğimi, rehinden kurtarırım. Geri kalan borçlarımı ödeyemezsem varsın babamın yadigâr bıraktığı mandıram devlete feda olsun. Devletten hep alınmaz ya, biraz da verilir. Altı ay içinde Muhsin Çelebi, büyük çiftliğini, mandırasını, dükkânlarını, bahçesini, bostanını rehine koydu. Tüccarlardan para topladı. Atlarını, hizmetçilerini düzdü. Bunların hepsi, hakikaten benzeri görülmedik derecede görkemliydi.” (*Pembe İncili Kaftan*, s.55)

“Hemen, sırtından “Pembe İncili Kaftan”ı çıkardı. Tahtın önüne serdi. Şah İsmail, vezirleri, kumandanları şaşırmışlar, hayretle bakıyorlardı. Sonra bu kıymetli kaftanın üzerine bağdaş kurdu.” (*Pembe İncili Kaftan*, s.56)

“Fakat eski zengin Muhsin Çelebi, bu kaftan için girdiği borçları verip çiftliğini, mandırasını, tüm gelir getiren kaynaklarını rehinden kurtaramadı. Ama yine ne kimseye boyun eğdi ne de bütün servetini bir anda yere atmakla gösterdiği fedâkarlığa dair gevezelikler yaparak boşu boşuna kendini pohpohladı.” (*Pembe İncili Kaftan*, s.57)

“Ağaca kendi gidip tam altında durmuştu!

Gergedan geldiğinde, Oğuz’u görüp durdu,

Oğuz’un kalkanına, gerilip bir baş vurdu!

Kargıyla gergedanın, başına vurdu Oğuz!

Öldürüp gergedanı kurtardı yurdu Oğuz!

Keserek kılıcıyla hemen başını aldı,

Döndü gitti evine, iline haber saldı!” (*Oğuz Destanı*, s.72)

Fedakârlık değeri 7.sınıf ders kitabında iki farklı metinde toplam beş bölümde geçmektedir. Günümüz bencil toplumunun en çok yok olan değerlerinden olan fedakârlık değerine çok daha geniş bir biçimde yer verilmeliydi.

Fedakârlık değeri ile ilgili 8.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve ona ait yorumlar şunlardır:

“Bütün akıllı adamlar takdir ederler ki bu yolda çalışmakla hiçbir şey kaybedilemez çünkü dünya milletlerinin mutluluğuna çalışmak, diğer bir yoldan kendi huzur ve mutluluğunu temine çalışmak demektir.” (*İşte Onun Evrensellik Anlayışı*, s.24)

“İşte bir gün Çanakkale’ye giden bakanlardan birine: “Orada Mehmetçik anıtının başında şehitleri anacaksın. Siz olmasaydınız, siz göğüslerinizi çelik kalelere karşı siper

etmeseydiniz boğaz elden gider, İstanbul elden giderdi diyeceksin.” (*İşte Onun Evrensellik Anlayışı*, s.25)

Değer 8.sınıf ders kitabında aynı metinde iki kez geçmektedir. Artık kişide olmasının neredeyse istenmediği bir değer haline gelen fedakârlık için bu sayı kesinlikle yeterli değildir. Ayrıca tek metne sıkışması da öğrencinin farklı zamanlarda değerle karşılaşmasını engellemektedir.

4.3.16. Güler Yüz-Tatlı Dil

Güler yüz ve tatlı dil değerleri ile ilgili ders kitabında elde edilen bulgu ve ona ait yorumlar şunlardır:

“Mağaza vitrinlerindeki mankenleri bilirsiniz. Hepsi güler yüzlüdür, içlerinde pek de güzelleri vardır ama dilleri olmadığı için soğukturlar. Onlar her ne kadar insan benzeri iseler de insanları güzel yapan, sıcak yapan dildir. Ama her dil değil, dilin de tatlısı olmalı. Allah bir adama her şeyin tatlısını, yalnız dilin acısını verdi mi ne yapsa kâr etmez. Öylesinin sevimli, cana yakın olmasına imkân yoktur. Çünkü o dil ağzın içinde her dönüşünde can yakar, kalp kırar, gönül devirir. “Dil yarası yaraların en derinidir.” derler. Doğru sözdür. Bıçağın açtığı yara zamanla kapanır; dil yarası, ruhun en gizli taraflarına doğru boyuna işler, bir türlü kapanmak bilmez. Acı dilin zararı yalnız karşısındakine değildir; kendi sahibini de dünya güzeli olsa çirkinleştirir. Nice güzel insan vardır ki dilleri yüzünden sevilmezler. “Şeytan görsün yüzünü!” deyip bucak bucak kaçtığımız insanlar hep o insanlardır. Ama tatlı dil öyle mi ya? “Yılanı deliğinden çıkarır.” derler. Yılan insan dilinden pek anlamaz ama tatlı dilin neler yapmaya yettiğini anlatmak için herhâlde böyle demişler.” (*Tatlı Dil*, s.10)

“Ne kadar öfkeli olursanız olun tatlı dil sizi yatıştırır. En yapamayacağınız işleri size tatlı dille, güler yüzle yaptırırverirler. “Haydi şekerim şunu yapıver.” demek başka, “Kalk şunu yap!” demek başkadır. İşleriniz biraz ters gitmiş, eve yorgun gelip koltuğa henüz sırtınızı dayamış bile olsanız bu tatlı dil sizi yerinizden kaldırrır. İşleriniz ters gitmişse “Bunda evdekilerin ne suçu var?” diye düşünürsünüz. Ne kadar yorgun olursanız olun, ufak bir zahmetin sizi daha fazla yormayacağına kendi kendinizi inandırmaya çalışırsınız. İçinizden bir kuvvet bu tatlı emri yerine getirmeniz için sizi sanki zorlar. Çünkü tatlı dil suratınıza çarpmamış, kalbinize işlemiştir. Acı dil onu nasıl kırırverirse tatlı dil de imar eder.

Tatlı dilin emrini o keyifsiz hâlinizde yerine getiriverirsiniz. İşte tatlı dilin mucizesi budur. Tatlı konuşmalarıyla tanınmış insanlar vardır. Onları dinlemek başlı başına bir zevktir. Hatta bu tür insanlarla konuşmaya gittiniz mi söz yavaş yavaş güzel konuşanın, tatlı dillinin ağzında kalır. O söyler, siz dinlersiniz. Saatlerce hiçbir şey söylemeseniz bile o tatlı sözlerle siz konuşmuş gibi olursunuz. Hani bazı insanlar için “Ağzından bal akıyor.” derler, işte bu ağızdan akan bal, tatlı dilin balıdır. Tatlı dil insan için başlı başına bir kuvvettir. İnsanlar başkaları hakkındaki ilk hükümlerini onların yüzlerine bakarak verir, sonra konuşmalarını incelerler. Gerçi insanın dili ağzının içinde kolay dönmüyorsa, düşüncelerini çabucak, güzel cümleler hâlinde ağzından dökemiyorsa bu gibi hâllerde susmak en emin çaredir. Konuşmadaki noksanlarını bilen bazı zeki insanlar susmayı becermek suretiyle işlerinde muvaffak olurlar. Bütün ömürleri boyunca sustukları için yükselmiş insanlar çoktur. Ama asıl muvaffakiyet konuşmakla olur.” (*Tatlı Dil*, s.11)

“Güler bir yüz, tatlı bir dille tamamlandığı zaman insana bütün kapılar açılır. Söze başlarken de söylediğim gibi tatlı dil, sevimli görünmeyen hatta soğuk görünen yüzleri bile ısıtır, cana yakın kılar. Tatlı dile bütün kapıların açılması bundandır. Adana, Mersin, Kahramanmaraş gibi Güney ve Güneydoğu vilayetlerimizde halk ağzında “dil” kelimesi “anahtar” manasında kullanılır. Hatta biraz daha yukarı çıkarsanız mesela Erzincan’da düğünlerde, gelin susar, ağzını açıp bir kelime söylemez. Düğün akşamı gelini söyletmek için güvey kıymetli bir hediye verir ki bu hediyeye Erzincan’da “dilbağı” derler. O hediye ile gelinin dili çözülür. Yani anahtarı işlemeye başlar. Gerçekten dilin, tatlı dil olmak şartıyla, açamayacağı kapı, çözemeyeceği düğüm yoktur. Gönüller onunla alınır.” (*Tatlı Dil*, s.12)

“Mademki tatlı dil her kapıyı açan sihirli bir anahtardır, öyle ise ne duruyoruz, dilimizi tatlılaştıralım.” diyen bilmem bulunur mu? Çünkü bu, ha deyince olacak işlerden değildir. Gönülleri fetheden tatlı dil bütün gücünü gönülden alır. İnsanın dilinin tatlı olması için gönlünün tatlı, iyi olması lazımdır. Kötü bir adamın döküleceği tatlı dil, tilkinin kargaya döktüğü tatlı dil gibidir. İnsanı belki kısa bir zaman için aldatır ama çabucak da foyası meydana çıkar. Hakiki tatlı dil iyi insanda olur. Yüreği merhametle, sevgi ile dolu insanın dili de kendiliğinden tatlılaşır. Bu geçici dünyada gönül yıkmanın, kalp kırmanın boşluğunu sezecek kadar olgun bir hayat anlayışına varmalı ki insan, en küçüğünden en büyüğüne kadar tatlı dille, güler yüzle seslenebilsin. Alman İmparatoru

Charles Quint (Şarl Ken), saat meraklısı idi. İşi gücü, etrafına topladığı on, on beş saati aynı zamanda çaldırmaya, daima hepsinin aynı zamanı göstermelerini temin etmeye çalışmaktı. Dünya hükümrânlığı peşinde koşan Charles Quint günün birinde “Ben on saati ayar etmekten aciz olan bir insan, milletleri nasıl ayar edebilirim?” diyerek üzüntüye kapılmıştır. Fakat o aç gözlüydü. İnsanları zorla emri altına almak, kırıp dökerek onlara hâkim olmak istiyordu. Hâlbuki tatlı dilli adam böyle bir üzüntüye kapılmaz, kimse kendisine directmeyeceği için her gittiği yere huzur götürür. Onun tatlı dili en tembeli, en gönülsüzü bile şevke getirdiği için hayat yükü ağırlığını hissettirmez olur. Dakikalar, yatağına alışmış bir su gibi şırıltılar içinde akar gider. Gönülden temenni ederim, hayatınız güler yüzlü, tatlı dilli insanlar arasında geçsin.”(*Tatlı Dil*, s.13)

“Hasan Ağa onu kapıda gülümseyerek karşıladı.” (*Osmanlı Dürüstlüğü*, s.108)

Birlikte incelenen güler yüzlü olmak ve tatlı dilli olmak değerleri 7.sınıf ders kitabında iki metinde yer almaktadır. Tatlı Dil metninde en açık biçimde geçtiği yerler buraya alınmakla birlikte aslında metnin tamamı tatlı dilin ne kadar önemli olduğundan ve kişiye sağlayacağı getirilerden bahsetmektedir. Birçok değerde belirtildiği gibi değerlerin tek metinde incelenmesi doğru değildir.

Güler yüz tatlı dil değeri 8.sınıf ders kitabında yer almamaktadır.

4.3.17. Hoşgörü

Hoşgörü değeri ile ilgili 7.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve ona ait yorumlar şunlardır:

“Bu geçici dünyada gönül yıkmanın, kalp kırmanın boşluğunu sezecek kadar olgun bir hayat anlayışına varmalı ki insan, en küçüğünden en büyüğüne kadar tatlı dille, güler yüzle seslenebilsin.” (*Tatlı Dil*, s.13)

Hoşgörü 7.sınıf ders kitabında sadece bir bölümde geçmektedir. Bu bölümde tatlı dil değeriyle iç içedir. Elbette ki bu çok yetersiz bir sayıdır. Öğrenci hoşgörü değeri ile yalnızca bir kez karşılaşacaktır. Bu kadar önemli bir değer için sayı çok azdır.

Hoşgörü değeri 8.sınıf ders kitabında yer almamaktadır.

4.3.18. Merhamet

Merhamet değeri ile ilgili 7.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve ona ait yorumlar şunlardır:

“Yüreği merhametle, sevgi ile dolu insanın dili de kendiliğinden tatlılaşır.” (*Tatlı Dil*, s.13)

“İstanbul dışına çıktığı bir gün, çevre köylülerin yolculara ayran dağıttıklarına şahit olmuştu. Para vermeyi teklif ettiğinde garip garip yüzüne bakmışlar, bu küçücük yardım için para alacak kadar açgözlü olmadık dercesine cıkcıklayarak ellerindeki boş ayran güğümleriyle uzaklaşmışlardı. Bir diğer günde taş döşeli İstanbul sokaklarında dolaşırken uzun bir sırığa ciğerler takarak satan seyyar satıcıya rastlamıştı. Bu ciğerleri satın alan yaşlı bir teyze “Gel pisi pisi!” diye çağırarak mahallenin bütün kedilerini başına toplamış, küçük canavarlara ziyafet çekmişti. Belli ki Türkler her canlıya yardım etmekten tarifsiz bir haz alıyorlardı. Uzun uzun sakallı, kelli felli adamlar kafeslerde satılan kuşları parayla satın alıp gökyüzüne salıveriyorlardı. Böylece kuşları azat ediyorlarmış. Onlar mavi gökyüzünde kanat çırpıp uçarken kendileri kanatlanmışcasına mutlu oluyorlardı.” (*Osmanlı Dürüstlüğü*, s.107)

Merhamet değeri 7.sınıf ders kitabında Osmanlı Dürüstlüğü ve Tatlı Dil metinlerinde yer almaktadır. Geçmişten günümüze birçok değer oluşmasında rol oynayan bu değer bu kadar sınırlı tutulmaması gerekirdi. Bu sayı kesinlikle yeterli değildir.

Merhamet değeri 8.sınıf ders kitabında yer almamaktadır.

4.3.19. Misafirperverlik

Misafirperverlik değeri ile ilgili 7.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve ona ait yorumlar şunlardır:

“Atatürk, bir yıl önce tarihî sözleriyle şeref verdiği bu sanatın gönülleri tok çocuklarını bir akşam sofrasında konukluyor...” (*Atatürk ve Türk Tiyatrosu*, s.40)

“Fukaraya, gariplere, zayıflara bakar; sofrasından hiç misafir eksik olmazdı.” (*Pembe İncili Kaftan*, s.53)

“Bu grup çoğu zaman kemençe eşliğinde horon teperek ve yayla havaları söyleyerek yayalaya doğru yola çıkardı. Biz obanın çocukları, her perşembe günü odcuğu karşılamak için dağın eteklerindeki “Erkek Suyu”na kadar yollara düşerdik.”(*Odcu Haftası Şenlikleri*, s.113)

“Anadolu'nun geleneksel konukseverliği üzerinde duralım isterseniz. Bu konukseverliğin kökleri tarihin derinliklerine iner. Türklerin kendi ülkeleri ve şehirlerine, köylerine, kasabalarına gelen yabancılara, gariplere, kimsesizlere, yolculara karşı insanca, dostça davranışları, kısacası konukseverlikleri çok eskidir. Bugün de Anadolu'nun birçok köy ve kasabasında, köyün ve kasabanın ortaklaşa malı olan köy odaları “misafirhaneler” vardır. Bir konuk geldiği zaman bu odalarda ağırlanır, yedirilir, içirilir. Karşılığında hiçbir şey beklenmez. Bu odaların giderleri, sıra ile ya o köyde oturan varlıklı aileler tarafından ya da köy sandığından karşılanır. Aslolan konuğu hoşnut etmektir. Bunun için yapılması gereken ne varsa yapılır, ayrılırken konuğun gideceği yere kadar azığı düzülür. Anadolu'daki konukseverlik gelenek ve göreneğinin temelinde eski ahi gelenekleri yatmaktadır. Anadolu Selçukluları devrinden Osmanlıların son yıllarına kadar bir esnaf ve sanatkâr örgütü olarak bilinen ahiliğin her köyde, her kasabada ve şehirde ocakları, odaları ve tekkeleri vardı. Ahiler, geleneksel kurallarına göre gelen konukları ağırlar, bunu bir toplum görevi sayarlardı. Bir şehirde birkaç ahi ocağı bulunur, bunlar şehirlerine gelen konukları ağırlamak için birbirleriyle yarış ederlerdi. On dördüncü yüzyılın başlarında Anadolu'da bir gezi yapan tanınmış Arap seyyahı Tancalı İbni Batuta, Anadolu'yu karış karış gezerken hep bu ahi tekkelerinde konaklamış, Türklerin gösterdikleri konukseverliği seyahatnamesinde anlata anlata bitirememiştir. İbni Batuta, Anadolu için şöyle der:

“Tanrı, güzelliklerini öteki ülkelere ayrı ayrı dağıtırken burada hepsini bir araya getirmiştir. Burada dünyanın en güzel insanları, en temiz giyimli halkı yaşar, en nefis yemekler pişirilir. Allah'ın yarattıkları içinde en şefkatli, en konuksever halk Anadolu'dadır.” 650 yıl önce bunları söyleyen Seyyah İbni Batuta, bir Anadolu yolculuğunda Denizli'ye uğrar. Bundan sonrasını İbni Batuta'dan dinleyelim:

“Şehre girdiğimiz sırada, çarşıdan geçerken dükkânlardan çıkan birçok insan atlarımızı çevirerek yularlarına sarıldı. Bir başka topluluk ise bunları durdurarak onlarla tartışmaya başladı. Aralarında tartışma uzayıp kızıştı. Ne konuştuklarını anlamadığımızdan korkuya düştük, bunların yol kesen eşkıyalar olduğu kuşkusuna kapıldık. Sonra Arapça

bilen birisi ortaya çıktı. Ona, birbiriyle tartışan bu insanların bizden ne istediklerini sordum. Dedi ki bunlar Ahilerdir. Bizimle ilk karşılaşanlar Ahi Sinan'ın adamları, sonradan gelenler de Ahi Duman'ın kardeşleriymiş. Her iki taraf da bizim kendi misafirleri olmamızı isterler, bu yüzden tartışırlarmış. Onların göstermekte olduğu bu yüksek konukseverliğe hayran olmamak elde değildi. Sonunda işi kura çekmek suretiyle halletmeye karar verdiler ve sulh oldular. Kim kazanırsa önce o tarafın tekkesine konuk olmamız kararlaştırıldı. Kura, Ahi Sinan tarafına düştü. Ahi Sinan sevinçliydi. Adamlarıyla birlikte bizi karşıladı, birlikte tekkesine giderek konuğu olduk. Bize hemen çeşitli yiyecekler getirdiler. Yiyip içip dinlendikten sonra Ahi Sinan hepimizi hamama götürdü, yıkandık. Üç dört kişi bir arkadaşımızın hizmetindeydi. Hamamdan çıktıktan sonra, yeniden büyük bir sofra kurdular; meyveler, tatlılar ikram ettiler.” “İbni Batuta Seyahatnamesi”nin hemen her sayfasında, Anadolu'da görülen konukseverlik anlatılır. Anadolu, İbni Batuta'nın da anlattığı gibi bir kasabaya, bir şehre gelen konuğu paylaşamadıkları için aralarında kavga dövüş yapacak kadar konukseverdir. Bu anlayış, bu görenek de dünyanın hiçbir ülkesinde olmamıştır.

Konuk sevmek, konuğa ikramda bulunmak, insan sevgisinin başında gelir. Anadolu insanı, yemeğini konuğuna yedirmekten, konuğunu memnun etmekten zevk alır. Bir görevi yapmış olmanın rahatlığını duyar.

Şekerin hemen hiç bulunmadığı yıllarda bir öğretmen, bir köye konuk olur. Akşam yemekten sonra evde bir telaştır başlar. Ev sahibi sandığının anahtarını bir türlü bulamaz. Evin her köşesi aranır, taranır, anahtar yok. Sonunda sandığı kırmaya karar verirler, sandık kırılır, öğretmen işin farkına o zaman varır. Ev sahibi kırdığı sandıktan küçük bir çıkın çıkarır, içerisinde üç şeker vardır. Evet, konuğuna şekerli bir kahve ikram etmek için sakladığı üç şeker. Anadolu'nun konukseverliği üzerine söylenecek çok söz, anlatılacak çok hikâye vardır.” (*Anadolu'da Konukseverlik Gelenekseldir*, s.115-116-117).

Misafirperverlik dört metinde yer almaktadır. Bu metinlerden Anadolu'da Konukseverlik Gelenekseldir metninin tamamında misafirperverlik yer aldığı için metnin tamamı buraya alınmıştır.

Misafirperverlik değeri ile ilgili 8.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve ona ait yorumlar şunlardır:

“Misafirlik gündelik hayatımıza renkler katar. Akşamüstü evimize yorgun argın dönsek bile çoluk çocuğumuzla hoşbeş ederken kapımızın çalınmasını,

tanıdıklarımızdan birinin bizi hatırlayıp ziyaretimize gelmesini istediğimiz anlar olur. Yahut biz, günün birinde sevdiklerimizden birinin kapısını çalarak onu evinde görmek, onunla birkaç saati beraber geçirmek hevesine kapılabiliriz. İnsan ne kadar çekingen, başkalarıyla münasebette bulunmaktan ne derece hoşlanmaz bir adam olursa olsun, sohbetinden, misafirliğinden hazzedeceği bir iki dostu veya yakını vardır. Böyle yakın ahabpların, birbirlerini candan seven insanların dostlukları gibi misafirlikleri de tatlı olur. Çünkü birbirine ağırlık vermezler.” (*Misafirliklerimiz*, s.74)

“Misafirliğin dinlerde bile yeri vardır. Hele Şark’ta misafirserverlik âdeta kutsal bir vazife sayılmıştır. Türklerin misafirserverliği bütün dünyada meşhurdur. Araplarınki de öyle. Evin kapısından içeriye girmiş olan adam artık ev halkından sayılır. Araplar, İspanya’ya yerleştikleri zaman misafirserverliklerini ora halkına da yaymışlar. Gırnatalı bir ihtiyarın hikâyesini bilmem bilir misiniz? Bir gün o ihtiyarın kapısı çalınmış. Adam açmış. Yüzü gözü kan içinde bir yabancı Tanrı misafiri olduğunu söyleyerek kendisini içeri almasını ihtiyardan rica etmiş, o da adamı içeri almış. Az sonra kapı tekrar çalınmış. Bu sefer jandarmalar ihtiyarın oğlunun cesedini getirmişler. O civardan geçen bir adamın onu vurup kaçtığını söylemişler. İhtiyar birden bire sarsılmış fakat az önce kapısından içeriye misafir diye aldığı , evladının katilini teslim etmemiş, ancak jandarmalar gittikten sonra katile dönüp: — Çık dışarı, evimden dışarı çık ki seni kovalayabileyim, diye bağırmış. Bu hikâye yalan mıdır doğru mudur bilmem ama misafirliğin bazı topluluklarda ne derece kutsal sayıldığını oldukça iyi gösteriyor. Yine mesela bir Fransız anlatıyor: Şam’da bir Arap’la iyice dost olmuşlar. Bir gün Arap’ın canının çok sıkıldığını fark eden Fransız sebebini sormuş. Arap da:

— Bugünlerde Allah beni sevmiyor galiba, demiş. Dört gündür evime bir tek misafir olsun göndermedi.” (*Misafirliklerimiz*, s.74,75)

Misafirperverlik değeri ders kitabında bir metinde 2 kez geçmektedir. Misafirliklerimiz adlı metinde yer yer misafirin külfetinden kişiye vereceği sıkıntılardan bahsedilmesi değer zarar vermektedir. Kanaatimizce uzun bir metin olması sebebiyle yazar misafirliklerin her yönünü ele alma yolunu seçmiştir. Fakat bu öğrencinin zihninde olumsuz algı yaratmaktadır.

4.3.20. Nezaket

Nezaket değeri ile ilgili 7.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve ona ait yorumlar şunlardır:

“HACİVAT— Akşam şerifler hayır olsun!

HACİVAT—Safa geldin. (Öyle Denmez, s. 14)

HACİVAT—Memnun oldum efendim, memnun!” (Öyle Denmez, s.17)

“Arkadaşlar, konuşmamı burada tamamlarken beni dinlediğiniz için hepinize çok teşekkür ederim.” (Unutulmayan Hafta, s.35)

“Hilal arkadaşlarımızı dinledi ve söz almak isteyenlere sırasıyla söz hakkı verdi.” (Unutulmayan Hafta, s.36)

“Sözlerimi tamamlarken beni dinlediğiniz için ayrıca teşekkürü bir borç biliyorum. Hilal’in bu etkileşimli ve şaşırtıcı konuşması bittikten sonra sınıfta bir alkış tufanı koptu. Hatta bazı arkadaşlarımız onu ayakta alkışladı. Öğretmenimiz de yerinden kalkarak önce Hilal’i sonra bizi tek tek tebrik etti.” (Unutulmayan Hafta, s.37)

“İlk alkışlar, en değerli alkışlar Atatürk’ün locasından yükseliyor. Temsilden sonra başta Muhsin olmak üzere yapıtta rol alan sanatçıları yanına kabul eden Atatürk, hepsini tebrik ediyor, güzel sözlerle hepsinin gönüllerini hoş ediyor ve teşvik ediyor.” (Atatürk ve Türk Tiyatrosu, s.42)

“Muhsin Çelebi, gayet doğal bir sesle sordu:

-Beni istemişsiniz, ne söyleyeceksiniz efendim?

-Şey...

-Buyurunuz efendim...

-Tebriz’e bir elçi göndermek istiyoruz. Tarafımızdan, sen gider misin oğlum?”

(Pembe İncili Kaftan, s.53)

“Afedersiniz; birçok defalar yaptığım gibi yine unutuyordum: Bir de küçük bir keçe parçası...” (Miras Keçe, s.66)

“Etrafindakilere kendi bildiği usuller içerisinde defalarca teşekkür ettikten sonra, gönül rahatlığıyla kalacağı hana doğru yöneldi.” (Osmanlı Dürüstlüğü, s.106)

Nezaket değeri altı farklı metinde dokuz farklı yerde bulunmaktadır. Diğer değerlerin yer alma sayılarına bakılarak bu rakam iyi bir rakam sayılabilir fakat geçtiği bölümler kısa bölümlerdir.

Nezaket değeri ile ilgili 8.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve ona ait yorumlar şunlardır:

“Annem Cici Teyzeden izin alarak biz ikizlerin kendilerine rahatsızlık vermeden onları seyretmesine müsaade almış.” (*Okuma Serüvenim Nasıl Başladı*, s.12)

Nezaket değeri yalnızca bir metinde geçmektedir. Yeterli bir sayı değildir.

4.3.21. Saygı

Saygı değeri ile ilgili 7.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve ona ait yorumlar şunlardır:

“Çarşamba günüydü. Türkçe dersinin sonlarına doğru öğretmenimiz:

— Çocuklar, biliyorsunuz, önümüzdeki hafta 10 Kasım Atatürk Haftası. Bu haftayla ilgili olarak neler yapabiliriz? Düşünün bakalım, dedi.

Ön sıralardan bir arkadaşımız:

— Öğretmenim, Atatürk'ün hayatını, kişiliğini ve başarılarını konu alan bir oratoryo düzenleyebiliriz.

— Olabilir Ali, bunu düşünelim. Başka, aklınıza neler geliyor çocuklar?

— Atatürk konulu bir şiir dinletisi düzenleyebiliriz.

— Bak bu da güzel bir fikir Tuncay. Bu konu ile sen ilgilen. Bu işin düzenlenmesini sana bırakıyorum, olur mu?

Öğretmenimizin bu yaklaşımı çok hoşuma gitmişti. Biraz çekinerek ben de elimi kaldırdım. Öğretmenimiz:

— Seni dinliyoruz Sema, deyince birden heyecanlansam da ayağa kalktım:

— Öğretmenim, arkadaşımızla Atatürk'ün kişiliği, fikir hayatı ve değişik konulardaki görüş ve düşüncelerini dile getiren bir program hazırlayabilir miyiz?

— Çok iyi düşünmüşsün Sema. Bak ben de böyle bir şey hazırlamanızı isteyecektim. Bu konuyla da sen ilgilen. Arkadaşlarınla hemen çalışmalara başlayın.

Öğretmenimizin söyledikleri doğrusu beni çok mutlu etmişti. Düşüncemi paylaşmış ve söylediklerim öğretmenim tarafından olumlu karşılanmıştı.

— Hilal sen de bize katılmak istemez misin? Hilal şaşırmıştı, bir şey diyecek oldu, diyemedi. Seçil ve Serdar'ın da bakışları Hilal'e yönelmişti. Tekrar sordum:

— Çalışmamızda seni de aramızda görebilir miyiz?” (*Unutulmayan Hafta*, s.32)

“Düşünce birliğini dilimiz oluşturur,

Saygı, sevgi hürmeti okulda buluşturur.” (*Atatürk ve Türk Dili*, s.39)

“Bu arada birinci perde kapanmıştır. İlk alkışlar, en değerli alkışlar Atatürk’ün locasından yükseliyor. Temsilden sonra başta Muhsin olmak üzere yapıtta rol alan sanatçıları yanına kabul eden Atatürk, hepsini tebrik ediyor, güzel sözlerle hepsinin gönülleri hoş ediyor ve teşvik ediyor, sonra Muhsin’e dönerek: “Bahsi kazandın.” diyor. “Sen bizim en değerli sanatçımızsın.” (*Atatürk ve Türk Tiyatrosu*, s.42)

“Muhsin Çelebi, gayet doğal bir sesle sordu:

— Beni istemişsiniz, ne söyleyeceksiniz efendim?

—Şey...

—Buyurunuz efendim...

— Tebriz’e bir elçi göndermek istiyoruz.

Tarafımızdan, sen gider misin oğlum?” (*Pembe İncili Kaftan*, s.53)

“Afedersiniz; birçok defalar yaptığım gibi yine unuttuyordum: Bir de küçük bir keçe parçası. (*Miras Keçe*, s.66)

Saygı değeri kitapta toplam beş farklı metinde yer almaktadır. Dikkat edilirse saygı değerinin bulunduğu bazı bölümlerin nezaket değerinde de geçtiği görülmektedir. Bunun sebebi saygı ve nezaket değerlerinin iç içe geçmiş değerler olmasıdır.

Saygı değeri ile ilgili 8.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve ona ait yorumlar şunlardır:

“Annem, Cici Teyze’den izin alarak biz ikizlerin kendilerine rahatsızlık vermeden onları seyretmesine müsaade almış.” (*Okuma Serüvenim Nasıl Başladı*, s.12)

“Ya Atatürk’ün evrensel sevgi ve saygı anlayışı!” (*İşte Onun Evrensellik Anlayışı*, s.24)

“Ama Çanakkale’de yalnız bizim şehitlerimiz yok. Bu topraklar üzerinde kanlarını döken insanları da o kahraman düşman savaşçıları da saygı ile anacaksın.” (*İşte Onun Evrensellik Anlayışı*, s.25)

“Günümüz insanları geçen zamanla teknoloji ve bilim çağının ağına takılarak iletişim-de durağanlık, kopukluk yaşamakta ve dolayısıyla insani ilişkiler zayıflamakta, insanlar birbirine uzak, yabancı, birbirini anlamayan ve böylelikle sevgisiz, saygısız, hoşgörüsüz bir dünya oluşturmaktalar.” (*Empati ile Yaşamak*, s.53)

“Şimdi artık kimi sevdiğimi, kime saygı duyduğumu biliyorum. Günlerden beri kafamı bir adam kaplıyor (işgal ediyor dememek için)” (*Karanfiller ve Domates Suyu*, s.56)

“Onu gördün mü toparlanıyor; hayret, sevgi ve saygı ile bakıyorum”.(*Karanfiller ve Domates Suyu*, s.)

Saygı değeri 8.sınıf ders kitabında 2 metinde ikişer kez, 2 metinde birer kez olmak üzere toplam 6 kez geçmektedir. Bu sıklık yeterli olmamakla beraber farklı metinlerde geçmesi öğrencinin değerle farklı zamanlarda karşılaşması adına önemlidir.

4.3.22. Sevgi

Sevgi değeri ile ilgili 7.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve ona ait yorumlar şunlardır:

“Yüreği merhametle, sevgi ile dolu insanın dili de kendiliğinden tatlılaşır. (*Tatlı Dil*, s.13)

“Ya Atatürk’ün evrensel sevgi ve saygı anlayışı!” (*İşte Onun Evrensellik Anlayışı*, s.24)

“Eski okulumu ve sınıf arkadaşlarımı da çok özliyordum. Burada herkesin arkadaşı vardı. Beni de yanlarına çağırıyorlardı ama...” (*Unutulmayan Hafta*, s.32)

“Düşünce birliğini dilimiz oluşturur,

Saygı sevgi hürmeti okulda buluşturur.” (*Atatürk ve Türk Dili*, s.39)

“Fukaraya, gariplere, zayıflara bakar; sofrasından hiç misafir eksik olmazdı. Dindardı ama taassup içinde değildi. Din, millet, vatan, padişah aşkını kalbinde duyanlardandı. Devletin büyüklüğünü, kudsiliğini anlardı. Yegâne ülküsü “Allah’tan başka kimseye secde etmemek, kula kul olmamak”tı...”(*Pembe İncili Kaftan*, s.53)(Dini Değer Sevgisi).

“Yine günlerden bir gün:

Oğuz Kağan bir yerde Tanrı’ya yalvarırken...” (*Oğuz Kağan*, s.73)

“Konuk sevmek, konuğa ikramda bulunmak, insan sevgisinin başında gelir.”(*Anadolu’da Konukseverlik Gelenekseldir*, s.117)

Sevgi değeri altı farklı metinde yer almaktadır. Altı farklı metinde yer alıp değişik zamanlarda öğrencilerin karşısına çıkması yeterli gibi görünse de bu metinlerde çok kısa bir biçimde geçmesi bir dezavantajdır.

Sevgi değeri ile ilgili 8.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve ona ait yorumlar şunlardır:

“Işığın aydınlattı içimi.

Sevgilerin ölümsüzlüğü ile dolup taşı

Yüreğim...

Ya Atatürk’ün evrensel sevgi ve saygı anlayışı!” (*İşte Onun Evrensellik Anlayışı*, s.24)

“İşte dünyada başka bir örneği olmayan sevginin evrensel dili. Bu nutku yabancı gazeteler haber yaptıktan sonra haftalarca, aylarca Avustralya’dan, Yeni Zelanda’dan sevgi ve minnet mektupları yağmıştır.” (*İşte Onun Evrensellik Anlayışı*, s.25)

“Günümüz insanları geçen zamanla teknoloji ve bilim çağının ağına takılarak iletişimde durağanlık, kopukluk yaşamakta ve dolayısıyla insani ilişkiler zayıflamakta, insanlar birbirine uzak, yabancı, birbirini anlamayan ve böylelikle sevgisiz, saygısız, hoşgörüsüz bir dünya oluşturmaktalar.” (*Empati ile Yaşamak*, s.53)

“Bu anlayış insanların birbirlerine yaklaşmasına ve aralarında gerçeğe dayanan sevginin gelişmesine yol açar.” (*Empati ile Yaşamak*, s.53)

“Kitaplar, bir zaman bana, insanları sevmek lazım geldiğini, insanları sevince tabiatın, tabiatı sevince dünyanın sevileceğini, oradan yaşama sevinci duyulacağını öğretmiştiler. Hayır, şimdi insanları, kitapların öğrettiği şekilde sevmiyorum.”(*Karanfiller ve Domates Suyu*, s.56)

“Şimdi artık kimi sevdiğimi, kime saygı duyduğumu biliyorum. Günlerden beri kafamı bir adam kaplıyor (işgal ediyor dememek için).” (*Karanfiller ve Domates Suyu*, s.56)

“Bir kambur insan çirkindir ama bütün kamburlar iyi yürekli, sevimli insanlardır. Arkadaş canlısıdır, şendirler. Ne severim kamburları!”(*Karanfiller ve Domates Suyu*, s.56)

“Onu gördün mü toparlanıyor; hayret, sevgi ve saygı ile bakıyorum.” (*Karanfiller ve Domates Suyu*, s.59)

“O, uçmayı her şeyden çok seviyordu.” (*Martı*, s.61)

“Ordadır ozanın gönül bolluğu:

Sevgi sıcak sıcak, aşk buğu buğu...”(*Güney İlleri*, s.90)

Sevgi değeri 8.sınıf ders kitabında bir metinde 4 kez, 2 metinde ikişer kez ve diğer 3 metinde birer kez olmak üzere toplam 11 kez geçmektedir. Ders kitabında en çok geçen dördüncü değerdir.

Geçme sıklığı ve farklı metinlerde yer alması yeterli düzeydedir.

4.3.23. Sorumluluk

Sorumluluk değeri ile ilgili 7.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve ona ait yorumlar şunlardır:

“Nihayet büyük gün gelmişti. Sunumumuzu bilgisayar ortamında gerçekleştireceğimiz için saydam sunu için gerekli tüm araç gereçleri hazırladık. Ayrıca sunumumuzda kullanmak üzere görsel malzemelerimizi sınıfın uygun yerlerine astık.” (*Unutulmayan Hafta*, s.34).

“Büyük devletler kuran atalarımız, büyük ve kapsamlı medeniyetlere de sahip olmuşlardır. Bunu aramak, incelemek, Türklüğe ve dünyaya bildirmek bizler için bir borçtur. Atatürk, sözlerini bugünün çocukları olan bizlere seslenerek tamamlar: “Türk çocuğu atalarını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır.” Atatürk’ün bu sözünden de anlıyoruz ki bizlere düşen bir görev de kültürümüzü ve tarihimizi çok iyi bilmek ve onu geleceğe taşımaktır. Bunu yaparken Atatürk’ün düşüncelerinin pek çoğunu kapsayan milliyetçilik, cumhuriyetçilik, devletçilik, laiklik, halkçılık ve inkılâpçılık ilkelerini çok iyi anlamalı ve bu ilkelerin ışığında ülkemizi ileri ülkeler seviyesine çıkarma hedefinde olmalıyız.” (*Unutulmayan Hafta*, s.35)

“İncelemek, öğrenmek her Türk’ün görevidir,

Araştırıp okumak, topyekûn ödevidir.” (*Atatürk ve Türk Dili*, s.38)

“Çok sonra anladım ama o inekle birlikte bana da bir sorumluluk verilmişti.” (*Odcu Haftası Şenlikleri*, s.110)

“Bir görevi yapmış olmanın rahatlığını duyar.” (*Anadolu’da Konukseverlik Gelenekseldir*, s.116)

Sorumluluk değeri dört metinde beş yerde geçmektedir. Burada en belirgin ve açık bölüm alınmakla birlikte aslında Unutulmayan Hafta metninin tamamında sorumluluk değeri vardır.

Sorumluluk değeri 8.sınıf ders kitabında yer almamaktadır.

4.3.24. Temizlik

Temizlik değeri ile ilgili 7.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve ona ait yorumlar şunlardır:

“Ertesi gün, bizim küçük mirası çöpçü bile kabul etmedi. Arabayı abur cuburla dolduramam hanımefendi! dedi. Yalnız, Aşçı Mehmet başka bir şey yaptı. Keçeyi beş altı su yıkadı. Tele astı. Kuruttu. Keçe bir müddet orada kaldı. Belki beş altı ay, hizmetçi kız haftada iki defa çınar ağacının altına asıyor; elinde bir değnek, bir taraftan var gücüyle vuruyor, bir taraftan da söyleniyordu.” (*Miras Keçe*, s.66)

“İlk bakışta sokaklardaki düzen ve temizlik dikkatini çekti. Yerlere tükürmek büyük ayıp sayılıyordu. Türkler çevre temizliği konusunda oldukça hassas davranıyorlardı.” (*Osmanlı Dürüstlüğü*, s.107)

Temizlik değeri iki metinde geçmektedir. Bulunduğu bölümler de kısa bölümlerdir. Bu sayı önemli bir değer olan temizlik için azdır, kesinlikle yeterli değildir.

Temizlik değeri 8.sınıf ders kitabında yer almamaktadır.

4.3.25. Vatanseverlik

Vatanseverlik değeri ile ilgili 7.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve ona ait yorumlar şunlardır:

“Sevgili Arkadaşlar,

Ülkesi ve milletini çok seven Atatürk, büyük bir asker, güçlü bir komutan ve çok değerli bir devlet adamıdır. Çocukluğundan itibaren yüksek bir okuma merakı ve ilgisi olan Atatürk aynı zamanda ileriye çok iyi gören bir fikir insanıdır. Onun fikir hayatını oluşturan en önemli etkenlerden birisi tarihe olan ilgi ve sevgisi ise diğeri de şüphesiz kültürümüzdür. “Kültür”ün birçok tanımı vardır. Türk Dil Kurumunun İnternet sitesinde kültür “ Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü.” olarak tanımlanmaktadır. Kültür, zaman içinde oluşan bir birikim olup kökünü tarihin derinliklerinden alır. Kültürün bu özelliği, Atatürk'ün tarih bilgisi ve sevgisinin onun fikir hayatını oluşturmada neden önemli olduğunu da göstermektedir.” (*Unutulmayan Hafta*, s.34)

“Türk milletinin çok zengin bir tarihî ve kültürel birikime sahip olduğunu bilen Atatürk, bu birikimin ortaya çıkarılması için bilimsel çalışmalar yapılmasını emretmiş ve bu çalışmaları yakından takip etmiştir. O, Türk milletinin tarihte gösterdiği başarı ve

zaferlerle övünmüş ve konuşmalarında da bu konuya özel önem vermiştir. Büyük devletler kuran atalarımız, büyük ve kapsamlı medeniyetlere de sahip olmuşlardır.” (*Unutulmayan Hafta*, s.35)

“Vatan, bayrak değerli dilimiz de çok kutsal,

Titizlik ve duyarlık gösterip tedbiri al.” (*Atatürk ve Türk Dili*, s.39)

“O hâlde, bizden elçi gidecek adamın çok cesur olması gerek. Öyle ki ölümden korkmasın. Devlet şanına dokunacak hareketlere karşı koysun. Ölüm korkusu ile uğrayacağı hakaretlere boyun eğmesin...” (*Pembe İncili Kaftan*, s.52)

“Din, millet, vatan, padişah aşkını kalbinde duyanlardandı. Devletin büyüklüğünü, kudsiliğini anlardı.” (*Pembe İncili Kaftan*, s.53)

“Bu kadar pervasız bir adam devletine, milletine yapılacak hakareti de çekemez, ölümden korkarak göreceği hakaretlere eyvallah diyemezdi.

— Sen, Şah İsmail’in kim olduğunu biliyor musun?

— Biliyorum.

— Devletini seviyor musun?

— Seviyorum.

Sadrazam doğruldu. Arkasına dayandı:

— Pekâlâ öyleyse, dedi, bu adam, “Elçiye zeval yok.” kuralını kabul etmez. Bizimle rekabet davasındadır. Er meydanında hakkımızda yapamadıklarını, bizim göndereceğimiz elçiye yapmak ister. İhtimal, işkenceyle idam eder. Oysa, elçimize yapılacak hakaret, devletimize demektir. Bize öyle bir adam lazım ki hakaret görünce başından korkmasın. Bu hakareti aynıyla iade etsin. Devletini seversen sen, bu fedakârlığı kabul edeceksin.” (*Pembe İncili Kaftan*, s.54)

“Hayır, sekiz bin altına alacağım kaftanı altı ay sonra Toroğlu, benden geri alır. Yedi bin altınla ben çiftliğimi, rehinden kurtarırım. Geri kalan borçlarımı ödeyemezsem varsın babamın yadigâr bıraktığı mandıram devlete feda olsun. Devletten hep alınmaz ya, biraz da verilir.” (*Pembe İncili Kaftan*, s.55)

“Mektubunu verdiğim büyük padişahım, Oğuz Kara Han neslindendir, diye haykırdı. Dünya yaratıldığından beri, onun atalarından kimse kul olmamıştır. Hepsi padişah, hepsi hakandır. Ataları yaratılıştan itibaren hükümdar olan bir padişahın elçisi, hiçbir yabancı ülke padişahı karşısında divan durmaz. Çünkü kendi padişahı kadar dünyada asil bir padişah yoktur (*Pembe İncili Kaftan*, s.56)

“Vatanında ölmek isteği ile Türkiye'ye döndü...” (Mehmet Akif Ersoy, s.78)

— Sorma beyim yanlışlık yapmışız. Kumaşların arasına önceden hatalı diye ayırdığım kumaş topu da karışmış.

— Olsun ağam, o kadar mal arasında ne önemi var?

— Olmaz efendim, olmaz. Sana hatalı mal satamam.

“Hadi sen biliyorsun meseleyi, ya senden satın alanlar? Sonra Osmanlı kusurlu mal satıyormuş derler. Ben ecnebi diyarlarda devletimin şerefini düşürmem, milletimin adını lekeleyemem.” (Osmanlı Dürüstlüğü, s.109)

Vatanseverlik değeri beş metinde on farklı yerde geçmektedir. Tük milletin karakteristik değeri olan bu değer de çok önemli değerlerdendir. Metinlerde geçtiği sayı diğer değerlere oranla oldukça fazladır. Bu açıdan bu sayı sevindiricidir.

Vatanseverlik değeri ile ilgili 8.sınıf ders kitabında elde edilen bulgu ve ona ait yorumlar şunlardır:

“Kirazın derisinin altında kiraz
Narın içinde nar
Benim yüreğimde boylu boyunca
Memleketim var
Canıma ciğerime dek işlemiş
Canıma ciğerime
Sapına kadar.
Elma dalından uzağa düşmez
Ne yana gitsem nafiye.
Memleketin hali gözümde gitmez
Binbir yerimden bağlanmışım
Bundan ötesine aklım ermez.
Yerliy yerli olmasına
ilmik ilmik, damar damar
Yerliyim.
Bir dilim Trabzon peyniri
Bir avuç tiftik
Bir çimdik çavdar
Bir tutam şile bezi gibi
Dışimden tırnağıma kadar
Ressamım.
Yurdumun taşından toprağından şurup gelir nakışlarım
Taşıma toprağıma toz konduranın
Alnını karışlarım
Şairim şair olmasına
Canım kurban şiirin gerçeğine hasına
içerisine insan kokusu sinmiş mısralara vurgunum

Bıçak gibi kemiğe dayansın yeter
Eğri büğrü , kör topal kabulum
Şairim
Zifiri karanlıkta gelse şiirin hası
Ayak seslerinden tanırım
Ne zaman bir köy türküsü duysam
Şairliğimden utanırım
Şairim
Şiirin gerçeğini köy türkülerimizde bulmuşum
Türkülerle yunmuş yıkanmış dilim
Onlarla ağlamış, onlarla gülmüşüm

Hey hey, yine de hey hey
Salınsın türküler bir uçtan bir uca
Evelallah hepsinde varım
Onlar kadar sahici
Onlar kadar gerçek
insancasına, erkekçesine
'Bana bir bardak su' dercesine
Bir türkü söylemeden gidersem yanarım.

Ah bu türküler
Türkülerimiz
Ana sütü gibi candan
Ana sütü gibi temiz
Türkülerde tüter dağ dağ, yayla yayla
Köyümüz, köylümüz, memleketimiz.
Ah bu türküler,
Köy türküleri
Dilimizin tuzu biberi
Memleket ahvalini onlardan sor
Kitaplarda değil, türkülerde ara Yemen'i
Öleni, kalanı, gidip gelmeyenini...
Ben türkülerden aldım haberi.

Ah bu türküler, köy türküleri
Mis gibi insan kokar, mis gibi toprak
Hilesiz hurdasız, cırılçıplak
Dişisi dişi, erkeği erkek
Kaşı kaş, gözü göz, yarası yara
Bıçağı bıçak .
Ah bu türküler köy türküleri
Karanlık kuyularda açılmış çiçekler gibi
Kiminin reyhasından geçilmez
Kimi zehir, kimi zemberek gibi.

Ah bu türküler, köy türküleri
Olgun bir karpuz gibi yarırlır içim
Kan damlar ucundan, murekkep değil
işte söz, işte ses, işte biçim:
'Uzun kavak gıcım gıcım gıcılar'
iliklerine kadar işlemiş sızı
Artık iflah olmaz kavak ağacı
Bu türkünün yüreğinde sancı var.

Ah bu türküler, köy türküleri
Ne düzeni belli, ne yazanı
Altlarında imza yok ama
içlerinde yürek var
Cennet misali sevişen
Cehennemler gibi dövüşen
Bir çocuk gibi gülüp
Mağaralar gibi inleyen
Nasıl unuttur nasıl
Ömründe bir kez olsun
Halk türküsü dinleyen...”
(*Türküler Dolusu*, s.36- 37- 38)

Vatanseverlik değeri Türküler Dolusu isimli şiirin tümünde vardır. Buradaki vatanseverlik aslında vatani korumaktan ziyade vatanın her karışını ona ait her dokuyu kucaklama ve onlara içsel bir sevgi duyma şeklindedir. Bu kadar önemli bir değer tek bir metinde tek yönlü bulunması kesinlikle yeterli değildir.

Tablo 5. 7. Sınıf ders kitabındaki metinlere değerlerin dağılımı

DEĞERLER		Adalet	Alçakgönüllülük	Azim	Barış	Başarı	Bilimsellik	Birlik Beraberlik	Cesaret	Çalışkanlık	Dostluk	Duyarlılık	Dürüstlük	Estetik	Eşitlik	Fedakârlık	Güleryüz-Tatlı Dil	Hoşgörü	Merhamet	Misafirperverlik	Nezakat	Saygı	Sevgi	Sorumluluk	Temizlik	Vatanseverlik	TOPLAM
		METİNLERİN ADLARI																									
1	Tatlı Dil					1								1			4	1	1				1				9
2	Öyle Denmez																				2						2
3	Bir İletişim Biçimi Olarak Karikatür					1									2												3
4	Unutulmayan Hafta			1	1	5	3	3		1	3			3							3	1	1	2		2	29
5	Atatürk ve Türk Dili			1						2		1										1	1	1		1	8
6	Atatürk ve Türk Tiyatrosu			1						1		1								1	1	1					6
7	Bakardım Güneş Avuçlarımda													1													1
8	Hayata Açılan Kapılar									1	1	2		2													6
9	Pembe İncili Kaftan		2		1	1			5	1						4				1	1	1	1			5	23
10	Miras Keçe													1							1	1			1		4
11	Oğuz Destanı								2		1			3		1							1				8
12	Mehmet Akif Ersoy						1			1																1	3
13	Sular													1													1
14	Son Kuşlar		1					1			2	1		2													7
15	Kutup Yıldızı						4																				4
16	Osmanlı Dürüstlüğü					1		3		1	1	4	3	3			1		1		1				1	1	21
17	Odcu Haftası Şenlikleri			1										3						1				1			6
18	Anadolu’da Konukseverlik Gelenekseldir											1								1			1	1			4
TOPLAM		0	3	4	2	9	8	7	7	8	8	10	3	20	2	5	5	1	2	4	9	5	6	5	2	10	145

Tablo 6. 8. Sınıf ders kitabındaki metinlere değerlerin dağılımı

DEĞERLER		Adalet	Alçakgönüllülük	Azım	Barış	Başarı	Bilimsellik	Birlik Beraberlik	Cesaret	Çalışkanlık	Dostluk	Duyarlılık	Dürüstlük	Estetik	Eşitlik	Fedakârlık	Güleryüz-Tatlı Dil	Hoşgörü	Merhamet	Misafirperverlik	Nezaket	Saygı	Sevgi	Sorumluluk	Temizlik	Vatanseverlik	TOPLAM
		METİNLERİN ADLARI																									
1	Kitaplarla Kurulan Dostluk									4												1					5
2	Okuma Serüvenim Nasıl Başladı					1														1							2
3	Sarı Traktör			1																							1
4	İşte Onun Evrensellik Anlayışı									1	3	1				1						2	2				10
5	Onuncu Yıl Nutku				4	4		3		3				1													15
6	Atatürk ve Bilim					1	1			1				1													4
7	Türküler Dolusu													1											1		2
8	Evliya Çelebi					1				1				3													5
9	Orta Oyunu					1								1													2
10	Empati ile Yaşamak										1	2										1	2		1		7
11	Karanfiller ve Domates Suyu			4						3		1	1									2	4				15
12	Martı			2		1								2									1				6
13	Ergenekon Destanı			1		4		2						1													8
14	Misafirliklerimiz										2									1							3
15	İmece							1		1				2													4
16	Güney İlleri													1											1		2
17	Bir Göl Nasıl Bingöl Oldu?													2													2
18	Zamanı Kazanmak veya Kaybetmek									1																	1
TOPLAM		0	0	8	4	13	1	6	0	15	6	4	1	15	0	1	0	0	0	1	1	5	10	0	1	2	94

4.4. Değerlerin Türlere Göre Dağılımı

7.sınıf ders kitabında 18 metin incelenmiştir. Öykü türünde değer sıklığı 84'tür. Diğer tüm türlerden daha fazla değer içermektedir. Deneme 13 değer sıklığına anı 12 değer sıklığına sahiptir. Şiir türünde 10 değer varken, söyleşi 9 değer sıklığına sahiptir. En az değer içeren türler ise tiyatro, biyografi ve makale türleridir.

Tablo 7. Değerlerin 7. sınıf ders kitabındaki metin türlerinde geçme sıklığı

7. Sınıf Ders Kitabındaki Metin Türleri	<i>F</i>	%
Söyleşi	9	6.21
Tiyatro	2	1.38
Deneme	13	8.97
Öykü	84	57.93
Şiir	10	6.90
Anı	12	8.28
Destan	8	5.52
Biyografi	3	2.07
Makale	4	2.76
	145	

Tablo 8. 7. Sınıf ders kitabındaki metin türlerinde değerler

	<i>f</i>
Öyküleyici Metin	106
Bilgilendirici Metin	29
Şiir	10

8.sınıf Türkçe ders kitabında en çok değer içeren metin türü anıdır. Anı türünün metin sıklığı 16'dır. Anı türünü söylev ve öykü türleri takip etmektedir. Bu iki türde metin sıklığı 15'tir. Şiir türünde değer sıklığı 9, destanda ise 8'dir. Deneme ve roman türleri 6 değer sıklığına sahipken söyleşi ve biyografide değer sıklığı 5'tir. En az değer içeren türler ise eleştiri, efsane ve makaledir.

Tablo 9. Değerlerin 8. sınıf ders kitabındaki metin türlerinde geçme sıklığı

8. Sınıf Ders Kitabındaki Metin Türleri	<i>f</i>	%
Şiir	9	9.78
Anı	16	17.39
Eleştiri	1	1.09
Söylev	15	16.30
Makale	4	4.35
Biyografi	5	5.43
Deneme	6	6.52
Öykü	15	16.30
Roman	6	6.52
Destan	8	8.70
Söyleşi	5	5.43
Efsane	2	2.17
	94	

Tablo 10. 8. Sınıf ders kitabındaki metin türlerinde değerler

	<i>f</i>
Öyküleyici Metin	47
Bilgilendirici Metin	36
Şiir	9

4.5. Değerlerin Temalara Göre Dağılımı

7.sınıf ders kitabında toplam altı tema bulunmaktadır. Bu temalar İletişim, Atatürk, Kavramlar ve Çağrışımlar, Milli Kültür, Doğa ve Evren, Toplum Hayatı temalarıdır.

En çok değer içeren tema Atatürk temasıdır. Bu temada değer sıklığı 43'tür. Atatürk temasını 31 değer sıklığı ile Toplum Hayatı teması ve 30 değer sıklığı ile Kavramlar ve Çağrışımlar teması takip etmektedir. En az değer içeren tema Doğa ve Evren temasıdır. Bu temada değer sıklığı 12'dir. İletişim teması 14 değer sıklığına sahipken Milli Kültür temasında 15 değer vardır.

Tablo 11. Değerlerin 7. sınıf ders kitabındaki temalarda geçme sıklığı

7. Sınıf Ders Kitabında Temalar	<i>f</i>	%
İletişim	14	9.66
Atatürk	43	29.66
Kavramlar ve Çağrışımlar	30	20.69
Milli Kültür	15	10.34
Doğa ve Evren	12	8.28
Toplum Hayatı	31	21.38
	145	

Tablo 12. 7. Sınıf ders kitabındaki temalarda bulunan değerler

İletişim:	Başarı, Estetik, Eşitlik, Güler yüz-Tatlı dil, Hoşgörü, Merhamet, Nezaket, Sevgi
Atatürk:	Azim, Barış, Başarı, Bilimsellik, Birlik ve Beraberlik, Çalışkanlık, Dostluk, Duyarlık, Estetik, Misafirperverlik, Nezaket, Saygı, Sevgi, Sorumluluk, Vatanseverlik
Kavramlar ve Çağrışımlar:	Alçakgönüllülük, Barış, Başarı, Cesaret, Çalışkanlık, Dostluk, Duyarlık, Estetik, Fedakârlık, Merhamet, Misafirperverlik, Nezaket, Saygı, Sevgi, Sorumluluk, Vatanseverlik
Milli Kültür:	Bilimsellik, Cesaret, Çalışkanlık, Dostluk, Estetik, Fedakârlık, Saygı, Sevgi, Temizlik, Vatanseverlik
Doğa ve Evren:	Alçakgönüllülük, Bilimsellik, Birlik ve Beraberlik, Dostluk, Duyarlık, Estetik
Toplum Hayatı:	Azim, Başarı, Birlik ve Beraberlik, Çalışkanlık, Dostluk, Duyarlık, Estetik, Güler yüz Tatlı dil, Merhamet, Misafirperverlik, Nezaket, Sevgi Sorumluluk, Temizlik, Vatanseverlik

8.sınıf ders kitabında toplam altı tema bulunmaktadır. Bu temalar Okuma Kültürü, Atatürk, Milli Kültür, Kişisel Gelişim, Toplum Hayatı, Zaman ve Mekân temalarıdır.

En çok değer içeren tema Atatürk temasıdır. Bu temada değer sıklığı 28'dir. Atatürk temasını 27 değer sıklığı ile Kişisel Gelişim teması ve 16 değer sıklığı ile Toplum Hayatı teması takip etmektedir. En az değer içeren tema Zaman ve Mekân temasıdır. Bu temada değer sıklığı 5'tir. Okuma Kültürü ve Millî Kültür temaları 8 değer sıklığına sahiptir.

Tablo 13. Değerlerin 8. sınıf ders kitabındaki temalarda geçme sıklığı

8. Sınıf Ders Kitabında Temalar	<i>f</i>	%
Okuma Kültürü	8	8.70
Atatürk	28	30.43
Milli Kültür	8	8.70
Kişisel Gelişim	27	29.35
Toplum Hayatı	16	17.39
Zaman ve Mekân	5	5.43
	94	

Tablo 14. 8. Sınıf ders kitabındaki temalarda bulunan değerler

Okuma Kültürü:	Sevgi, Dostluk, Başarı, Azim,
Atatürk:	Çalışkanlık, Fedakârlık, Duyarlık, Dostluk, Sevgi, Saygı, Azim, Birlik Beraberlik, Başarı, Estetik, Bilimsellik,
Milli Kültür:	Estetik, Vatan Sevgisi, Başarı, Çalışkanlık
Kişisel Gelişim:	Dostluk, Duyarlık, Sevgi, Saygı, Azim, Çalışkanlık, Estetik, Başarı,
Toplum Hayatı:	Başarı, Birlik Beraberlik, Azim, Estetik, Dostluk, Misafirperverlik, Birlik Beraberlik, Çalışkanlık,
Zaman ve Mekân:	Estetik, Vatan Sevgisi, Çalışkanlık,

SONUÇ

Millî Eğitim Bakanlığının hazırladığı 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 18 metin incelenmiştir.

İncelemenin sonucunda; Millî Eğitim Bakanlığının hazırladığı 7. sınıf Türkçe ders kitabında alçakgönüllülük, azim, barış, başarı, bilimsellik, birlik-beraberlik, cesaret, çalışkanlık, dostluk, duyarlık, dürüstlük, estetik, eşitlik, fedakârlık, güleryüz-tatlı dil, hoşgörü, merhamet, misafirperverlik, nezaket, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik değerleri tespit edilmiştir.

Adalet değerinin ise metinlerde yer almadığı görülmüştür.

Metinlerde en çok işlenen değer estetikdir. Bu değer altı metinde tekrar ederek diğerlerinde ise teker teker olmak üzere toplam 20 kez işlenmiştir. Estetik değerini kitapta 10 kez geçen duyarlık ve vatanseverlik; 9 kez geçen başarı ve nezaket; 8 kez geçen bilimsellik, çalışkanlık ve dostluk; 7 kez geçen birlik-beraberlik ve cesaret takip etmiştir. Sevgi değeri 6 kez; fedakârlık, güleryüz-tatlı dil, saygı, sorumluluk değerleri 5 kez; azim değeri ise 4 kez geçmektedir.

En az geçen değerlerin ise 3 kez ile dürüstlük ve alçakgönüllülük; 2 kez ile barış, eşitlik, merhamet, temizlik ve 1 kez ile hoşgörü olduğu tespit edilmiştir.

Değerlerin tüm metinlere yayılarak işlenmediği görülmüştür. Değer bakımından en zengin metin Unutulmayan Hafta metnidir. Bu metinde 29 bölümde değer bulunmaktadır. Unutulmayan Hafta metnini 23 kez değer bulunması ile Pembe İncili Kaftan, 21 kez ile Osmanlı Dürüstlüğü takip etmektedir. En az değer barındıran metinler ise 1 kez ile Bakardım Güneş Avuçlarımda ve Sular metinleridir. Bu metinleri 2 kez ile Öyle Denmez metni, 3 kez ile Bir İletişim Biçimi Olarak Karikatür ve Mehmet Akif Ersoy metinleri takip etmektedir.

En çok değer sıklığına sahip tema Atatürk temasıdır. Bu temada 43 farklı yerde değer geçmektedir. Toplum Hayatı temasında 31, Kavramlar ve Çağrışımlar temasında 30, Millî Kültür temasında 15, İletişim temasında 14, Doğa ve Evren temasında 12 farklı yerde değere rastlanmaktadır.

En çok değer sıklığına sahip metin türleri öykülerdir. Öykü türünü söyleşi, destan, şiir, hikâye ve anı türleri takip etmektedir. Biyografi, şiir ve deneme türündeki diğer üç metin en az değer sıklığına sahip metinlerdir.

8.sınıf ders kitabında toplam 18 metin, 25 değerin varlığı ve geçme sıklığı bakımından incelenmiştir. İncelemenin sonunda kitapta azim, başarı, bilimsellik, birlik-beraberlik, çalışkanlık, dostluk, duyarlık, estetik, fedakarlık, misafirperverlik, nezaket, saygı, sevgi, vatanseverlik değerleri tespit edilmiştir.

Adalet, alçakgönüllülük, barış, cesaret, dürüstlük, eşitlik, gülyüz-tatlıl, hoşgörü, merhamet, sorumluluk, temizlik değerlerinin ise kitapta yer almadığı görülmüştür. Metinlerde en çok işlenen değer estetikdir. Bu değer iki şiirin tümünde bir metinde üç kez, üç metinde iki kez ve diğer dört metinde birer kez olmak üzere toplam on metinde yer almaktadır. Estetik değerini 13 kez geçme sıklığı ile azim, 12 kez ile başarı, 11 kez ile çalışkanlık ve sevgi değerleri takip etmiştir. Kitapta dostluk değeri 8 kez, duyarlık ve saygı değerleri 6 kez, birlik-beraberlik değeri 5 kez geçmektedir. En az geçen değerler ise 1 kez ile bilimsellik ve vatanseverlik, 2 kez ile fedakârlık ve misafirperverlik olmuştur.

Değerler tüm kitaba yayılmamıştır. 25 değerin 11'i kitapta hiç yer almamaktadır. Değer bakımından en zengin metinler Onuncu Yıl Nutku ve Karanfiller ve Domates Suyu metinleridir. Bu metinlerde değer sıklığı 15'tir. Karanfiller ve Domates Suyu 6 ayrı değer içerirken Onuncu Yıl Nutku 5 farklı değer içermektedir. En az değer içeren metinler ise Sarı Traktör, Orta Oyunu ve Zamanı Kazanmak metinleridir. Bu metinlerde bir değer vardır.

En çok değer sıklığına sahip tema Atatürk temasıdır. Bu temada değer sıklığı 28'dir. Kişisel gelişim temasında 27, Toplum Hayatı Temasında 16, Milli Kültür temasında 9, Okuma Kültürü temasında 8 ve Zaman ve Mekân temasında ise 5 farklı yerde değere rastlanmaktadır.

En çok değer içeren metin türleri söylev, hikâye, anı ve destandır. Söyleşi ve eleştiri metin türleri ise yalnızca bir değer içermektedir.

Tüm bu veriler bağlamında 7. ve 8. sınıf ders kitaplarının belirlenen değerlerin tamamını içermediği ve değerlerin dağılımının orantılı olmadığı görülmüştür. Bu yüzden öğretmenlere metinler öncesi, metni okuma sırası ve sonrasında değer aktarımını destekleme noktasında büyük bir görev düşmektedir.

7.sınıf ders kitabında değer sıklığı 145 iken 8.sınıf ders kitabında değer sıklığı 94'tür. 7.sınıf ders kitabında yer almayan değer yalnızca adalettir, 8.sınıf ders kitabında ise 11 değer yer almamaktadır. İki kitapta da en çok değer içeren

tema Atatürk temasıdır. Metin türleri sınıf bazında farklılaştığı için tam bir karşılaştırma yapmak mümkün olmasa da genel olarak iki kitapta da olaya dayalı türlerde değer sıklığının çok daha yüksek olduğu sonucuna varılabilir. Ayrıca şiir duyguya hitap eden bir tür olması nedeniyle yani doğası gereği düşük değer sıklığına sahiptir.

İncelenen Ders kitapları 2006 Türkçe Öğretim Programı baz alınarak hazırlanmış kitaplardır. 2006 Türkçe Öğretim Programında değerler eğitimi ya da kök değerler ifadeleri bulunmamaktadır. Değerlere atıf okuma ve dinleme metinlerde bulunması gereken özellikler bölümlerinde milli, manevi, kültürel değerler şeklindedir. Giriş bölümünde ve farklı yerlerde de estetik, hoşgörü, saygı, barış, duyarlık değerleri, değerler eğitimi atfından uzak bir şekilde yer almaktadır. Fakat ders kitapları hazırlanırken de bu örtük değerlerin sıkça yer almadığı yalnızca en çok atıf alan estetik değerinin en sık geçen değer olduğu tespit edilmiştir. 2006'dan sonra yenilenen programlara 2015'te değer eğitimi girmiş ve son güncelleme ile 2019'da kök değer ifadesi yer alarak hangi değerlerin temel alınacağı belirtilmiştir. Bu bağlamda beklenen bu programlara göre hazırlanan ders kitaplarındaki metinlerde değer eğitiminin yer almasıdır. Fakat yapılan çalışmalar incelendiğinde programda değer ya da değerler eğitimi ifadelerinin yer almasının değer aktarımını ya da değer içirme sıklığını olumlu bağlamda etkilemediği görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Akbaş, O. (2004). *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*. Doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aral, D. (2008). *Milli Eğitim Bakanlığı'nın Hazırladığı 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Değerler Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Aydın, Z., Gürler, Ş., (2014). *Okulda Değerler Eğitimi*. Ankara, Nobel Yayıncılık.
- Bacanli, H. (1999). *Duyuşsal Davranış Eğitimi*. Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.
- Erdem, A.R. (2002). *Pamukkale Üniversitesi'nin Bugünü ve Geleceğine İlişkin Önemli İç ve Dış Paydaşlarının (İlgi Gruplarının) Algıları*. Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Güngör, E, (1993). *Değerler Psikolojisi*. Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Bilgi Vakfı Publ.
- Güven, Z. (2014). *Değerler Eğitimi ve Türkçe Derslerinde Değerlerin Kullanılması*. Konya, Palet Yayınları.
- Hökelekli, H. (2013). *Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*. İstanbul, Timaş Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. Kuşdil, M.E. (2000). Türk Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59–76.
- Karasar, N. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara, Nobel Yayıncılık.
- Köylü, M. (2016). *Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi*. Ankara, Nobel Yayıncılık.
- MEB, (2015), *Türkçe Ders Kitabı İlköğretim 7*, (ed. Kemalettin DENİZ), Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB, (2015), *Türkçe Ders Kitabı İlköğretim 8*, (ed. Kemalettin DENİZ), Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2006). *İlköğretim Türkçe dersi (6-8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara, Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Özbay, M. (2006). *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri*. Ankara, Öncü Kitap Basımevi.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, I(3), 217-240.

- Somuncu S, 2008. *İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Edebi Metinlerin Temel Evrensel Değerleri İçermesi Bakımından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Türk Dil Kurumu, (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara, Türk Tarih Kurumu.
- Ulusoy, K., Dilmaç, B. (2015). *Değerler Eğitimi*. Ankara, Pegem Akademi.
- Yıldırım, A.&Şimşek H.(Ed.) (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

EKLER

Ek 1. Turnitin Orijinallik Raporu

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU¹

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Nejla ECERKALE
Öğrenci Numarası	142404104
Enstitü Anabilim Dalı	Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı
Bilim Dalı	Türkçe Eğitimi Bilim Dalı
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Özcan BAYRAK
Tez Başlığı (Türkçe)	MEB YAYINLARI TÜRKÇE 7. VE 8. SINIF DERS KİTABINDAKİ METİNLERİN DEĞERLER BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 60 sayfalık kısmına ilişkin, 25/04/2019 tarihinde Enstitü tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %23 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç
- 5- 33-85 sayfaları hariç

Nejla ECERKALE

¹ İntihal raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değerlendirilmesi için TURNITIN'den alınan raporda "benzerlik oranı"nın, "% 25'i geçmemesi şeklinde kabul edilmiştir).

Ek 2. Etik Kurul Kararı

ve Sayısı: 22/01/2018-243512

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu

Sayı :97132852/050.01.04/
Konu :Doç. Dr. Özcan BAYRAK (Yük. Lis. Öğr. Nejla ECERKALE)

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALINA

İlgi :28/12/2017 tarihli, 238487 sayılı ve "Yüksek Lisans(Nejla ECERKALE)" konulu yazı

Anabilim Dalınız Öğretim Üyesi Doç. Dr. Özcan BAYRAK yönetiminde, Yük. Lis. Öğr. Nejla ECERKALE'ye ait "MEB Yayınları 7. ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Değerler Bağlamında İncelenmesi" konulu çalışma ile ilgili Etik Kurul Kararı ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

c-imzalıdır.
Prof. Dr. Mustafa KAPLAN
Kurul Başkanı

Not : Araştırmacıların TÜBİTAK'a yapılacak başvurular için, tüm üyelerin ıslak imzalarının bulunduğu etik kurul kararını talep etmeleri gerekmektedir.

EK :
Etik Kurul Kararı 1(bir) sayfa

Firat Üniversitesi Rektörlüğü 23119 ELAZIĞ/TÜRKİYE

Tel: 0 (424) 237 00 00

E-Posta: :

Faks: 0 424 2122737

Elektronik ağı: <http://www.firat.edu.tr>

Ayrıntılı bilgi için irtibat : Teslime ÖZKILIÇ

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

F.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu Başkanlığı

ETİK KURUL KARARI

TOPLANTI TARİHİ	TOPLANTI SAYISI	KARAR NO	ÇALIŞMACININ ADI SOYADI
18.01.2018	02	13	Doç. Dr. Özcan BAYRAK

KARAR

"MEB Yayınları 7. ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Değerler Bağlamında İncelenmesi" konulu çalışmaya etik kurulunuzda görüşülmüş olup, çalışmanın etik kurallara uygun olduğuna oybirliğiyle karar verilmiştir.

Prof. Dr. Mustafa KAPLAN
(Başkan)

Prof. Dr. Dener ÇİFTÇİ
(Üye)

İmza

Prof. Dr. Figen DEVECİ
(Üye)

İmza

Prof. Dr. Fırat TAŞKIN
(Üye)

Bulunmadı

Prof. Dr. Naci GÜMELKİSİ
(Üye)

İmza

Doç. Dr. Funda GÜLÇİ
BULMUS
(Üye)

İmza

Doç. Dr. Süleyman İLHAN
(Üye)

İmza

Doç. Dr. İsmail EMİR
(Üye)

İmza

Doç. Dr. Selahattin
DEVLİÇOĞLU
(Üye)

İmza

Doç. Dr. Özge HANAY
(Üye)

İmza

Doç. Dr. Caner YILDIRIM
(Üye)

Bulunmadı

Yrd. Doç. Dr. Nurihan
HALISDEMİR
(Üye)

İmza

Yrd. Doç. Dr. Mehmet
DÜZÇİ
(Üye)

Bulunmadı

ÖZ GEÇMİŞ

Nejla Ecerkale 1990 yılında Kahramanmaraş'ta doğdu. İlköğretim ve lise eğitimini Kahramanmaraş'ta tamamlayan Ecerkale 2008 yılında Gazi Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği bölümünü kazanarak buradan 2012 yılında mezun oldu. 2013 yılında Gaziantep ili Nurdağı ilçesi 75.Yıl İmam-Hatip Ortaokuluna Türkçe öğretmeni olarak atanan Ecerkale şuanda Ankara ili Keçiören ilçesi Talia-Yaşar Bakdur Ortaokulunda öğretmenlik görevini sürdürmektedir. 2015 yılında Fırat Üniversitesi Türkçe Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başlayan Ecerkale burada yüksek lisans eğitimine, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesinde lisans eğitimine devam etmektedir. Ecerkale evli ve bir çocuk annesidir.